

T.C
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
FARS DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

SEFÎNE-İ NEFÎSE-İ MEVLEVÎYÂN VE MEVLEVÎLER
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Zeynep KARA

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Fahrettin COŞGUNER

Kırıkkale-2018

KABUL-ONAY

Sayın Dr. Öğr. Üyesi Fahrettin COŞGUNER danışmanlığında **Zeynep KARA** tarafından hazırlanan “**SEFİNE-İ NEFİSE-İ MEVLEVÎYÂN VE MEVLEVÎLER**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Fars Dili ve Edebiyatı Bilim dalında Yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

...../...../2018

(İmza)

Dr. Öğr. Üyesi Yakup ŞAFAK (Başkan)

.....

(İmza)

Dr. Öğr. Üyesi Fahrettin COŞGUNER

.....

(İmza)

Dr. Öğr. Üyesi Fatma KOPUZ ÇETİNKAYA

.....

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

...../...../2018

(Ünvan, Adı Soyadı)

Enstitü Müdürü

KİŞİSEL KABUL

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**SEFÎNE-İ NEFÎSE-İ MEVLEVÎYÂN VE MEVLEVÎLER**” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve faydalandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak faydalanılmış olduğunu beyan ederim.

...../...../ 2018

Zeynep KARA

İmza

ÖN SÖZ

Mevlevîlik, 13. yy da yaşamış Mevlânâ Celâleddin Rûmî'nin görüşleri ve tasavvufî düşünceleri üzerine, Mevlânâ'nın ölümünden sonra oluşturulmuş bir tarikattır.

Mevlânâ yaşamı boyunca etrafında toplanan insanlarla dinî ve tasavvufî sohbetler etmiş, zaman zaman musikî ayinleri ile birlikte semâ törenleri düzenlemiştir. Kendisine inananlar, ölümünün ardından bu sohbetleri oğlu Sultan Veled vasıtasıyla devam ettirmiş; zamanla bu sohbetler bir tarikatın oluşmasına vesile olmuştur. Mevlevîlik düşüncesi sadece Anadolu'da yayılmamış; Sultan Veled ve ondan sonra gelen postnişinler vasıtasıyla Mevlevî atamaları ile geniş bir alanda hızla bu tarikatın temelleri atılmıştır.

Mevlevîlik tarikatının ve Kütahya Mevlevîhânesi'nin önemli şeyhlerinden biri olan Sâkîb Mustafa Dede, Mevlânâ'dan sonra gelen Mevlevî şeyhlerinin hayatlarını ve yapmış oldukları faaliyetleri “ *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân* “ adı altında kaleme almış ve bu isimlerin günümüze kadar gelmesine vesile olmuştur.

Biz de bu çalışmamızda Sâkîb Dede'nin bu önemli eseri *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân*'i inceleyip burada adı geçen Mevlevîler hakkında esere bağlı kalarak sadeleştirerek, özet halinde günümüz Türkçesine aktarmaya çalıştık. Ayrıca *Menâkıb-ı Sipehsâlâr* ile başlayıp *Menâkıbü'l-Ârifîn* ile devam eden bu Mevlevî silsilesinin birçok kaynakta nasıl geçtiğini de değerlendirerek bilgiler paylaşmaya çalıştık.

Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân (I-III Mısır h. 1283 m. 1866)'da Sâkîb Dede, Mevlevîlik tarihine dair eserinin ilk cildinde *Menâkıbü'l-Ârifîn*'in bittiği tarihten kendi zamanına kadar Konya Mevlevî Âsitânesi'nde postnişin olan çelebilerin biyografilerine yer vermiştir. Karahisar (Afyon) ve Kütahya Mevlevîhânesi'nin kurucuları olan, inas tarafından Mevlânâ Celâleddin Rûmî'nin soyuna mensup çelebilerin biyografileriyle başlayan cildin sonunda Mevlânâ'nın soyundan ileri gelen kadınların biyografileri yer almaktadır. Eserin II. cildi çeşitli Mevlevîhânelerde şeyhlik yapanlara ayrılmıştır. III. cilt yetmiş sekiz ünlü Mevlevînin biyografisini

içermektedir. Bu çalışmamızda I. cilt üzerinde inceleme yapıp Mevlânâ soyuna mensup çelebiler ve kadınların biyografilerini incelemeye çalıştık.

Sâkıb Mustafa Dede, *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân* adlı eserini, çok ağır ve ağıdalı bir dille yazmış olmakla birlikte, bu zorlu ve uzun süreçte benden yardımlarını ve emeklerini esirgemeyen ve çalışmanın her aşamasıyla yakından ilgilenerek çalışmamızın bu noktaya ulaşmasında katkısı olan değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Fahrettin Coşguner'e ve hayatımın her evresinde bana destek olan değerli aileme sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Bu çalışmanın Mevlânâ ve Mevlevîlikle ilgilenen herkes için faydalı bir kaynak olmasını temenni ediyorum.

2018

Zeynep KARA
KIRIKKALE -

ÖZET

Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân, Mustafa Sâkîb Dede'nin 3 cilt halinde Mısır'da h. 1283 m. 1866 yılında basılmış eseridir. I. cildi, *Menâkıb-ı Sipehsâlâr* ile başlayıp *Menâkıbü'l-Ârifîn* ile devam eden süreçte Konya Mevlevîhânesi'nde şeyhlik yapan meşahinin ve inas tarafından Mevlânâ soyuna mensup Mevlevî erkek ve kadınların biyografilerini içeren bir eserdir. Bu çalışmamızda öncelikle I. cilt üzerinde incelemelerde bulunduk ve bu biyografileri esere bağlı kalarak sadeleştirerek, özet halinde günümüz Türkçesine aktarmaya çalıştık. Mevlevîler ile ilgili yazılmış olan eserleri de inceleyerek karşılaştırmalarla bir neticeye ulaşılmıştır.

Giriş kısmında, Mevlevîlik ve onun gelişim süreci hakkında bilgi verdikten sonra; 1. ve 2. bölümde Mustafa Sâkîb Dede ve *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân* ile ilgili bilgiler paylaşılıp eserdeki şahıslarla ilgili bölümlere geçmeden önce yazar ve eserle ilgili bilgiler aktardık. 3. bölümde ise *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân* adlı eserin I. cildinde adı geçen 54 Mevlevî'nin, 4. bölümde ise 4 hanım Mevlevînin biyografisini günümüz Türkçe'sine aktarırken sadeleştirerek özetledik. Bu şahısların biyografi çevirilerini yaparken adı geçen şahıslarla ilgili diğer kaynaklarda aktarılan bilgileri ekleyerek karşılaştırma imkânı sunduk.

Anahtar Kelimeler: Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân, Mustafa Sâkîb Dede, Mevlevî şahıslar.

ABSTRACT

Sefine-i Nefise-i Mevleviyan, Mustafa Sakib Dede's 3 volume is printed in Hijri. 1283 in Egypt. First volume of the book, starting with *Manaqib Sipehsalar* and continued with *Menaqib Al- Arifin* which contains elder and superior persons in Mowlana houses, men and women who by mother is ancestor of the Mowlana's in Konya. In our research, we study first volume of the book and generally translated the bibliography and investigate the books which have been written about the Mawlawīyah and also reached to conclusion by examining the comparisons.

In the introduction, we give information about Mawlawīyah and process of its development, then in first and second section; Sakib Dede and *Sefine-i Nefise-i Mevleviyan* and give information about the authors and titles before translating the book reported. In third section we translate 58 Mowlawi's bibliography which mentioned in first volume of the book. When these name's bibliography translated, we give opportunity to comparison by adding information that is transferred in other sources about these names.

Key Worsd: Sefine-i Nefise-i Mevleviyan, Mustafa Sakib Dede, Mowlawi persons

KISALTMALAR

age.	adı geen eser
agm.	adı geen makale
Ank.	Ankara
b.	bin
bs.	basım
bk.	bakınız
C.	cilt
d.	doğum tarihi
DİA.	Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
h.	hicrî (kamerî)
h.ş.	hicrî şemsî
haz.	hazırlayan
H.z.	Hazret-i
KB.	Kültür Bakanlığı
krş.	karşılaştırınız
Ktp.	Kütüphanesi
m.	miladi
nr.	numara
nşr.	neşreden
ö.	ölümü, ölüm tarihi

s.	sayfa
S.	sayı
Sefine	Sefine-i Nefise-i Mevlevîyân
trc.	tercüme
tsz.	tarihsiz
vb.	ve benzeri
vd.	ve devamı
yay.	Yayınlayan
yy.	yüzyıl

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

Bu çalışmada İslâm Ansiklopedisi'ndeki uygulamalardan da yararlanılarak şu transkripsiyon alfabesi kullanılmıştır:

Sesliler: َ, ِ, ُ, ِ : â ; ِ : î ; ُ : û

َ : e, a ; ِ : i, î ; ُ : u, ü

Sessizler:

'	b	p	t	ṣ	c	ç	h	ḥ	d	z	r	j	z	s	ş
ء	ب	پ	ت	ث	ج	چ	ح	خ	د	ذ	ر	ژ	ز	س	ش
ş	ž	ṭ	z	'	ğ	f	k	k	l	m	n	v	h	y	
ص	ض	ط	ظ	ع	غ	ف	ق	ك	ل	م	ن	و	ه	ی	

- Harf-i tarif ile gelen kelimelerin başındaki şemsî ve kamerî harflerin okunuşu belirtilmiştir: ör. Menâkıbü'l-Ârifîn
- Terkib halindeki isim ve lakapların cüzleri ayrı değil, bitişik yazılmıştır: ör. 'Abdurrahîm, Nâşireddîn, Mu'izzeddîn.
- Ülkemizde tanınan ve herkes tarafından bilinen özel isimler transkripsiyonsuz yazılmıştır.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	i
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
KISALTMALAR	v
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	vii
İÇİNDEKİLER	viii
GİRİŞ	1
MEVLEVÎLİK VE MEVLEVÎLİĞİN GELİŞME SÜRECİ	2
BİRİNCİ BÖLÜM	
1. SÂKIB MUSTAFA DEDE (ö. h. 1148 / m. 1735).....	7
İKİNCİ BÖLÜM	
2. SEFÎNE-İ NEFÎSE-İ MEVLEVİYÂN	12
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
3. SEFÎNE-İ NEFÎSE-İ MEVLEVİYÂN'IN BİRİNCİ CİLDİNDEKİ MEVLEVİLER	17
3.1. HAZRET-İ HIZIR-İLYAS PAŞA VE HAZRET-İ ÂBÂPUŞ BÂLİ EFENDİ.....	17
3.1.1. HAZRET-İ HIZIR-İLYAS PAŞA	17
3.1.2. BÂLİ EFENDİ B. HIZIR	22
3.2. DİVÂNÎ MEHMED EFENDİ.....	25
3.3. HAZRET-İ CELÂLEDDİN ERGUN EFENDİ	35
3.4. HAZRET-İ BURHÂNEDDİN İLYAS.....	41
3.5. HAZRET-İ ÇELEBİ ZEYNÜDDİN	44
3.6. HAZRET-İ ÇELEBİ ALÂEDDİN	46
3.7. HAZRET-İ ÇELEBİ MUZAFFER	47
3.8. HAZRET-İ ÇELEBİ MÜEYYED.....	48

3.9.	ÂBİDE BİNTİ ÂBİD	48
3.10.	HAZRET-İ ESRÜK SULTAN	49
3.11.	AHİ MUHAMMED SADIK	50
3.12.	HAZRET-İ YAKUB ÇELEBİ VE HAZRET-İ ŞAH ÇELEBİ.....	51
3.12.1.	HAZRET-İ YAKUB ÇELEBİ.....	51
3.12.2.	HAZRET-İ ŞAH ÇELEBİ	51
3.13.	HAZRET-İ HIZIR BEY VE SİNAN PAŞA	52
3.13.1.	HAZRET-İ HIZIR BEY.....	52
3.13.2.	HAZRET-İ SİNAN PAŞA.....	54
3.14.	HAZRET-İ YAKUB PAŞA VE ŞAH EFENDİ.....	55
3.14.1.	YAKUB PAŞA	55
3.14.2.	ŞAH EFENDİ	56
3.14.3.	HAZRET-İ PİRÎ PAŞA (PİRÎ MEHMET).....	57
3.15.	KADI PAŞA	58
3.16.	ÇELEBİ EMİR ÂLİM KÛÇEK	59
3.17.	ÇELEBİ EMİR ARİF KÛÇEK.....	61
3.18.	ÇELEBİ EMİR ÂDİL KÛÇEK	64
3.19.	ÇELEBİ CEMÂLEDDİN	68
3.20.	HAZRET-İ ÇELEBİ HÛSREV	71
3.21.	HAZRET-İ ÇELEBİ FERRUH	76
3.22.	ÇELEBİ BOSTAN HAZRETLERİ.....	79
3.23.	HAZRET-İ EBUBEKİR ÇELEBİ.....	84
3.24.	HAZRET-İ ÇELEBİ ARİF KÛÇEK	87
3.25.	HAZRET-İ HÛSEYİN ÇELEBİ EFENDİ	89
3.26.	HAZRET-İ ÇELEBİ ABDÛLHALİM	92
3.27.	HAZRET-İ BOSTAN-I SANÎ EFENDİ.....	95
3.28.	HAZRET-İ ÇELEBİ SADREDDİN	98
3.29.	HAZRET-İ SEYİD MEHMED ARİF ÇELEBİ	100
3.30.	EMİR ZÂHİD KÛÇEK	101
3.31.	HAZRET-İ ÇELEBİ NUREDDİN	103
3.32.	HAZRET-İ ÇELEBİ SELAHEDDİN.....	104
3.33.	HAZRET-İ ÇELEBİ BEDREDDİN	105
3.34.	HAZRET-İ ÇELEBİ VÂCİD	105
3.35.	HAZRET-İ ÇELEBİ ALÂEDDİN	106
3.36.	HAZRET-İ ÇELEBİ HÛSÂMEDDİN TÂHİR.....	106

3.37.	HAZRET-İ ÇELEBİ ABDUSSAMED	106
3.38.	HAZRET-İ ÇELEBİ ABDÜLLATÎF	108
3.39.	HAZRET-İ ÇELEBİ ABDÜLKERÎM	108
3.40.	HAZRET-İ ÇELEBİ CELÂLEDDİN.....	109
3.41.	HAZRET-İ ÇELEBİ CEMÂLEDDİN.....	111
3.42.	HAZRET-İ ÇELEBİ ABDÜLCELİL	111
3.43.	HAZRET-İ ÇELEBİ ABDÜLCEMİL.....	112
3.44.	HAZRET-İ ÇELEBİ ŞAH MEHMED ZİNCİR-ŞİKEN.....	113
3.45.	HAZRET-İ LÜTFULLAH ÇELEBİ	115
3.46.	HAZRET-İ ALİ ÇELEBİ	116
3.47.	HAZRET-İ ÇELEBİ ABDÜLAHAD.....	117
3.48.	HAZRET-İ HALİL ÇELEBİ.....	118
3.49.	HAZRET-İ HASAN ÇELEBİ	118
3.50.	HAZRET-İ HÜSEYİN ÇELEBİ	119
3.51.	HAZRET-İ HIZIR ŞAH ÇELEBİ	119
3.52.	HAZRET-İ ŞAH MEHMED ÇELEBİ	120
3.53.	HAZRET-İ ÇELEBİ KÛÇEK MEHMED EFENDİ	121
4.	SEFÎNE'DE GEÇEN BAYAN POSTNİŞİNLER.....	122
4.1.	HAZRET-İ DESTİNÂ HANIM	122
4.2.	HAZRET-İ GÜNEŞHÂN-İ KÛBRA	124
4.3.	HAZRET-İ KÂMİLE HANIM	126
4.4.	HAZRET-İ HÂCE FATMA HANIM	129
	SONUÇ	131
	KAYNAKÇA.....	134

GİRİŞ

MEVLEVİLİK VE MEVLEVİLİĞİN GELİŞME SÜRECİ

“Mevlevîlik, varlık göstermeye başladığı XIII. asırdan itibaren, Mevlânâ'nın şöhreti ve eserlerinin etkinliği ile sosyo-kültürel ve siyasî ortamlardan da faydalanarak, kısa sürede Anadolu'ya yayılmış ve birçok merkezde mevlevîhâneler (âsitâne/zaviye) tesis edilmiştir. Osmanlı Devleti'nin kurulmasından sonra da toplumda ve siyasî çevrelerde etkinliğini sürdürmüştür; bir tarikat olarak ortaya çıkışından itibaren, yöneticiler ve toplumun elit kesimiyle sürekli yakınlık içinde bulunmuştur. Musikî, semâ ve şiir gibi üç vasıtaya isnat ettiği tarikat anlayışıyla, şiir ve musikî ile ünsiyeti olan aydın kesimin, tarikat tercihini yaparken kendisine yönelmesini temin etmiş ve tarih boyunca, gerek bu kesimden gerekse yöneticilerden olan paşalar, beyler ve sanat zevki olan zengin eşraf tarafından tercih edilen, desteklenen ve tekkeleri her zaman rağbet gören bir tarikat halini almıştır.”¹

“Zaman içinde âdetlerin iyice oturmasıyla birlikte Mevlânâ'nın müritleri ve torunları ibadetlere, mücâhedeye ve Mevlânâ Celâleddin Rûmî kökenli öğretilere bağlı bir tarikat oluşturmuşlardır. Adını “Efendim” anlamına gelen “Mevlevî” kelimesinden alan bu tarikat (ki kadın müritleri de vardır) Mevlevîlik olarak bilinir. Ama Mevlevî tarikatının müntesipleri Batıda daha yaygın bir şekilde, ayırt edici özellikleri semâdan dolayı “dönen dervişler” veya “raks eden dervişler” diye bilinirler.”²

“Mevlânâ'nın etrafında toplananlar onun ölümünden sonra, oğlu Sultan Veled vasıtasıyla bir tarikat adı altında bir araya gelmişlerdir. Yine Sultan Veled'in farklı bölgelerde açılan Mevlevîhânelere atadığı şeyhler aracılığıyla bu tarikatın yayılmasını sağlamışlardır.

Mevlevî tarikatının oluşumunda, Mevlânâ'nın ortaya koyduğu semâ'nın tertibi, Mesnevî-i Şerif okunması gibi usuller ile bazı ayinlerin icra edilmesinde ilk uygulamaları Hüsameddin Çelebi başlatmıştır. O, Mevlânâ'nın Selaheddin-i Zerkûb'dan sonraki halifesi ve aynı zamanda *Mesnevî-i Şerif*'i ilk on sekiz beyitten

¹ Sezai Küçük, *Mevlevîliğin Son Yüzyılı*, s. 34.

² Franklin D. Lewis, *Mevlânâ (Geçmiş ve Şimdi, Doğu ve Batı)*, s. 469.

sonra kaleme alan kişidir. Ancak, Mevlevîlik tarikatının kurucusu Hüsâmeddin Çelebi sayılmaz.”³

“Mevlevîliğin kurucusu, Hüsâmeddin Çelebi’den sonra halifelik makamına oturan Sultan Veled’dir.

Sultan Veled’in, m. 1312 yılında ölümünden sonra, irşâd makamına oğlu Ulu Arif Çelebi geçmiştir. Onun bu makama geçmesi, tarikatın tarihinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Ulu Arif Çelebi, babasının sağlığında ve sonrasında Mevlânâ’nın tasavvufî görüşlerini yaymak amacıyla seyahatlere çıkmıştır. Gittiği hemen her yerde, Anadolu’daki dinî otoritenin yegâne temsilcisi olduklarını vurgulayan konuşmalar yapmıştır. Kastamonu, Sivas, Denizli, Kütahya, Birgi (Ödemiş) gibi önemli beylik merkezlerini içine alan bu seyahatlerde, Mevlevîliğin yayılmasına büyük katkı sağlamıştır.

Selçuklu Devleti’nin yıkılışı sırasında güçlenen Türkmen beyleri ona intisâb ederek Mevlevîliğin Konya dışındaki ilk önemli merkezlerinin temellerini atmışlardır.

16. yüzyılın ilk yarısında, Mevlevîliğin yayılmasında Afyonkarahisar Mevlevîhânesi şeyhi Divânî Mehmed Çelebi’nin büyük katkısı oldu. Onun gayretleri ile Lazkiye, Mısır, Cezayir, Sakız, Eğridir, Sandıklı, Midilli, Muğla, Burdur ve İstanbul’daki Galata Mevlevîhânesi ile Sultaniye ve Halep Mevlevîhâneleri açılmıştır. Yine bu yüzyılın başlarında Mevlevîlik, devlet adamlarının intisâbıyla köylerden kasabalara ve kasabalardan şehirlere intikal ederek gittikçe yüksek zümreye mal olmuştur. Böylece Sultan Veled, Ulu Arif Çelebi, Divânî Mehmed Çelebi ve onların halifelerinin gayretleri ile yaygınlaşmaya başlayan Mevlevîlik 14. yüzyılın ilk yarısında âyin, erkân ve kıyafet açısından da kuruluş sürecini tamamlayarak 15. yüzyıla intikal etmiştir. Artık Mevlevîlik, “çelebi” unvanıyla anılan, Mevlânâ soyuna mensup şeyhler tarafından temsil edilmeye başlanmıştır. Konya Mevlânâ Dergâhı ve çelebilik makamı, Mevlevî tarikatının idare merkezi haline gelmiştir.”⁴

³ Ahmet Eflâkî, *Risâle-i Sipehsâlâr*, s. 138-144.

⁴ Abdalbaki Gölpınarlı, *Mevlânâdan Sonra Mevlevîlik*, s. 247.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SÂKIB MUSTAFA DEDE (ö. h. 1148 / m. 1735)

“H. 1062 (m. 1652) de İzmir’de doğdu. Asıl adı Mustafa, babasının adı İsmail, annesinin adı Hâlime’dir. Muhyiddin İbnül’l-Arabî’nin müritlerinden, Endülüs’ten İzmir’e göç eden bir mutasavvıfın soyundan geldiği rivayet edilmiştir. İlköğrenimini İzmir’de yaptı. On beş-on altı yaşlarında İstanbul’a gelerek Mustafa Fazıl Paşa’nın himayesinde tahsiline Fatih Medresesi’nde devam etmiştir. Bu sırada 1678’de paşanın maiyetinde Çehrin Seferi’ne katıldı. Bu sefer esnasında bir Mevlevî dervişin etkisinde kalarak Mevlevîliğe ilgi duymaya başlamıştır. Öğrenimini tamamladıktan sonra Bursa’ya gidip İshak Hocası Ahmed Efendi’den Farsça öğrenmiş, ardından Konya’da Kûşeç Ahmed Dede’den *Fusûsü’l-hikem* okumuştur. Bir süre sonra İstanbul’a dönüp Fatih Camii’nde altı ay kadar dersiâmlık yapmıştır. Edirne’ye giderek Edirne Mevlevîhânesi şeyhi Neşâti’nin yetiştirdiği Seyyid Mehmed Dede’nin yanında çile çıkarıp dede unvanını almış, İstanbul’a dönüşünde Galata Mevlevîhânesi şeyhi Gavsî Ahmed Dede’ye intisap etmiş, ondan bir yıl kadar Mesnevi okumuştur. Ardından Nesib Dede, Hasib Dede, Lebib Dede, Vehbi Dede ve Müneccimbaşı Ahmed Dede ile birlikte Mısır’a gidip üç ay kadar Siyâhî Dede’nin hizmetinde bulunmuştur. Mısır’dan dönünce Galata Mevlevîhânesi’nde şeyhi Gavisî Ahmed Dede’ye hizmet etmeyi sürdürmüştür.

Beşiktaş Mevlevîhânesi’ndeki mukabelelerde bulunan ve zaman zaman buradaki mukabelelere katılan IV. Mehmed ile sohbet etme imkânına kavuşan Sâkib Dede’nin bu sohbetlerde padişahla kurduğu yakınlık Müneccimbaşı Ahmed Dede’nin onu kıskanmasına yol açmıştır. Bu dönemde İstanbul’dan ayrılıp Edirne’ye gitmiştir. Serez, Filibe, Selanik ve Bosna başta olmak üzere bütün Rumeli’yi dolaşmıştır. Mevlevîlik tarihinde önemli bir yere sahip olan *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân* adlı eserini bu sırada yazmaya başlamıştır. Dönüşte Sucu Mehmed Dede ile birlikte Konya’ya gitmiştir. Burada Mevlevî Âsitânesi postnişini II. Bostan Çelebi tarafından Kütahya Mevlevîhânesi şeyhliğine tayin edilmiştir. (h. 1102 / m. 1690) Kütahya Mevlevîhânesi’nde kırk altı yıl şeyhlik yapan Sâkib Dede’nin vefatında Mevlevîhânenin hazîresine defnedildiği kaydedilmekte ise de hazîrede kabrine dair

bir işaret bulunmamakta, sandukası bugün cami olarak kullanılan Mevlevîhânenin camekânla ayrılan kısmında yer almaktadır.

Sâkıb Dede, uzun yıllar süren şeyhlik döneminde aralarında önemli şahsiyetlerin de bulunduğu çok sayıda derviş yetiştirmiş, bunlar Esrar Dede tarafından “Hânedân-ı Sâkıbiyye” diye anılmıştır. Osmanlı modernleşmesinde büyük payı olan şeyh ailelerinden en önemlisinin başındaki Seyyid Ebûbekir Dede onun dervişidir. Sâkıb Dede’den Seyyid Ebûbekir Dede’nin oğlu Ali Nutku Dede’ye ve Şeyh Gâlib’e uzanan manevî ve fikrî bir köprü kurmak mümkündür.

Şeyh Gâlib ve Esrar Dede’nin övgü dolu ifadelerle andığı Sâkıb Dede, düzenli bir medrese tahsili gördükten sonra bilinçli bir şekilde Mevlevîliği kendine tarikat olarak seçmiştir. Bu bakımdan onun Mevlevîliği diğer Mevlevî şairlerinden farklı bir durum arz etmektedir. Sanatı bir vasıta olarak gören ve bütün gücüyle Mevlevîliği işlemeye çalışan Sâkıb Dede bu sebeple çok uzun şiirler söylemiş, şiirlerinin büyük çoğunluğunu, Mevlevîlik ve Mevlevîlerden bahisle bitirmiştir.

ESERLERİ

1. *Divan*: Mevlevîliğin divan edebiyatı içerisindeki en önemli temsilcilerinden biri olan Sâkıb Dede 5689 beyitlik hacimli bir divana sahiptir. Bunun beş yazması bulunmaktadır.

2. *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân* (I-III, Mısır h. 1283 m. 1866) Sâkıb Dede, Mevlevîlik tarihine dair eserinin ilk cildinde, *Menâkıbü’l-Ârifîn*’in bittiği tarihten kendi zamanına kadar Konya Mevlevî Âsitânesi’nde postnişin olan çelebilerin biyografilerine yer vermiştir. Karahisar (Afyon) ve Kütahya Mevlevîhânesi’nin kurucuları olan, anne tarafından Mevlânâ Celâleddin Rûmî’nin soyuna mensup çelebilerin biyografileriyle başlayan cildin sonunda Mevlânâ’nın soyundan ileri gelen kadınların biyografileri yer almaktadır. Eserin II. cildi çeşitli mevlévîhânelerde şeyhlik yapanlara ayrılmıştır. III. cilt yetmiş sekiz ünlü Mevlevînin biyografisini içerir.”⁵

⁵ Ahmet Arı, Sâkıb Dede, *DİA*, c. XXXVI, 2009, s. 4-5.

İKİNCİ BÖLÜM

2. SEFÎNE-İ NEFÎSE-İ MEVLEVİYÂN

“Sâkib Mustafa Dede (ö. h. 1148 / m. 1735) tarafından yazılan *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân*, 3 cilt halinde Mısır’da h. 1283 m. 1866 tarihinde basılmıştır.

Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân’ın I. cildi, *Menâkıb-ı Sipehsâlâr* ile başlayıp *Menâkıbü’l Ârifîn* ile devam eden süreçte Konya Mevlevîhânesi’nde şeyhlik yapan meşâyihin hal tercümelerini ve menkıbelerini ve ayrıca inas tarafından Mevlânâ soyuna mensup olan Karahisar ve Kütahya Mevlevîhânelerinin kurucusu olan çelebilerin hal tercümelerini içermektedir. Cildin sonunda kadın Mevlevîlerin hal tercümeleleri de yer almaktadır. II. cilt çeşitli tekkelerde şeyhlik yapan Mevlevî şeyhlerini anlatır. 1. sayfasında 80 konu başlığının yer aldığı ikinci cilt fihristi ve 2. ve 3. sayfalarında ikinci cildin mukaddemesi mevcuttur. 3. sayfada Ebî Bekr Vefâ-i’nin hal tercümesiyle başlayan eser, 233. sayfada Mahmud Dede’nin hal tercümesiyle son bulur. III. cilt, meşhur Mevlevî dervişlerini anlatır. 1. sayfada 77 konu başlığının yer aldığı üçüncü cilt fihristi ve 2. ve 3. sayfalarda üçüncü cildin mukaddimesi mevcuttur. 3. sayfada Mecdüddin Sipehsâlâr’ın hal tercümesiyle başlayan eser, 144. sayfada Derviş Hasan-ı Bosnavî’nin hal tercümesiyle son bulur.

“Mevlevîliğin kurucuları ve Mevlânâ soyundan gelen çelebilerin çoğu şair, Mevlevî şeyh ve dervişlerinin büyük bir kısmı divan sahibi, güzel sanatların herhangi bir şubesinde temâyüz etmiş kişilikleri bulunması itibarıyla da Türkçe yazılan şuarâ tezkireleri arasında düşünülebilir.”⁶

“*Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân*, günümüzdeki tabiriyle bir antolojidir. Ama bu antolojide, çelebi, şeyh ve dervişlerden şair olanların şiirlerinden seçilen örneklerin pek azı Türkçe, pek çoğu ise Farsça veya Arapçadır. Bu itibarla başka kaynakların da

⁶ Hüseyin Ayan, *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân’a Göre Mevlevîlik*, 8. Mevlânâ Kongresi Bildiriler, Konya, 1996, s. 37-42.

dikkatle belirttiklerine göre, *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyye* seçilen örneklerde, Farsçayı Türkçeye yeğ tutmuştur, denebilir.”⁷

Diğer nüshaları:

- İkinci baskısı, Şam’da 1324/1916 yılında Terakki Basımevi’nde yapılmıştır.

Bazı yazma nüshaları:

İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi, nr 1195-1196.

Kahire-Mısır, Mısır Milli Ktp., Nr 38.

Afyon, Gedik Ahmet Paşa İl Halk Ktp., nr 18280.

İstanbul, Süleymaniye Ktp., Halet Efendi, nr 1148; Halet Efendi Mülhak, nr 65, 235;
İstanbul Üniversitesi Merkez Ktp., TY nr 2379, 2515-2517.

İzmir, Atatürk İl Halk Ktp., Genel, nr 6976.

Konya, Mevlânâ Müzesi Ktp., İhtisas, nr 2159-2162, M. 86.

Kütahya, Vahid Paşa İl Halk Ktp., nr 1446-1447.

Paris, Bibliotheque Nationale, Turc. Suppl., nr 1099.

Bizim tesbitimize göre çalışmasını yaptığımız I. ciltte, 272 beyit civarında Farsça şiir bulunmaktadır ve bunların bir kısmını çalışmamıza alıp tercümesini vermiş bulunmaktayız.

⁷ Hüseyin Ayan, *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân’a Göre Mevlevîlik*, 8. Mevlânâ Kongresi Bildiriler, Konya, 1996, s. 37-42.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SEFÎNE-İ NEFÎSE-İ MEVLEVİYÂN'IN BİRİNCİ CİLDİNDEKİ MEVLEVİLER

3.1. HAZRET-İ HIZIR-İLYAS PAŞA VE HAZRET-İ ÂBÂPUŞ BÂLİ EFENDİ

3.1.1. HAZRET-İ HIZIR-İLYAS PAŞA

“Ey büyük amaçların öğrencileri, biliniz ve bu menzillerin yolcuları siz de biliyorsunuz ki ezeli mutluluk kaderi, Süleyman Şâh-ı Germiyânî’yi iki dünyanın şanslısı yaptı. (Sultan Veled’in kızı ile evlenerek) ve bunların evlenmesinden iki ulu şehzade doğdu ki keramet ve velayet kalbinin iki kolu oldular. Eski şeyhlerin söylediklerine ve yazdıklarına göre biri, iki şehzadeden birini alıp bir dağa götürüyor ve birkaç gün orada kalıyor. Daha sonra onu aramaya çıkıyorlar. Yedi günlükken bir yaşında bir bebek gibi görünüyor. Bu durumdan dolayı O, Hızır ismi ile anılıyor. Sütannesinin sütünün etkisiyle ondört yaşında, büyük bir cengâver oluyor. İç ve dış güzelliğinde örnek olup Germiyân hanedanının kalbi, zamanın Hızır ve İlyas’ı ve bütün fukaranın, muhtaçların yardımcısı olmuşlardır. Her biri ataları gibi korkusuzluk ormanının aslanı ve adalet mesleğinin ustası olmuşlardır. Bütün yetenekleri ortaya çıkmıştır. Selçuklu Devleti’nde, hükümet yönetiminde bulunmaya layık görülürler ve Kütahya, Karahisar ve civarında İslam sınırlarını korumakla görevlendirilirler. Özellikle Hızır’ın evlatlarından Bâli Efendi ve İlyas’ın çocuklarından Ergun Çelebi kutbiyyet mertebesine ulaşmış ve ulu soyları herkes tarafından bilinmekle birlikte, Germiyânîler’in sonu, Timurların başında Çelebi Yakup Han’ın öldürülmesinden sonra, anneleri Osmanlılar haremine alınıp ondan da Musa ve İsa Çelebiler doğar bunlar; çelebi sultanları arasında ünlülerdir. Ondan sonra “çelebi” unvanı şehzadeler arasında gelenek haline gelmiştir.”⁸

⁸ *Sefîne*, s. 4-15.

“Rivayete göre Rum şahlarının dönemine denk gelen, devletin şöhretinin arttığı bu dönemde bu iki kardeşin her biri, kin ve kıskançlık oklarının hedefi olmuş; ancak bu kıskançlık sebebiyle yüz yüze savaşma cesaretleri hiç olmamıştır. Çünkü bunların dışında herkes riyakârlar bile onların kılıcının gücüne muhtaçtı.”⁹

“Rivayete göre bunların iktidarda oldukları dönemde, birliklerinin kalitesi herkesi şaşırtmış; sanki cisimler arasındaki kalp ve cesetler arasındaki ruh olup her biri işrâk felsefesinin hikmetini aydınlatan bir mum ve âşıkların içlerini ve sırlarını yansıtan ruh ve can yolcularının sorunlarını çözen olmuşlardır.”¹⁰

“Rivayete göre Hz. Mevlânâ, Hz. Bahaeddin Sultan Veled ve Cenab-ı Arif-i Ekber’in Karahisar Kalesinde vahdethâneleri ve zaviyeleri olduğu, Karahisar’a dayanak olduğu, meşhur dağın tepesinde Hızır (as)’a mensup olmaları, bilinen mağarada Hızır ve İlyas’ın nebilik (nübüvvet) ve velayetine ara sıra duçâr oldukları ve o sıra dışı topluluğun garip eserler ortaya koyduğu kanıtlanmıştır. Hatta son sohbetlerinde, Hz. Şehit Yakup Çelebi’nin Suriye’ye, silsilesinin son mensubu olduğu ve evlatlarının devletçilik görevlerinden muaf tutulduğu ve dünyanın sonuna kadar doğruya davet tapınağının süsü olmaları ve böylece Âbâpuş Sultan ve Ergun Çelebi Hazretleri’nin dünya ve devletten uzak inzivaya çekilmeleri, âğâh olanlara ve dirayet sahiplerine aşikârdır.

Allah’ın özel ilgisi üzerinde olmuş; hatta sultanların ve yeryüzü şahlarının talep ettiği şahıslar olmak şerefine nail olmuş; şereflenme ve onaylanma ile müjdelenmiş ve dünya devletinden uzak, ilahî aşk şarabından mutlu, din ve ahiretin şahı olmuşlardır.”¹¹

“Rivayete göre o vilayet mülkünün emîrlерinin içi ve dışı sadece zahiri görünenlerin gözünü kapatan, ince yüreklilere ihlas yolunu gösteren, ilgili ve şefkatli olup Hızır Paşa Hazretleri “Biz ki mücevher hazinesiyiz ve bu mal ve ihtişam hâkimin tılsım kılıcı ve yılanıdır” mısraları doğrultusunda yol gösterici olmuştur. İlyas Paşa Hazretleri dahi (mal eksikliği tamahın zararı mahkûmlara gelir, hâkimlere değil) mala ve mala sahip olma tamahına ilgisiz kalmışlardır.”¹²

⁹ *Sefîne*, s. 5-6.

¹⁰ *Sefîne*, s. 6.

¹¹ *Sefîne*, s. 7-8.

¹² *Sefîne*, s. 8-9.

“Hızır, Yunanlılara göre bir balıkçı, Müslümanlara göre ise ölmez bir peygamberin adıdır.

Yunanlılara göre Glaukus adında bir balıkçı vardı. Bu balıkçı, bir gün balık avlarken ölü balıklardan birinin bir ota değerek canlandığını görür. Kendisi de bu ottan yer ve ölmeyen bir şeytan olur. Fakat bu ölmezlik, onun için bir felakettir. Her sene dağları taşları gezerek ah vah ederek bu ölmezlikten kurtulmak ister. Anlatılan bu hikâye sonraları İskender’in aşçısı hakkında söylenmiştir. Şöyle ki İskender, birçok ülkeleri ele geçirdikten sonra, insanlarla şenlenmemiş memleketleri görmek ister. Yanına altı aylık bir azık alarak yola çıkar, birçok garip ülkeleri aştıktan sonra zulmet diyarına gelir. Zulmet ülkesinde sağ tarafa giden bir yol görür, yanında bulunan ve bu karanlıkta yürüyebilmek için kendilerine nasıl hareket etmeleri gerektiğini tavsiye eden bir ihtiyarla birlikte bu yoldan giderler. Nihayet bir pınara ulaşırlar. İskender, aşçısı Andreas’a yemek pişirmesini söyler. Aşçı yanındaki kuru torik balığını pişirmek üzere bu pınarda yıkamak ister. Fakat balık suya sokulur sokulmaz canlanır. Bunun üzerine aşçı da bu sudan içer ve ölmez olur. Bir şişe su da yanına almayı ihmal etmez. İskender, balığı canlandıran bu pınarı duyunca aşçısına kendisine haber vermediği için kızar ve onu kamçılar fakat aşçı o sudan içtiği için ölmez. Aşçı, İskender’in kız kardeşine âşıktır. Ona da beraberinde bulunan sudan verir, o da ölümsüz olur. İskender kız kardeşini de kovar. Kız çöle gidip bir şeytan, Andreas ise başına bir değirmen taşı bağlayarak bugünkü Adriyatik denizine atlar ve deniz şeytanı olur.

Kur’an’a göre “Musa, hizmetçisine ben iki denizin birleştiği yere varmayınca kadar dinlenmeyeceğim der. İki denizin birleştiği yere geldiklerinde yanlarında bulunan balıkların denizin kenarında unutulur. Balık, burada dirilip denize girer. Orayı geçtikten sonra Musa, hizmetçisine “Yemeğimizi getir” der. Hizmetçi de “Gördün mü yaptığımızı? Kayanın yanında oturduğumuz zaman ben balığı unuttum. Onu bana şeytan unutturdu. Balık da, şaşılacak şey, denize gitti” der. Musa da “İşte istediğimiz bu idi” der ve geri dönerler. İki denizin birleştiği yerde ilm-i ledünü bilen birini bulurlar. Bu adam, Musa ile beraber yola çıkar, yolda birçok marifetler yapar, gemileri delip batırır, yıkılan duvarları düzeltir. Müfessirlere göre

bu adam, Hızır'dır ve ölmez bir peygamberdir. Karada ve denizde yolunu şaşırın Müslümanlara yardım eder.”¹³

“Hızır, Hz. Musa döneminde yaşayan, kendisine ilahi bilgi ve hikmet öğreten kişidir. Arapça kaynaklarda Hadır (Hadr, Hıdr) şeklinde yer alan ve Arapça menşeli olduğu kabul edilen kelime Türkçe’de Hızır ve Hıdır biçiminde kullanılmaktadır. Hadır “yeşil, yeşilliği çok olan yer” manasındaki ahdar ile eş anlamlıdır. Nitekim bazı kaynaklarda Hızır’a bu ismin, kuru yerde oturduğunda altından otların yeşerip dalgalanması, cennet pınarından içtiği için bastığı her yerin yeşile bürünmesi sebebi ile verildiği kaydedilmektedir.”¹⁴

“Müteahhir hadis kaynaklarıyla tarih ve tasavvuf kitaplarında Hızır’ın mitolojik bir kişiliğe büründürülerek tarihte uzun süre yaşayanlardan olduğu, kıyamete kadar da yaşamaya devam edeceği şeklinde bilgiler yer almaktadır. Bazı hadisçilerle tarihçilerin kaydettiği rivayetlere göre Hızır’ın Deccal’ı yalanlaması için ömrünün uzatıldığı, Deccal’ın karşısına çıkacak kişinin Hızır olacağı, Hz. Peygamber döneminde hayatta olduğu ve Peygamber’in elçisi olarak Enes’in kendisiyle görüştüğü Resûlullah vefat ettiği zaman gelip Ehl-i Beyt’e taziye de bulunduğu, Ömer bin Abdülaziz ile İbrahim bin Edhem, Bişr el-Hafî, Ma’rûfi-i Kerhî, Cüneyd-i Bağdâdî ve Muhyiddin İbnü’l-Arabî gibi mutasavvıflar tarafından görüldüğü, Hızır’ın denizlerde, İlyas’ın karada yaşadığı, sık sık bir araya geldikleri; Cebrâil, Mîkâil ve İsrâfil ile her yıl arefe günü Arafat’ta buluştukları haber verilmiştir. Bunlardan bir kısmı, Hızır’ın dünyanın sonuna kadar yaşamasını Hz. Âdem’in bir vasiyetine ve duasına; bir kısmı da onun âb-ı hayattan içmesine bağlamaktadır. Hızır’ın uzun ömürlü olduğunu söyleyenler ise onun Hz. Musa zamanında, Hz. Muhammed’in nübüvvetinden önce veya ölümünden sonraki ilk yüzyıl içinde vefat ettiğini ileri sürerler.”¹⁵

“Hızır Paşa’nın doğumundan itibaren, akranlarına nazaran olağanüstü haller sergilemesi; din ve dünyâ işlerindeki üstünlükleri; Selçuklu Devleti’nden gördüğü teveccühler; Karahisar ve Kütahya civârındaki faâliyetleri onu halk nazarında müstesnâ bir makâma taşımış ve hayâtı boyunca Hızır (a.s.)’la olan mânevî

¹³ Ahmet Eflâkî, *Ariflerin Menkıbeleri I-II*, s. 664-665.

¹⁴ İlyas Çelebi, Hızır İlyas Paşa, *DİA*, c. XVII, 2009, s. 406.

¹⁵ İlyas Çelebi, Hızır İlyas Paşa, *DİA*, c. XVII, 2009, s. 406.

münâsebeti yâdedilmiştir. Halk arasında gördüğü bu teveccühden asla kibirlenmediği ve çoğu zamânını Mevlevî büyükleri ve âlimler arasında geçirdiği rivâyet edilir.

Karahisar, erken dönemde Mevlevîlik’le tanışmış bir şehir olmakla berâber, Karahisar Mevlevîhânesi’nin ne zaman tesis edildiği kesinlik kazanmamıştır. Sultan Veled’in kızı Mutahhare Hâtun’un 674 h./1276 m. senesinde evliliği sebebiyle, Germiyanogulları’yla kurmuş olduğu akrabâlık netîcesinde Karahisar’la bağlantı kurmuş olması ve Mevlevîlik tohumlarını attığı ihtimâli üzerinde durulmaktadır. Sultan Veled’den önce de, Mevlânâ döneminde, coğrafi konumu itibariyle Karahisar, Mevlânâ âilesinin ziyâret ettiği şehirlerden olmuştur. Zîrâ Sultan Veled ve kardeşi Alâaddin’in sünnet düğünlerinin Karahisar Kalesi’nde, dönemin önemli devlet adamları ve pâdişahının katılımıyla gerçekleştirildiği rivâyet edilir. Ulu Ârif Çelebi döneminde, Sâhipoğlu Ahmed Bey mevlevîhâne için arsa bağışlamış ve 716 h./1316 m. senesinde ahşap bir mevlevîhâne binâsı inşâ edilmiştir. I. Yâkub Çelebi tarafından da Ulu Ârif Çelebi evlâdı ve mevlevîhâneye bazı köyleri (Büyük-Küçük-Orta Kalecik, Kışlacık, Deper-Kozluca-Çukurköy) yine 716 h./1316 m. senesinde vakfedilmiştir. Sefîne’de, Karahisar’da “Dede İni” olarak bilinen yerin ve Karahisar Kalesi’nin Mevlânâ, Sultan Veled ve Ulu Ârif Çelebi dönemlerinde halvethâne olarak kullanıldığı rivâyet edilmektedir. Mevlevîhânenin postnişînliğinde bulunan ilk isimler olarak karşımıza Hızır Paşa ve oğlu Abâpûş-ı Bâli çıkmaktadır. Kaynaklar, dergâhın bânisi olarak da Abâpûş-ı Bâli’yi zikretmektedirler.

Hızır Paşa, Esrâr Dede ve Ali Enver’in tesbitlerine göre 750 h./1349 m. senesinde; Sahîh Ahmed Dede’ye göre ise 773 h./1371 m. senesinde 97 yaşında vefat etmiştir.

Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyân Hızır Paşa’yı kardeşi İlyâs Paşa ile berâber zikretmişse de, kaynaklarda İlyâs Paşa’nın mevlevî kimliği üzerinde yeterli bilgiye ulaşamadık. Ancak oğlu Celâleddin Ergün Çelebi’nin Mevlevîliğe intisâbında büyük rol oynadığını bilmekteyiz. Ayrıca, doğumunun akabinde, kendisinin, Hızır Paşa’nın Hızır (a.s.) tarafından terbiye edildiği gibi, İlyâs (a.s.) Peygamber tarafından terbiye edildiği; İlyâs (a.s.)’ın sohbeti esnâsında İlyâs Paşa’ya 3 hurmayla ikrâmda bulunduğu ve hayır-duâsıyla şereflenmesi netîcesinde kendisinin “İlyâs” olarak isimlendirildiği rivâyet edilir. Karahisar Mevlevîhânesi’nde, mukâbele esnâsında edilen duâda Hızır Paşa ile birlikte İlyâs Paşa’nın da adının geçmesi İlyâs Paşa’nın

mevlevîhânedede postnişîn olarak vazîfe yapmış olsa da Mevlevîliğe ve mevlevîhâneye hizmeti geçtiğine işâret sayılabilir diye düşünmekteyiz.

Hızır Paşa ve erkek kardeşi Çelebi İlyas Paşa, zaman zaman ziyâret ettikleri ve halk arasında “Hızır (a.s.) Makâmı/Makâm-ı Hızırıyye” ve “Dede İni” olarak bilinen çilehânedede Hızır ve İlyâs (a.s.) ile mülâkâtları netîcesinde, Germiyanoğulları’nın II. Yâkub Çelebi’nin şehâdetiyle sona ererek, kendilerininse Mevlevîliğe nisbetlerinden ötürü isimlerinin bâki kalacağını haber almalarının akabinde; saltanattan el çekmişler ve Çelebi Hızır Paşa torununun oğlu Bâlî Efendi’nin, Çelebi İlyâs Paşa da oğlu Celâleddin Ergün Çelebi’nin Mevlevîliğe intisâbını gerçekleştirmişlerdir.

İlyâs Paşa, ağabeyi Hızır Paşa’nın vefâtının ardından yine de Germiyanoğulları’nın idâresini ele almış, ancak kısa bir süre sonra, Sahîh Ahmed Dede’ye göre 773 h. / 1371 m. senesinde, 95 yaşındayken vefat ettiğinden Germiyanoğulları saltanatı Çelebi Yâkub Paşa’ya geçmiştir.

Sefîne’de, Hızır ve İlyas Paşalar’ın kabirlerinin Karahisar Mevlevîhânesi dâhilinde olduğu aktarılmaktadır. Ancak, mevlevîhâne dâhilinde medfun olanların tanıtıldığı kaynaklarda bu bilgiyi teyid edemedik.”¹⁶

3.1.2. BÂLÎ EFENDİ B. HIZIR

“Babası Şah Hızır Efendi, halefi olan Bâlî Efendi’ye saltanat elbisesi yerine tarikat elbisesi giydirmiş ve aziz evladı Mevlevîler arasında “Âbâpuş” lakabıyla şerefendirilmiştir. Atalarının geleneklerini canlandırmayla ve devam ettirmeye yükümlü olmuştur. Onun vücudunu tarikat âbâsı içinde görenler şöyle derlerdi;

Âl-î âbâdan faydalanmış olanlar herhangi bir elbiseyi, âbâyâ tercih etmezler. Bu âbâ, şân ve büyüklük göstergesidir ki şahın giydikleri bile onun yanında hiç kalır, yok sayılır.”¹⁷

“Rivayete göre çoğu zaman zatiâlileri Karahisar kalesinin üstünde ulu babalarının mezarının bulunduğu yerden arkadaşlarıyla birlikte geçerken dertli

¹⁶ Betül Saylan, *Mevlânâ Ailesi ve Mevlevîlikte Çelebilik Makamı*, s. 160-162.

¹⁷ *Sefîne*, s. 4-15.

insanlar, durumlarını anlatmaya çalıştıklarında; “Ölüm kaçınılmaz olduğundan insan ölmeden önce yalnızlığa alışmalı” diye teselli vermiştir. Hakka ve kendini hesaba çekmeye irşâd buyurmuştur.

Bâli Efendi bazen eşine, çocuklarına, müritlerine görünür; bazen de bir ruh gibi gözden kaybolup kendi köşesine çekilirdi. Hatta topluluk içinde arkadaşlarıyla birlikte olduğunda bile kendi nefisini arıtmayla meşgul olmuştur.

Karahisar ve civarında aniden veba hastalığı yayılıp herkesin kalbi yasa boğulduğu zaman, Hz. Sultan-i Âbâpuş (Bâli Efendi) çilehânesinde herkesten uzak olduğu halde saathâdenelerine bile bu illet bulaşmış ve bir gecede evde olan tüm evlatları bu illetten dolayı ölmüş; cennet yolcusu oldukları kendisine iletilmiştir. Kendisini cenaze törenine çağırılmışlar ve bütün çocuklarının öldüğünü söylemişler ve geldiğinde Sultan Divânî’yi sormuş, kendisine öldüğü söylenmiştir. Teneşirde yıkandığı sırada yanına gitmiş ve “O ölmemiş belki uyumaktadır” demiş. Can bağışlayıcı nefesiyle karşısına geçip, çocuğuna kalk diye seslemiş ve Allah’ın izniyle çocuk hemen kalkmıştır.

Timurlenk Anadolu’ya geldiğinde büyük bir eren olarak tanıdığı bu şahsın manevî iktidarını kabul etmiş; Afyonkarahisar ile çevresinin zarardan korunmasını emrederek, ona hürmet göstermiştir.

Hazret-i Bâli Efendi 120 yıl yaşamış; vefatından bir yıl önce makamını veliahdı Sultan Divânî’ye bırakmış ve ölünce amcasının kabrinin yanına defnedilmiştir.

Vefatından önce kendi evine geçen Âbâpuş-i Veli, üç gün sonra 1485 (h. 890) senesinde vefat etmiştir. Afyonkarahisar Mevlevî Dergâhının bahçesine defnedilmiştir. Definden sonra bazı haller görülür. Talebeleri bunları hocalarının kerameti olarak kabul ederler. Bu sırada sadece görünüşe bakarak konuşanlardan birisi bu hallerin, talebeler tarafından uydurulduğunu, bunların aslının olmayacağı gibi sözler söyler. Ayrıca kabre inkâr gözü ile baktığı anda Allahû Teâlâ’nın gazabına uğrayarak gözleri görmez olur, dili tutulur. Baştan ayağa kadar bütün vücudu titremeye başlar. Bu hale yakalandığının üçüncü günü kötü bir vaziyette ölür.

Allahû Teâlâ'nın evliyası hakkında uygunsuz konuşmanın, onu inkâr etmenin cezasını hemen görür.”¹⁸

“Başta *Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyân* ve kaynaklık ettiği birçok eserde Abâpûş-ı Bâlî'nin babası Hızır Paşa olarak gösterilmektedir. Ancak Abâpûş-ı Bâlî, Sultan Veled'in kızı Mutahhare Hâtun'un Süleyman Şâh Germiyanî ile olan evliliğinden doğan Hızır Paşa'nın oğlu Mehmed Paşa'nın oğlu Ahmed Paşa'nın oğludur. Dolayısıyla, Sultan Veled'in 5. kuşaktan, Mevlânâ Celâleddîn Rûmî'nin 6. kuşaktan torunudur. Doğum târihini Sahîh Ahmed Dede'nin 751 h./1350 m. olarak verdiği Abâpûş-ı Bâlî'nin asıl ismi “Bâlî”dir. “Abâpûş” olarak tesmiyesinin sebebi ise, Germiyanogulları saltanatını terk edip, Mevlevîliğe intisâb etmesi, abâ ve külâh giymesidir. Germiyanogulları'ndan, Mevlevîliğe intisâb eden ilk kişinin Abâpûş-ı Bâlî olduğu rivâyet edilir.

Babası Ahmed Paşa'nın gayretleriyle iyi bir eğitim görmüştür. Ancak kendisi 10 yaşında, kardeşi Emir Âdil Çelebi (III) 5 yaşındayken Ahmed Paşa'nın vefâtı netîcesinde, babalarının dedeleri olan Çelebi Hızır Paşa'nın himâyesine girmişlerdir.

Büyük dedeleri Çelebi Hızır Paşa ve büyük dedelerinin erkek kardeşi Çelebi İlyas Paşa, zaman zaman ziyâret ettikleri Karahisar civârında Sultan Veled ve Ulu Ârif Çelebi'ye nisbet edilen ve halk arasında “Hızır (a.s.) Makâmı/Makâm-ı Hızırîyye” ve “Dede İni” olarak bilinen çilehânede, Abâpûş-ı Bâlî Çelebi'nin babası Ahmed Paşa'nın vefat ettiği sene (761 h./1360 m.) Hızır ve İlyâs (a.s.) ile mülâkâtları netîcesinde, Germiyanogulları'nın saltanatının Yâkub Hân'ın şehâdetiyle sona ererek, kendilerininse Mevlevîliğe nisbetleri sebebiyle isimlerinin bâkî kalacağını haber almalarının akabinde; Çelebi Hızır Paşa torununun oğlu Bâlî Efendi'nin küçük yaşlarda, Çelebi İlyâs Paşa da oğlu Celâleddin Ergün Çelebi'nin Mevlevîliğe intisâbını gerçekleştirmişlerdir. Bu karar netîcesinde Bâlî Çelebi, dünyâ saltanatını terk ederek abâ-külâh-tennûre giymiş ve bu sebeple “Abâpûş” olarak anılmıştır.

Kaynaklarda, Abapûş-ı Bâlî Çelebi'nin intisâbından sonra Karahisar Mevlevîhânesi'nin binâ edildiği ve orada Abâpûş Bâlî şeyhliğinde semâ merâsimleri icrâ edilmeye başlandığı ve halkın ilgi göstermesinden ziyâde, devlet adamlarının ve dönemin ilim adamlarının mevlevîhâneye devam ettiği rivâyet edilmektedir.

¹⁸ *Sefîne*, s. 9-10.

Yukarıda bahsettiğimiz çilehâne de ihmâl edilmemiş, zaman zaman bu çilehânedeki uzlete çekilmişlerdir.

Abâpûş-ı Bâlî, vefâtından bir sene önce, Dîvânî Mehmed Çelebi'ye makâmını terk ederek; vefatlarına 3 gün kalana kadar halvette kalmışlardır. Vefatlarından 3 gün önce halvethânedeki çıkarak dergâhda va'z u nasihatlerde bulunmuşlardır. 890 h./1485 m. târihinde 120 yaşındayken; Sahîh Ahmed Dede'nin naklettiğine göre de 872 h./1467 m. târihinde 121 yaşındayken vefat etmiştir. Kabri, mevlevîhâne içerisindeki türbede amcası İlyas Paşa'nın ayakucundadır. Vefâtından sonra, birkaç gün boyunca kabir ve civârından âlem-i gaybdan gelen kudüm vurulması eksik olmamış; bu durumu müşâhede eden bâzı dervişlere tecessüs edenler ise, bu mânevî hâli izlemek istedikleri esnâda, gözlerinin kör olduğu, dillerinin tutulduğu ve baştan ayağa bütün vücûdlarının tâkâtinin çekildiği rivâyet edilmektedir.”¹⁹

3.2. DÎVÂNÎ MEHMED EFENDİ

“Babası Bâli Efendi'nin duası sonucu doğmuş ve ikinci kırklının başı olmuş, yani ilk kırklılar halkası başının veliahdı olmuştur. Arkadaşlarıyla beraber (ikinci kırklılar) bütün konularda ve ilimlerde eğitim almıştır. Buluş çağına geldiğinde (teklif çağı) manevî ayinlerine göre hırka ve külah giydirilmiş; babasından ders almış ve onun veliahdı olmuştur.

Hak divanına hizmet ettiği ve tarikat yolunda ustalaştığı için “Divânî”²⁰ lakabını almıştır.

¹⁹ Betül Saylan, *Mevlânâ Ailesi ve Mevlevilikte Çelebilik Makamı*, s. 163-166.

²⁰ Mehmed Çelebi'ye, babası Abâpûş-ı Bâlî Çelebi tarafından çokça semâ ettiği için “Semâî” lakabı verilmiştir. Aynı zamanda, Mehmed Çelebi cezbeli hâli sebebiyle de “Dîvâne” olarak anılmıştır. Timur istilâsı esnâsında Konya Mevlânâ Dergâhı'nda, Hz. Mevlânâ'nın sandukasının başucunda bulunan Dîvân-ı Kebîr'i yabancı ellerden kurtarmış olması efsânesi hasebiyle de bâzı kaynaklarda “Dîvânî” olarak anılmıştır. Abdülbâki Gölpinarlı'ya göre ise, “Dîvânî” lakabı, efsânesi ile birlikte “Dîvâne” lakabının yerine uydurulmuş nev-zuhur bir yakıştırma değildir. Dolayısıyla Abdülbâki Gölpinarlı, hem Mehmed Çelebi'nin Dîvân-ı Kebîr'i yabancı ellerden kurtarmış olması efsânesine, hem de Mehmed Çelebi'nin “Dîvânî” lakabına inanmış görünmemektedir. Kaynağımız olan Sefîne'de, Sahîh Ahmed Dede'nin Mecmûatü't-Tevârîhi'l-Mevleviyye'sinde ve diğer bâzı mevlevî kaynaklarında Mehmed Çelebi; “Hazret-i es-Sultan Semâî-yi Dîvânî”, “Hazret-i Sultan-ı Ekber”, “Sultanü'l-Abdâl”,

بیت :

ددم سیف ولایتدر دم سلطان دیوانی
مقام چلتنان معرفتدر صحن دیوانی
کلید گنج حکمت سربسر رفتار وگفتاری
لبالب بادی حالت مدار جام دیوانی
او در صاحب ظهور خاندان آل مولانا
که ویرمشر کرامتله مه و مهره هراسانی²¹

Beyit:

Sultan Divânî'nin nefesi velayet kılıcının keskin ağzıdır,

Saray-ı marifet ehl-i kırklıların makamıdır,

Davranışı ve sözleri baştanbaşa hikmet hazinesinin anahtarıdır,

Kadehi hâlet badesiyle doludur,

Mevlânâ hanedanının en başında gelir,

Ki aya ve güneşe her kolaylığı keramet etmiştir.

Kendisi Anadolu'da olmasına rağmen İran ve Turan bile etkisi altındadır. Fars diyarına gittiğinde zatı şerifleri için bir "Pîr makamı" (hângâh) yapılmıştır. Şah İsmail'in başkentine (Tebriz) geldiğinde şahın misafiri olmuş ve yemek sırasında önüne konan zehirli şerbet kâsesini eline alıp alaycı bir şekilde "Bu öldürücü içeceği şah veya vezir niyetine mi içeceğiz" diye sorar. Şah durumu anlar ve "Bu suikastı kim düzenlemişse onun niyetine içilmelidir" der ve vezirin yüzü kızarır. Sultan Divânî kâsedeki zehri içer ve o anda vezir ölüm yıldırımına çarpılır. Bu sırada Sultan Divânî şu beyiti söyler:

"Sultan Semâî", "Cenâb-ı Semâî-i Divânî", "Cenâb-ı Sultan Ebû's-Seyf", "Semâî Mehmed Efendi" olarak anılmaktadır. (Mustafa Sâkib Dede, a.g.e., c.I, s. 16, 239, 241, 252; Sahîh Ahmed Dede, a.g.e., s. 241, 247, 253)

²¹ *Sefîne*, s. 19.

بیت:

کجا در زهره ام از مکر دشمنان باک میباشد
که کر زهر هلاهل میخورم تریاک میباشد

Beyit:

Kalbimde düşmanın hilesine karşı bir korku yoktur,

Ki içtiğim zehir bile ilaç olur.²²

Divânî Mehmed Efendi inzivaya çekilmeyi tercih etmemiş; daha çok gezmeyi ve Mevlevîliği bu şekilde yaymayı tercih etmiş, bu doğrultuda doğuda Meşhed'e kadar gitmiş, Irak'a kadar giderken de Hacı Bektaşî Veli'nin türbesine de uğramıştır. Suriye, Halep, Bağdat ve Konya'ya gitmiş, Konya'ya gittiği zaman Konya halkı, kadın-erkek herkes, onu Konya Ovası'nda karşılamıştır.

Sultan Divânî Afyon'a dönerken yolda Yavuz Sultan Selim Han ile karşılaşır ve oturup konuşur. Muhyîddin Arâbî'nin türbesinin temizletilip, tamir ettirilmesi konusunda onu teşvik eder ve Mısır'da bulunan ve Muhyîddin Arâbî'nin kitaplarını toplayıp, yakan bir kadını cezalandırmasını tavsiye etmiştir. Mısır'ı alması konusunda kendisine dua etmiştir. Mısır Yavuz Sultan Selim'e teslim olmuştur ve bu kadı kendi ateşinde yanmıştır.

Bir cuma günü, Sultan Divânî'nin başına bir ağrı girer ve bu ağrı her geçen gün daha da şiddetlenir ve sürekli bir ağrı halini aldığında, arkadaşları tedavi olmasını tavsiye ettiklerinde “Bu baş ağrısı, ölüm baş ağrısıdır ve ancak ölümle geçer” der Sultan Divânî. Bir sonraki Cuma günü sohbetten sonra rahatsızlığı arttığında durumunu soranlara “Ölmek istiyorum, yarın benim rahatlayacağım gündür, dert ve devadan kurtulacağım gündür” der ve gerçekten de ertesi gün Hakk'ın rahmetine kavuşur. Vefatları Nisan ayında olmuştur.”²³

²² *Sefîne*, s. 20.

²³ *Sefîne*, s. 15-59.

“Sâkîb Dede, Divânî Mehmed Çelebi’yi, Germiyanlı Süleyman Şah’ın oğlu Hızır Paşa’nın torunu olarak göstererek Mevlevîler arasındaki tevatürü tespit etmektedir. Dede’ye göre Süleymanşah, Sultan Veled’in kızı Mutahhara Hatun’u almış ve ondan Hızır ve İlyas Paşa adlı iki çocuğu olmuştur. Hızır Paşa’nın oğlu Bâlî yahut Bâlî Mehmed Çelebi’dir. Divânî Mehmed Çelebi de Bâlî Efendi’nin oğludur.

Eflâkî’de, Sultan Veled’in torunları Hızır ve İlyas Paşaların adları geçerse de Mutahhara Hatun’un Süleyman Şah’a verildiğine dair bir kayıt yoktur.

Mutahhara Hatun, Sultan Veled’in ilk karısı ve Kuyumcu Salaheddin’in kızı Fatıma Hatun’dan doğmuştur. Sultan Veled, Fatıma Hatun’u aldığı zaman Kuyumcu Salahaddin sağdır ve bu evlenme, onun ölüm yılı olan m. 1258’den öncedir. Mutahhara Hatun’un doğum tarihini bilmiyorsak da m. 1258’den önce alınan bir hanımdan doğduğuna göre tevatüre dayanan bu rivayet doğruysa Süleyman Şah’ın uzun bir ömre sahip olması gerekir.

Eflâkî, Ulu Arif Çelebi’nin Denizli’de işret ederken Burhâneddin İlyas Paşa’nın sâiklik ettiğini kaydetmesine nazaran Hızır ve İlyas Paşalar herhalde Çelebi’nin ölüm yılından (m. 1320) hayli önce doğmuşlardır.

Çelebi’nin Kanuni zamanında İstanbul’a geldiğini söyleyen Dede, bu seyahatten sonra ve Tumanbay zamanında Mısır’a gittiğini yazacak kadar gaflet içindedir. Tumanbay, Süleyman tahta geçmeden ve 1516-1517’de Mısır’da hüküm sürmüştür.

Çelebi’nin, 1544 (h. 951) de yazılan “*Gülşen-i Esrar*” da, ölümüne dair ima değil, hayatta bulunduğu dair sarahat olması ve 1545’de Mesnevi vakfiyesine şehadet etmesi düşünülürse artık Sâkîb Dede’nin bize arz ettiği kaos içinden ölüm tarihini seçip çıkarmamıza imkan olmadığı kendiliğinden anlaşılır.”²⁴

“Semâ “mukabele” denen son şeklini aldıktan sonra da Divânî Mehmed Çelebi gezilerinde rastgele semâ etmektedir. Yûsuf-ı Sine-Çâk (ö. h. 953 / m. 1546) mensupları, Muharrem’in onuncu günü (m. 1547), Eyüp Sütlücesinde toplanmış, aşûre pişirmiş; başlarını, kollarını, göğüslerini usturalarla yardırıp İmam Hüseyin aşkına kanlar akıtmış, semâ etmişlerdir. Yûsuf-î Sine-Çâk’ın dervişi Şûrî, duyduğu çalgıya ayak uydurup dönmekte, hatta bazı kereler çalgısız semâ etmektedir. Fakat

²⁴ Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlânâ’dan Sonra Mevlevîlik*, s.101-121.

bütün bunlar, tekke dışında yapılan semâlardır. Mevlevî tekkelerinde semâ törenleşmiştir ve her yerde, her tekkede çelebilik makamının nüfuzuyla mukabele aynı tarzda icra edilmektedir.”²⁵

“Cenâb-ı Gavsü’l-A’zâm ve Kutbü’l-Efhâm, Fahru’l-Ebdâl, Sultânü’r-Ricâl, Âbâpuş olarak meşhur olan Hazret-i Bâli Efendi’nin oğlu olup Hazret-i Fenâyî Dede’nin hizmetine tayin edilmiştir.

Küçük yaşta dinî ve ledünni ilimle, kemâl dairesinin kutbu ve çelebiler halkasının başı olarak şöhret bulmuştur. Karahisar (Afyon) havalisinde ilim yayan Âbâpuş hanedanı son bulduğunda bir gün Sultan Divânî, müritleriyle girdikleri Âbâpuş halvethânesinde, Âbâpuşlardan ölenlerin cenazesinde bulunması rica olunmuştur. Bu sırada, “Sultan Divânî vefat etti mi?” diye sorduğunda, “Evet!” diye cevap verenlere: “Hayır, vefat etmedi, henüz uykudadır, rahattır!” diye cevap vermiştir.

Aşk ile yâr ol ki, var olasın,

Hızır veş zinde vü pâydâr olasın.²⁶

(Aşkınla yâr ol ki, ateş olasın; Hızır gibi diri kalasın, ölmeyesin.)

Divânî Hazretlerinde atalarının ve kendinden önceki şeyhlerin tasarrufu ortaya çıkmıştır. Rum meliklerinin zorlamalarından bezmiş olan beldelerin ileri gelenleri keramet ve yüksek alametlerine yaraştığını düşünerek kendisine saltanat, taç ve tahtı teklif etmişlerdir. İltifat etmemiş; maddi saltanattan çekinip kabullenmemiştir. “Melâmet selâmetin kalesidir.” sözü anlamınca, melâmet yolunu seçip meczubâne tavır ve sözlerle reddetmiş; herkes me’yûs olmuştur.

Mısır ve Irak fatihi Cennetmekân Sultan Selim Han, Hazret-i Semâî’den gördüğü sırları, kerametleri ve güzel halleri Süleyman Han’a zaman zaman anlatmıştır. Süleyman Han’ın gönlü, onun muhabbeti ve iştiyâkı ile dolup kendilerini İstanbul’a davet için elçiler göndermiştir. Divânî Hazretleri davete uyup İstanbul’a gittiğinde çeşitli kerametlerini gören devlet ricâlinin çoğu ellerini öpüp kendisine bağlanmıştır.

²⁵ Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlevî Adâb ve Erkânı*, s. 83-84.

²⁶ Seyyid Fazıl Mehmed Paşa, *Mevlevîye Silsilesi*, s.130-131.

Kanlıca'da yaptırdığı cami civarındaki türbede medfun olan İskender Paşa, şeyhin muhabbetlerine kapılıp niyaz ve istirhamıyla Galata kapısındaki tekkeyi, bağ ve bahçesini imar ederek Mevlevî dergâhına çevirmiştir. Şeyh hazretleri orada ikamet etmeye başlamıştır. Ancak sağlığı bozulup asıl vatani olan Karahisarsahib'e (Afyonkarahisar) dönmek zorunda kalmış orada irşâd etmeye devam etmiştir. Bir müddet sonra yine hastalanıp h. 936 tarihinde irtihâl eylemiştir. (m. 1529). Doğum tarihi m. 844 olup, 92 yaşında vefat etmişlerdir. Halifelik müddetleri 11 senedir.”²⁷

“Fatih Sultan Mehmed tarafından Kalenderhâne adıyla Mevlevîlere tahsis edilen Hristos Akatapelos Kilisesi şehrin ilk Mevlevîhânesi olarak kabul edilir. Bu Mevlevîhâne ile ilgili olarak yaygın kanaat, az bir zaman sonra bu dergâhın Mevlevîhâne olma özelliğini kaybettiği ve kayıtlarda hiçbir şekilde bulunmadığı ve ilk Mevlevîhâne olarak 897/1491-1492 tarihinde Divânî Mehmed Çelebi adına kurulan Galata (Kulekapısı) Mevlevîhâne'si gösterilmiştir.”²⁸

“Mevlevîliğin Şems kolundan olduğu belirtilen Divânî Mehmed Çelebi, daha gençliğinde, sırtında Kalenderî âbâsı, başında ise bazen Mevlevî bazen de Kalenderî külahıyla zaman zaman saçlarını, kaşlarını, bıyıklarını ve sakallarını traş (çar-darb) ederek dağlarda, ovalarda dolaşmış; ömrünün çoğunu seyahatlerde geçirmiştir. Yanına aldığı Mevlevî dervişleri ve Bektaşî abdallarıyla Irak'a gitmiş; Necef, Kerbela, Bağdat ve Sâmerra'da Ehl-i Beyt imamlarını ziyaret ettikten sonra sekizinci imam Ali er-Rızâ'yı ziyaret etmek üzere Meşhed'e geçmiştir. Meşhed'de oranın Kalenderîleri tarafından saygıyla karşılanan Çelebi, etrafındakilerle beraber tekrar Bağdat'a gitmiş; oradan Halep'e dönmüştür.”²⁹

“Afyonkarahisar Mevlevîhânesi'nin meşihat tarihçesi içerisinde en önemli yer, şüphesiz XVI. asrın ilk yarısında buranın meşihatini üstlenen, İnas çelebilerinden olup tarikatın geniş muhitlere yayılmasında etkili olan Divânî Mehmed Çelebi'ye aittir. Divânî Mehmed Çelebi, anne tarafından Mevlânâ'ya, baba tarafından da Germiyanoğlu Süleyman Paşa'ya mensuptur. Şeceresi ise, Divânî Mehmed Çelebi bin Bâli Çelebi bin Ahmed Paşa bin Muhammed Paşa bin Mutahhara Hatun binti Sultan Veled bin Mevlânâ şeklinde Mevlânâ'ya ulaşmaktadır.

²⁷ Seyyid Fazıl Mehmed Paşa, *Mevlevîye Silsilesi*, s.130-131.

²⁸ Sezai Küçük, *Mevlevîliğin Son Yüzyılı*, s. 73-74.

²⁹ Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 109-110.

Afyon Mevlevîhânesi Mehmed Çelebi'den sonra onun soyundan gelenlere tahsis edilmiş; son zamanlara kadar bu durum bu minvalde devam etmiştir. Bu sebepten olsa gerek Mevlevîlik tarihinin en dikkat çekici olaylarından biri gerçekleşmiş ve Mehmed Çelebi'nin kızı Destinâ Hatun (ö. h. 1040 / m. 1630) oğulları adına Mevlevîhânenin postnişinlik makamına geçmiştir.”³⁰

“İstinsah tarihli bir *Menâkıbü'l-Ârifin* nüshasının son varağında yer alan ayrı bir hatla yazılmış şecerede, Hızır Paşa ile Âbâpuş-i Veli arasında Mehmed ve Mehmed Paşa adlı iki kişi daha görülür. Bu şecereye göre Divânî Mehmed Çelebi'nin babası Âbâpuş-i Veli, Hızır Paşa'nın değil Mehmed Paşa'nın torunudur. Aynı şecereye diğer bazı *Menâkıbü'l-Ârifin* nüshalarında da rastlanmaktadır. Bu durumda Divânî Mehmed Çelebi'nin soyu Âbâpuş-i Veli, Ahmed Paşa, Mehmed Paşa, Hızır Paşa, Süleyman Şah olarak tespit edilebilir. Divânî Mehmed'in çelebiliği, Süleyman Şah'ın eşi Mutahhara Hatun'un Mevlânâ'nın oğlu Sultan Veled'in kızı olmasından kaynaklanmaktadır.

Babasının şeyhlik yaptığı Karahisar Mevlevîhânesi'nde doğan ve Mevlevî kültür ortamında yetişen Mehmed Çelebi'yi babası ölümünden bir yıl önce kendi yerine şeyh tayin etmiştir. Mehmed Çelebi ölümüne kadar Karahisar Mevlevîhânesi'nin şeyhi olarak görevini sürdürmüştür. Müridi Şâhidî, Mevlânâ'nın:

“Sevgili ahir zamanda çalgıya düştü, eğlenceye kapıldı,

Fakat onun iç yüzü tamamıyla mücâhede;

Görünüşte oyunla, aslı olmayan şeylerle meşgul.”

Anlamına gelen beyti Divânî Mehmed Çelebi için söylediğine inanıldığını bildirir. Gönlüne, kendisine intisap arzusu düştüğünü, annesini ziyaret için gittiği Muğla'da bir gece Mehmed Çelebi'nin, “Beni bulmak istiyorsan harâbâti ol” dediğini ve nihayet Kütahya'da ona intisap ettiğini anlatır. Şâhidî, Mehmed Çelebi'nin “çar-darb” olduğunu, şarap içtiğini, halk arasında adının kötüye çıktığını, halktan kendisini bu şekilde sakladığını, ondan gördüğü kerametleri anlatmasının mümkün olmadığını, “Bizden gördüklerini nazmet” dediğini, ancak bu emri yerine getiremediğini söyler. Şâhidî İbrahim Dede 1544 yılında kaleme aldığı eserinde

³⁰ Sezai Küçük, *Mevlevîliğin Son Yüzyılı*, s. 178.

şeyhinin ölümünden bahsetmediğine göre Divânî Mehmed Çelebi bu tarihten sonra vefat etmiş olmalıdır.

Mevlevîlik tarihinde Ârif Çelebi ile başlayan Ehl-i beyt sevgisine özel bir önem verme hususu Divânî Mehmed Çelebi’de yeni bir boyut kazanmış ve Mevlevîliğin onun tarafından temsil edilen Şems meşrebi Kalenderîlik, Bektaşîlik ve Hurûfilik’le kaynaşma temayülü göstermiştir. Nitekim Harîrîzâde’nin, Kalenderîliği Mevlevîliğin bir kolu sayıp Divânî Mehmed Çelebi’yi Kalenderîliğin kurucusu olarak göstermesi yanlış olmakla birlikte bu durumun bir sonucu olmalıdır. Kalenderîliği benimsediği halde Mevlevîliğin esaslarını özenle koruyan Mehmed Çelebi, Ulu Ârif Çelebi’den sonra Mevlevîliği en çok yayan kişidir. Halep, Burdur, Eğridir, Sandıklı, Mısır, Cezayir, Midilli ve muhtemelen Lazkiye Mevlevîhâneleri onun gayretiyle açılmıştır.”³¹

“Babası Abâpûş-ı Bâlî’nin 890 h./1485 m. târihinde vefâtının ardından 28 yaşında Karahisar Mevlevîhânesi postnişîni olan Mehmed Çelebi, kısa zamanda büyük bir sevgi ve saygıya mazhar olmuştur. Bu muhabbetin bir tezâhürü olarak Mehmed Çelebi’ye Karahisar havâlisinin idâresini teklif etmişler. Mehmed Çelebi’yi idâreci olarak görmek isteyenlerin hüçûmu karşısında Ulu Ârif Çelebi meşrebinden olan Mehmed Çelebi, zaman zaman tennûre ile birlikte Kalenderî abası telebbüs etmiş; bâzen mevlevî sikkesi, bâzen 12 dilimli Şemsî külâhıyla dolaşmıştır. Zaman zaman saçını-sakalını uzatmış, bâzen de çâr-darb ederek dolaşmıştır. Bu durum, halk beyninde bâzı muhâlefete yol açmış, ziyâretine gelip Mehmed Çelebi’nin cezbeli hâline ve dünyâyı terkine vâkıf olamayanlar, Çelebi’yi yalnızca sûretle değerlendirenler “eyvâh”lar ederek yanından uzaklaşmışlardır. Bu tutum karşısında Mehmed Çelebi’nin ise, şükretmek için dervişleri ile berâber

Müjde-i teşrîf-i cânân eyleyip birbirine

Dediler yârân geldi cân-ı âlem yerine

Buyurarak 40 gün 40 gece semâ merâsimi tertîp ettiği rivâyet edilmektedir.

Galata Mevlevîhânesi’nde Mehmed Çelebi tarafından icrâ ettirilen semâ mukâbelesi için Galata Mevlevîhânesi’nde, mahşer yerini andırır bir kalabalık toplanmıştır. Bu durum, zamânın şeyhülislâmı Çivizâde Muhyiddîn Mehmed

³¹Nuri Özcan, Ergun Çelebi, *DİA*, c. IX, 2009, s. 435-437.

Efendi'nin (ö. 954 h./1547 m.) dikkatini çekmiş; esâsen de birçok meselede çok sert fikirlere sâhip olan Çivizâde, semâ'nın men' edilmesi için fetvâ yayınlamıştır. Kânûnî Sultan Süleyman'ın da, bu tartışmalar karşısındaki tavrını, Çivizâde'yi tenkit eden şu kıt'a ile ifade ettiği Sefîne'de kaydedilmektedir:

Âşıka ta'n etmez idi hâce-i bisyâr-fen

Ger fûnûn-ı aşkdan bilseydi bir mikdâr fen

Şeyhülislâmım diyen bir tıfl-ı ebced-hân olur

Mekteb-i aşkında ol yâr edecek izhâr fen

Ayrıca Kânûnî Sultan Süleyman, meseleyi yerinde tesbit edebilmek için tebdîl-i kıyâfet ile Galata Mevlevîhânesi'ne giderek Mehmed Çelebi'nin semâmı izliyorken, Mehmed Çelebi orada bulunanın Kânûnî Sultan Süleyman olduğunu anlayarak bunu izhâr eden bir kıt'a inşâd etmiş. Bu durum karşısında hayretini gizleyemeyen pâdişah ise, Mehmed Çelebi'den özür dileyerek arakiye giymiş ve Mehmed Çelebi'nin dervişleri arasına katılmıştır.

Vefatları esnâsında, dedeleri Hz. Mevlânâ'nın vefâtı esnâsında olduğu gibi Karahisar'da büyük bir zelzele meydana geldiği; ancak yine Çelebi'nin himmetiyle can ve mal kaybı olmadığı rivâyet edilmektedir. Vefatlarının nisan ayına tesâdüf ettiği; cenâze esnâsında da bir nisan yağmurunun yağmaya başladığı; orada bulunanlarınsa, nisan yağmurunun yağmasındaki hikmeti, gökyüzünün Mehmed Çelebi'nin vefâtına gözyaşı döktüğüne yordduğu; dervişlerin Mehmed Çelebi'nin naaşının techîz ve tekfîni esnâsında kullanılan suyun bir damlasını bile ziyân etmeyerek şifâ ve himmet talebiyle kullandıkları rivâyet edilmektedir. Ayrıca, Mehmed Çelebi'nin naaşının zerrece bozulmadığı, hayattaymışçasına tâze olduğunun müşâhede edildiği; mezarından hâtıra kabîlinden alınan toprağın ise ıtır gibi koktuğu da rivâyetler arasındadır.

Mehmed Çelebi'nin vefâtının ardından da kerâmetlerinin oğlu Hızır Şâh Çelebi eliyle devam ettiği rivâyet edilmektedir. Öyle ki, Mehmed Çelebi zamân-ı meşîhatinde, herhangi bir hâcetle mevlevîhâneye yüz sürenler, Mehmed Çelebi'nin himmetiyle umduklarına nâil olarak mevlevîhânedeki ayrırlarmış. Mehmed Çelebi'nin vefâtının ardından da bu vaziyette herhangi bir değişiklik söz konusu olmamış. Yine mevlevîhâneye yüz süren dertliler, hastalar, ihtiyaç sâhipleri

hâcetlerinin giderilmesiyle mevlEVîhânededen ayrılır olmuşlar. Bunlar arasında MevlEVîliğe intisâb edenler de olmuştur.

Vefatlarından sonra, oğlu Hızır Şâh Çelebi, 33 yaşında Karahisar MevlEVîhânesi postnişini olmuştur.”³²

“Karahisârsâhib’de Çelebi Hızır Paşa Germmiyâni merhumun ahfadı bâlâda mezkûr Çelebi Âbâpûş Bâli Efendi cenâbı 93 yaşında olup zuhûr-ı velâdet, oğlu Sultan Dîvânî Semaî Çelebi Mehmed Efendi cenâbı vücuda geldi. Bâlâda mezkûr Vakıf karyesi imamı MevlEVî Mesnevîdân Dede Fenâyî Efendi cenâbı haberdar olduktâ, Karahisârsâhib’de teşrifbuyurup, 3 mâhlık ma’sûmun payların tekrar bûs eyledi. Ba’dehû, yine mahalline avdet edip gitti.

Ve hicret-i nebeviyyenin 911 sâlinde, Sultan Dîvânî Semaî Mehmed Efendi cenâbı 66 yaşında olup, Karahisârsâhib’den kalkıp Acem diyarına Hazret-i Mevlâna Hazretinin *Divân-ı Kebîr*’ini getirmeğe gitti. Çelebi Cemâleddîn-i Sâni cenâbı seccâde-nişin idi. Şah İsmail yedinden *Divân-ı Kebîr*’i ahz buyurup, ondan avdet edip Bağdâd-ı Dâru’s-Selâm’a ondan Haleb-i Şehbâ’ya ve Şeyh Ebû Bekr-i Vefâyî cenâbı ve Şeyh Ebû Bekr-i Vefâyî cenâbı 35 yaşında olup, ondan iskân buyurdu. Ve Şeyh Ebû Bekr-i Vefâyî cenâbı ile mu’âmelât-ı sûrî ve ma’nevî buyurdu. Ba’dehû ondan Konya’ya geldi. Muhibbin ve münîbîn ve mürîdîn istikbâl edip *Divân-ı Kebîr*’den olunduktâ bu beyt-i şerif geldi:

بیت:

اندر آ ای اصل شادمانی شاد باش

اندر آ ای آب زندگانی شاد باش

Beyit:

İçeri gir ey neşenin aslının aslı! Neşelen,

Sevin ey ab-ı hayatın ab-ı hayatı! İçeriye ak, neşelen, sevin!

Cümle çelebiyân ve dervîşân-ı âşikân, sâdkân, müştakân, mesrur ve hândân oldular.

³² Betül Saylan, *Mevlânâ Ailesi ve MevlEVîlikte Çelebilik Makamı*, s. 169-191.

Ve hicret-i nebeviyyenin 936 sâlinde Karahisârsâhib’de Sultan Dîvânî Semaî Çelebi Mehmed Efendi cenâbı 92 yaşında vefat eyledi; türbede defn olundu.”³³

“Afyonkarahisar’da doğdu. Mahlası “Semâî”, lakabı “Dîvâne”, unvanı “Çelebi”dir.

Mevlevilik tarikatının “bânî-î sâni” (ikinci kurucusu) olarak kabul edilen Dîvâne Mehmet Çelebi, on üçüncü asırdan başlamak üzere, hem Anadolu’da hem de Osmanlı Devleti’nin nüfuz ve hâkimiyet alanına giren Balkanlar, Ortadoğu, Arabistan yarımadası ile Afrika kıtasının kuzeyini içine alan geniş bir coğrafyada müesseseseleşerek etkili olan Mevlevilik tarikatına Sultan Veled ve Ulu Arif Çelebi’den sonra mühim hizmetlerde bulunmuştur.

Mehmet Çelebi’nin yaygın olarak kullanılan lakabı “Dîvânî”nin Timur tarafından Semerkant’a götürülen, daha sonra da Şah İsmail tarafından Tebriz’e naklediler *Dîvân-ı Kebîr*’i, rüyasında gördüğü Hz. Mevlâna’nın manevi işaretiyle Tebriz’e gidip getirmesine nisbetle verildiği düşüncesi hakimdir.

Mehmet Çelebi’nin vefatı ile ilgili verilen tarih h. 936/ m. 1529 olup, oğlu ve veliahtı Hızır Şah Çelebi de bunu desteklemiştir. Vefatlarına mütakip pek çok muhibbanının da Rahmet-i Rahman’a kavuştuğu anlatılmaktadır.”³⁴

3.3. HAZRET-İ CELÂLEDDİN ERGUN EFENDİ

“Germiyanoğlu Süleyman Şah’ın torunu, Burhâneddin İlyas Paşa’nın oğludur. Doğumu sırasında babası Burhâneddin İlyas Paşa kendi dedesi Ergun Han’ın evlerine geldiğini rüyasında görür ve oğlunun ismini Ergun koyar.

Çocukluğunda ailenin gözdesi olmuştur ve ailedeki herkes onun eğitimi için çaba sarf etmiştir. Gençliğinde bütün aklî ve naklî ilimlere hakim olmuştur. Yüksek meclislerin adabını öğrenmiş; zor soru ve sorunların üstesinden gelme kabiliyetine sahip olmuştur. Sultan Âbâpuş gibi dervişlik yolunu seçmiştir. İyi bir tarikat yolcusu

³³ Sahih Ahmed Dede, *Mevlevilerin Tarihi (Mecmûatü’l Tevârîhi’l Mevleviyye)*, s. 241. , 253-254. , 261.

³⁴ Mustafa Çıpan, Dîvânî Mehmet Çelebi, *Konya Ansiklopedisi*, Muhammet Ali Orak (Editör), Konya- Şubat 2015.

olduğu için babasının ve amcasının gözünde yükselmiş; sonunda İmâdüddin Hezar Dinar Hângâhı'nda Mevlevîlerin başına atanır.

Celâleddin Ergun Efendi, zamanının çoğunu ibadet ve başkalarına doğru yolu göstermekle (irşâd) ve bundan geri kalan zamanını ise büyük eserleri okumakla geçiriyordu.

“*Gençnâme*”³⁵ ve “*Çihkelime*”³⁶ adlı eserleri mevcuttur. *Gençnâme* adlı eseri şiiirlerden oluşur, *Çihkelime* ise düzyazıdır.

Aslen Diyar-ı Acem'den olan Abdülvâcid ki halen de Kütahya'da adına medrese bulunmaktadır, memleketinden Mevlânâ'nın türbesini ziyaret etmek ve Mevlevîlerle konuşup tanışmak için Anadolu'ya gelir ve Celâleddin Ergun Efendi ile görüşür ve aralarında iki pîre yakışır soru-cevap şeklinde konuşmalar geçer.

Celâleddin Ergun Efendi'yi sevenlerinden biri olan Analica Hacı Muhammed adında bir kişi kendisine dergâhının tamir ve genişletilmesi konusunda bir teklifte bulunur. Ancak bu teklif Ergun Efendi tarafından kabul edilmez ve bunun yerine bunun için ayrılan para, bir cami ve yanında bir çeşmenin yapımı için kullanılır. Ki hâlâ o eser kendi adına mensup olarak bulunmaktadır.

Çelebi Ergun Efendi etraf vilayetlerde olan Mevlevîlere ve Çelebilere ve herkese mektup göndererek onları semâ ve sefa toplantılarına davet ediyor ve burada veliahdı olan Çelebi Burhâneddin, bu toplantıların düzenlenmesinde bizzat görev alıyordu.

³⁵ *Gençnâme*: 40 beyitten müteşekkil bu mamzûm eser, insan-ı kâmilî anlatmaktadır. *Gençnâme*'nin, bâzı ifâdeleri sebebiyle Celâleddin Ergün Çelebi'ye âid olmadığını; büyük bir ihtimâlle Yûsuf Sîneçâk'ın (ö. 953 h./1546 m.) mürîdânından “Fâizî” mahlasını kullanan biri tarafından kaleme alındığını; şiiirin sonundaki Celâleddin Ergün Çelebi'yi öven beyitin ise şiiire sonradan dâhil edilerek şiiirin Celâleddin Ergün Çelebi'ye mâl edilmeye çalışıldığını iddiâ etmektedir. (Mustafa Sâkıb Dede, a.g.e., c. I, s. 67-68; Gölpinarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 123)

³⁶ Abdülbâki Gölpinarlı, Celâleddin Ergün Çelebi'ye âid bu ifâdelerin asıllarının da Mustafa Sâkıb Dede'nin üslûbunu taşıdığını iddiâ etmekte ve bu ifâdelerin Celâleddin Ergün Çelebi'ye âidiyetinden şüphe duyduğunu beyân etmektedir. (Mustafa Sâkıb Dede, a.g.e., c. I, s. 67, 68-75; Gölpinarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 123)

Anlatıldığına göre Çelebi Ergun öldükten sonra Germiyan Beyliğindeki büyükler de ölünce onların yerine geçecek becerikli kimse kalmıyor ve devletin temeli sarsılmaya başlıyor.

Ölümünden sonra onu sevenler türbesinin bulunduğu yerden saygıyla geçerlermiş ancak bazı kendini bilmezler davul zurnayla ve saygısızca türbenin önünden geçince onların hayat boyu kötü duruma düştükleri söylenir. Hatta şimdi bile eskiden kalan bir gelenek olarak türbenin önünden geçen gelin ve sünnet konvoyları bile bu saygılarını göstermektedir.

Çelebi Ergun Efendi'nin ölümüyle ilgili kesin bir bilgi yoktur. Ancak yaşının olgun bir seviyeye gelerek öldüğü anlatılmış ve ölümünden sonra kendisi ile ilgili hikâyeler anlatılıp şiirler yazılmıştır. Vasiyetinde belirttiği gibi halen türbesinin bulunduğu yerde yatmaktadır.”³⁷

“Sâkıb Dede'ye göre Celâleddin Ergun Çelebi, (h. 789) 1387'den önce vefat eden Süleymanşah'ın ve Mutahhara Hatun'un oğlu Burhâneddin İlyas Paşa'nın oğludur. 1375'te dedesinin ölümünden yaklaşık on beş yıl sonra ölmüştür. Görülüyor ki; Sâkıb Dede bizi daha ilk adımda yanıltıyor. Dede'ye göre amcası ve Divânî Mehmed Çelebi'nin babası Sultan Âbâpuş-i Veli'den, Ulu Arif Çelebi'den, Emîr Âlim ve Emîr Âdil Çelebi'den feyz almıştır. Hâlbuki Emîr Âlim Çelebi, Konya'da bilfiil çelebilik makamına geçmemiş ve gurbette ölmüştür. Emîr Âbid Çelebi'den sonra makama geçen ve dört yıl kadar çelebilik eden Emîr Vâcid ise 1342'de ölmüştür.

Şâhidî, Divânî Mehmed Çelebi ile Kütahya'da buluşmuştur. Eğer Celâleddin Ergun gibi nüfuzlu bir adam, o vakit sağ olsaydı mutlaka “*Gülşen-i Esrar*” da adı geçerdi. Eflâkî, Ulu Arif Çelebi'yle Kütahya'ya gitmiş ve orada hastalanıp zaviyede yatmıştır. Bunu kaydeden Eflâkî, Ergun Çelebi'den hiç bahsetmiyor. Ergun Çelebi oğlu Burhâneddin Çelebi'nin 1395'te öldüğü doğruysa Çelebi, XIV. yüzyılda yaşamıştır.

Sâkıb Dede, Ergun Çelebi'ye Şems makamından yedi terkli Şemsî tac verildiğini, Kütahya'da bazen Mevlevî külahı bazen de Şemsî tac giydiğini söylemekte; sandukasındaki sikkenin altında da Şemsî tac bulunduğunu ilave etmektedir.

³⁷ *Sefîne*, s. 59-96.

Dede, Celal Ergun Çelebi'nin kırk beyitlik “*Gençnâme*” adlı mesnevi tarzında yazılmış bir şiirini kaydeder. Esrar Dede bu şiiri aynen alırsa da “insan-ı kâmil”i anlatan bu şiirin Fâizî adlı bir şaire aidiyeti hakkında bizde haklı bir şüphe uyandırmaktadır.

Gölpınarlı *Sefîne*'yi kaynak göstererek Çelebi Ergun, ölümünden önce yerine oğlu Burhâneddin İlyas Paşa'yı geçirmiştir. Divan edebiyatının iyi bir şairi sayabileceğimiz Burhâneddin İlyas Çelebi'nin yerine de İlyas Paşa oğlu Şahmelek oğlu Zeynüddin Çelebi geçmiş Erguniye dergâhı Konya ve Karahisar'dan sonra Mevlevîliğin üçüncü merkezi haline gelmiş ve Kütahya, Mevlevîlik tarihinde değerli bir yer kazanmıştır.”³⁸

“Sâkıb Mustafa Dede (ö. h. 1148 / m. 1735) *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân*'da VIII. yüzyılda (XIV) yazıldığını sandığımız Argun Çelebi'ye atfedilen “*İşârat al-Başâra*” adlı ve mukabelenin son şekliinden bahsedilen bir risâle yayınladı. Fakat bu risâlenin Argun Çelebi'ye ait olmadığını sanıyoruz.

Sâkıb Dede, Argun Çelebi'nin oğlu olup h. 798 (m. 1395-1396)'de öldüğü rivayet edilen Burhâneddin İlyas Çelebi'den bahsederken birisinin, semâ meşk etmekte olduğunu söylediği halde, h. 739'da ölen (1338) Emîr Âbid Çelebi oğlu Şah Melek'in torunlarından bulunan ve Konya'da mesnevîhân olan Çelebi Selaheddin'den bahsederken semâ mescidlerinde makamda bulunan çelebilerin ortada döndüğünü; onun çevresinde diğer çelebilerin ikinci halka olarak halifelerin, üçüncü halka olarak da dervişlerin semâ ettiklerini anlatır ve “duhul-i dâure-i hareket-i devriyye, mevkuuf-ı icâzet-i rûhaniyyet-i pîr kuddise sırruhulmünîrdir; hod-be hod-meşk ve idmanla mu'tad değildir” sözleriyle o tarihlerde bile semâ'da vecdin esas olduğunu bildirir.”³⁹

“Mevlevîliğin yayılmasını sağlayan ilk Mevlevî şeyhlerindedir. Ölümünden yaklaşık üç buçuk asır sonra kaleme alınan ve hayatı hakkında tek kaynak olan Kütahya Mevlevîhânesi şeyhlerinden Sâkıb Dede'nin *Sefîne-i Mevlevîyye*'sindeki bilgilere göre Burhâneddin İlyas Paşa'nın oğlu, Germiyanoglu Süleyman Paşa'nın torunudur.

³⁸ Abdulbaki Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 122-124.

³⁹ Abdulbaki Gölpınarlı, *Mevlevî Adâb ve Erkânı*, s. 82.

Konya’da Şems makamında yedi terkli taç giyerek hilafet alan Ergun Çelebi, bir süre sonra Kütahya’da İmâdüddin Hezâr tarafından yaptırılan Mevlevîhânenin ilk postnişini oldu. Uzun müddet şeyhlik yaptıktan sonra burada öldü ve dergâhın haziresine defnedildi.”⁴⁰

“Hayâtı hakkında tafsîlatlı tek mâlûmat kaynağı *Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyân* olan Sultan Veled’in kızı Mutahhare Hâtun’un oğlu Germiyanoğlu İlyas Paşa’nın ve Âbide Melek Hanım’ın oğlu olan Celâleddin Ergün Çelebi, 700 h./1300 m. târihinde Karahisar’da doğmuştur. Alâeddin isminde bir erkek kardeşi ve Tâhire Hanım (d. 706 h./1306 m. - ö. 751 h./1350 m.) adında bir kız kardeşi bulunmaktadır.

Gençlik döneminde, âilesinden intikâl eden saltanat ve serveti İbrâhim Edhem gibi terk ederek, babası İlyâs Paşa, amcası Hızır Paşa’nın taht-ı terbiyelerinde ilk eğitimini aldığı; gençlik zamânlarında da, bir dönem Bursa’ya giderek Bursa’nın mânevî büyüklerinden Geyikli Baba’nın (ö. 763 h./1362 m.) sohbetlerinde bulunduğu rivâyet edilmektedir. Bu sohbet esnâsında Geyikli Baba’dan himmet talep etmek üzereyken, âlem-i mânâda Hz. Mevlânâ’yı müşâhede etmiş; Hz. Mevlânâ da kendisine himmeti Konya Mevlânâ Dergâhı’nda aramasını ve yüzünü ecdâdına çevirmesini emretmiştir. Bunun üzerine Konya’ya yönelen Celâleddin Ergün Çelebi, 739 h./1339 m. târihinde, dönemin Konya Mevlânâ Dergâhı postnişini makam çelebisi Hüsâmeddin Vâcid Çelebi’nin (ö. 742 h./1342 m.) sohbetlerinden istifâde etmiş; ayrıca makam çelebisi Emir Âlim Şehzâde-i Muazzam Bahâülmille’nin (ö. 751 h./1350 m.) de meclislerinde bulunmuştur. Bu zâtlardan hilâfet alan, Hz. Mevlânâ’nın esrârına vâkıf olan Celâleddin Ergün Çelebi, Kütahya’da o dönemde İmâdüddin Hezâr Dinârî Mescidi olan Kütahya Mevlevîhânesi’ne postnişîn olarak vazîfelendirilmiştir. Kütahya Mevlevîhânesi’nin bilinen ilk şeyhi Celâleddin Ergün Çelebi’dir.

Celâleddin Ergün Çelebi, kanâatkârlığıyla, postnişîn bulunduğu zamân içerisinde, gerek dergâhın, gerek dervişlerin maddî-mânevî ihtiyaçlarını aslâ isrâfa kaçmadan, dışarıdan herhangi bir kaynak bulunmaksızın, Allâhu Teâlâ’nın gizli hazînelerinden karşılamış ve bu konuda kendisinin bir vekilharç mesâbesinde bulunduğunu; dergâhın ve postun kendisine emânet bulunduğunu beyân etmiştir.

⁴⁰ Nuri Özcan, Ergun Çelebi, *DİA*, c. VII, 2009, s. 247-248.

Celâleddin Ergün Çelebi, Kütahya Mevlevîhânesi postnişîni bulunduğu zamânda, Germiyanoğulları Beyliği'nin başında, Süleyman Şâh Germiyânî'nin bulunduğu rivâyet edilmektedir. Lâkin Germiyanoğulları'nın başına gelecek tâlihsizlikler ve devletin zevâli çelebiler beyninde âlem-i mânâda mâlum olunca, çelebiler bu durumu isitşâre etmek maksadıyla biraraya gelmişler. Herkes aklından ve gönlünden geçenleri serdederken, Celâleddin Ergün Çelebi; “Yıldırım, İbn Muâviye’ye yakınlaştığında felâketten sakının. Birinci ikinciye tahttan indirecektir” buyurmuş ve yaklaşan felâketlere işâret etmiş. Nitekim önce II. Yâkub Çelebi'nin (ö. 832 h./1429 m.) vefâtı, daha sonra da Timur istilâsı Celâleddin Ergün Çelebi'nin söylediklerini teyid etmiştir. (Bakara, 2/216) [Olur ki nefret ettiğiniz bir şey sizin hayrınıza olabilir] âyeti gereğince, bu felaketler Germiyanoğulları Devleti'nin akabinde, mânevî bir mevlevî devletinin zuhûruna imkân vermiş ve Germiyanoğulları Âilesi'nden mevlevîliğe müntesib olan âile efrâdı bu felâketlerden kendilerini kurtararak, isimlerinin devamını sağlamışlardır.

Vefatlarından önce, Kütahya'da bulunan bütün çelebileri mevlevîhânedecem' etmiş; büyük bir ziyâfet tertip edilmiş; mukâbelenin ardından ise, Hz. Mevlânâ'nın;

يك كلاهى داشتم ازلببو كم شد زمن
در میان دفتر قلب سلیمان یافتم

beytini okuyarak şerhettiği ve “Başa dönmek dışında son yoktur” ilkesince-sondan başa döndük, zamanın ihtiyaçlarından kurtulduktan sonra, sınırlamaları ortadan kaldırmakla uğraştık. Velfahdımız, zâtımızın mahsülü, ömrümüzün meyvesi, zamanımızın hulâsası ve dinimizin burhanı olanı, kardeşlerimizin ve dostlarımızın işlerinde halîfe kıldık. Bildirdiklerimize yaptığımız uyarılara şahit olun” buyurarak oğlu Burhâneddin İlyâs Çelebi'yi velfahdı tâyin ettiğini ilân etmiştir. Çelebilere nasîhatte bulunduktan sonra, hırkasını giyip, sikkesini oğluna teslîm etmiş ve halvethânesine çekilmiştir. Bir müddette halvette kalan ve bu müddet içerisinde hastalığı ziyâdeleşen Celâleddin Ergün Çelebi'nin, vefâtından bir müddet önce hastalığı hafiflemiş ve bu sayılı günleri değerlendirmek isteyen çelebiler kendisinden bir semâ meclisi talep etmişler. Üç gün müddetince semâ, sohbet ve mârifet dolu bir meclis tertip edilmiş. Üç gün sonunda tâkatsiz kalan Celâleddin Ergün Çelebi, ölüm

hoşluğunun akabinde tekrar rahatsızlanmış ancak sekerât-ı mevt hâlindeyken bile dervişân ve çelebîyâna nasîhatte bulunmaktan uzak durmamıştır.”⁴¹

“Ve hicret-i nebeviyyenin 700 sâlinde, Sultan Veled Efendi Hazretleri 77 yaşında olup, büyük kızı Karahisârsâhib’de Âbide Mutahhare Sultan 45 yaşında idi. Zevci Süleymân Şâh-ı Germiyânî merhumdan küçük oğlu Çelebi İlyas Paşa 23 yaşında olup, zuhur-ı velâdet oğlu Celâleddîn Sultan Ergun Efendi vücuda geldi.”⁴²

3.4. HAZRET-İ BURHÂNEDDİN İLYAS

“Hazret-i Alâeddin Cenab-ı Muzaffereddin ve Çelebi Zeynüddin ve bunlar gibi yüce, Hızır ve İlyas’ın büyük çocukları, Mevlânâ’nın kardeşleri ve akrabalar cümlesinden yoluna baş koyanlardan olup cedlerinin tarafına hicret etmiş; yüce eserleri tanidik ve yabancılar tarafından onaylanmış ve yine herkes onun makamının üstünlüğü, derecesinin yüksekliği konusunda ittifak etmişlerdir.

Hazret-i Burhâneddin İlyas kendi döneminin âkli, nâkli ve keşfî ilimlerini kendisinde toplamış; ta’bir (kelime bilgisi) ilminde de asrın tek ismi olduğu nakledilmiştir. “*Lisanü’l-gayb ve tercümanü’l-sır*” şöhretiyle tanınmış; uzak-yakın herkesin problemlerini halletmiş; “ledün âleminin pîri” olarak sıfatlanmıştır. Melevî tarikatına yeni başlayanların terbiyecisi olmuştur. Tıpkı değirmene gelen buğdayların işlenmesi gibi.

: بیت

دل چو دانه ما مثال آسیا

سنگ گوید آب داند ماجرا 43

Gönül tane gibi biz değirmen misali,

⁴¹Betül Saylan, *Mevlânâ Ailesi ve Melevîlikte Çelebilik Makamı*, s. 212-222.

⁴²Sahih Ahmed Dede, *Mevlevîlerin Tarihi (Mecmûatü’l Tevârîhi’l Melevîyye)*, s. 207.

⁴³*Sefîne*, s. 97.

Taş konuşur su yolunu bilir.

Anlatıldığına göre Çelebi Burhâneddin tıpkı bir dolunay gibi Şems-i Tebrîzî Hazretlerinin sırlarını yansıtmaktadır.

بیت :

در دو چشمش بین خیال یار ما

رقص رقصان در سواد آن بصر 44

Onun iki gözünde sevgilimizin hayalini gör

Raks edenin raksı o gözün siyahındadır.

Anlatıldığına göre Çelebi Burhâneddin'nin bütün ömrünü dikensiz serin gül bahçesi gibi meyveli, verimli, zühd ve takvayla geçmiş; sonbahar rüzgârlarından ve nefsin hevâ ve isteklerinden uzak, günahsız hilkatleri, velayetleri, kerametleriyle dolu olmuştur. Bir kıtada onun “İlyâs-ı sâni” (ikinci İlyas) olduğu aktarılır.

Veliliğinin Allah tarafından verildiği ve anne tarafından veli olduğu beyitlerinde dile getirilmiştir.

یار مارنما بهتر از مار یار نماست 45

Atasözü:

Yılan görünümlü dost, dost görünümlü yılandan daha iyidir. (Kendisinden atasözü olarak kalmıştır.)

(حال حین الارتحال) 46

Bu tabirin ebcet hesabıyla onun ölüm tarihi olduğu, ölümünden sonra anlaşılmıştır.

⁴⁴ *Sefine*, s. 98.

⁴⁵ *Sefine*, s. 101.

⁴⁶ *Sefine*, s. 101.

Mevlevîlikte hilafet makamına oturmamış; Çelebi Zeynüddin Hazretleri'nin hilafeti zamanında yaşamıştır. Babasının türbesinin yanına defnedilmiştir.”⁴⁷

“Burhâneddin İlyâs Çelebi'nin “Şemseddin Tebrîzî'nin sırrı”na vâkîf olduğu halk arasında yayılmaya başladığında mevlevîhâneye müntesib olanlar artmış; aynı zamanda mevlevîhâne muhtaçların, yetimlerin kimsesizlerin barınağı olmuştur.

Hayatının bir döneminde, babası Celâleddin Ergün Çelebi (ö. 775 h. /1373 m.), dedesi İlyas Paşa (ö. 773 h./1371 m.) ve büyük amcası Hızır Paşa (ö. 773 h./1371 m.)'nın himâyesinde bulunan Burhâneddin İlyas Çelebi, Dîvânî Mehmed Çelebi'ye (ö. 936 h./1529 m.) ulaşmamıştır. Ancak Burhâneddin İlyas Çelebi'nin zühd, takvâ, verâ, kerâmâtı hakkında Dîvânî Mehmed Çelebi'ye ulaşan rivâyetler neticesi şu şiiri inşâd ettiği, kaynaklarda elimize ulaşan bilgiler arasındadır:

Lisânü'l-gayb idi yek-ser vücûdu

N'ola bürhân-ı dîn olsa nişânı

Olup feryâd-res nezdîk ü dûra

Demişler nâmına İlyâs-ı Sâni

Burhâneddin İlyas Çelebi'nin dedesi İlyas Paşa ile uzun zamân geçirebilmiş olması sebebiyle, İlyâs Paşa'dan müstefîd olabilmıştır. İlyâs Paşa'nın da torununun terbiyesinde büyük emek sarfettiği ve onu gayretlendirmek ve teselli etmek için sık sık “Geçmişe ve şimdîye şükürler olsun, geçtiler, geleceği ise bilmiyoruz” şeklinde dua ettiği rivâyet edilmektedir.

Vefat târihi, kaynaklarda 797-798 h./1394-1395 m. olarak belirtilmektedir. Vefatlarından sonra, amcazâdesi Zeynüddin Çelebi (ö. 828 h./1424 m.) postnişîn olmuştur.”⁴⁸

“Ve hicret-i nebeviyyenin 729 sâlinde, Çelebi Sultan Ergun Efendi 29 yaşında olup zuhûr-ı velâdet oğlu Çelebi Burhâneddin İlyas Efendi cenabı vücuda geldi.”⁴⁹

⁴⁷ *Sefine*, s. 97-102.

⁴⁸ Betül Saylan, *Mevlânâ Ailesi ve Mevlevîlikte Çelebilik Makamı*, s. 223-224.

⁴⁹ Sahih Ahmed Dede, *Mevlevîlerin Tarihi (Mecmûatü't Tevârihi'l Mevleviyye)*, s. 214.

3.5. HAZRET-İ ÇELEBİ ZEYNUDDİN

“Hazret-i Çelebi Zeynüddin İbn-i Şah Melik b. İlyas. İlyasiye silsilesi ve Hızırıye sülalesine mensuptur. Erguniye ve Burhaniye yönleriyle terbiye görmüş ve ilerlemiştir. Zâhirî ve bâtinî ilimlerde döneminin ferdi, herkesin övdüğü yüce sıfatlara sahip birisi olmuş; seçkin atalarının yolundan gitmiş; din güneşi mesleğinin öncüsü olmuş, kendi akranları arasında en ön safta bulunmuş; Burhaniye silsilesinde manevî evlatlarının öncüsü olmuş ve hilafet makamına yükselmiştir.

Kendisinin kıymetini bilmeyenlerin hakkında yapmış oldukları gıybet ve kötü sözlere çok fazla ehemmiyet vermemiş; onlarla ilgilenmemiştir.

رباعی :

دوش آن بت من دست در آغوشم کرد،

بگرفت بقهر و حلقه در گوشم کرد.

من بانگ همیزدم که گوشم گوشم.

لب بر لب من نهاد و خاموشم کرد. 50

Rubai:

Dün gece o güzel, beni kendine doğru çekti

Hoyratça çekip beni kölesi yaptı. (Kulu olarak kulağıma bir halka taktı.)

Ben acıdan “ay kulağım kulağım” diye bağırdım.

O ise dudağını dudağıma dayayıp beni susturdu.

Bu rubainin delaletiyle o, kendisi hakkında kötü konuşanları dikkate almayarak kendi işiyle yani tarikatın işiyle meşgul olmuştur. Güzel eserler vermiştir. Talebelerle yakın olduğundan Hazret-i Celâleddin Ergun’un yolundan gittiği aktarılır. Ayrıca bu yolda Burhâneddin’i de takip ettiği aktarılmıştır. Dili ince ve derin beyanlara sahiptir.

⁵⁰ *Sefine*, s. 103.

Çelebi Zeynüddin kendi hilafeti döneminde, öncekilerin tavırlarını değiştirmekle ve bunu süslemekle “Zeynüddin ve dünya” lakabını almıştır. Posta oturan diğer büyüklerin hiçbirisine rağbet etmemiş ancak kendi ecdadlarının varisi olmuştur. Maddeyle uğraşmanın, onu süslemenin, maddi şeylerden zevk almanın uygun olmadığını belirtmiştir.

Şehid Said ve Yakup Han, Timur’un Sivas’ı istila ettiği dönemde onun zulmünden kaçarak Çelebi Zeynüddin’e sığınmışlardır. Timur’un yaptığı bu istilalar sebebiyle birçok kişi Konya ve diğer yerlere hicret etmek zorunda kalmış ve bu olay 2 yıl devam etmiştir. Bu dönemde Mevlevîlerin manevî devletinde de bir duraklama dönemi yaşanmıştır. Erguniye Dergâhı’nda irşâd seccadesi serilmemiş sadece “Türbe-i Firdevs” rütbelerine bir derviş tayin buyurularak bu şekilde o dönem atlatılmıştır.

Bu kargaşa esnasında Musa Çelebi ve İsa Çelebi dahi bu zulüm dalgaları arasında boğulmuşlardır. Bunlar ifade edilmekle birlikte Hazret-i Çelebi Zeynüddin’in akıbeti hakkında bir bilgi verilmeden insanların Çelebi Muzaffereddin’in etrafında toplanmaya başladığı bildirilir. Hemen ardından Hazret-i Alâeddin b. İlyas Paşa’ya geçilmiştir.”⁵¹

“Burhâneddin İlyâs Çelebi’nin vefâtından sonra Kütahya Mevlevîhanesi postnişini olan Zeynüddin Çelebi, ihvânın terbiyesiyle 25 sene meşgul olmuştur. II. Yâkub Çelebi’nin vefâtından ve Germiyanoğulları’nın dağılmasından önce 828 h./1424 m.târihinde Zeynüddin Çelebi vefat etmiş, Burhâneddin İlyâs Çelebi’nin ayakucuna defnedilmiştir. Ancak, Timur’un yağmalamaları ve siyâsî karışıklıktan Mevlevîhâne ve mevlevîler de etkilenmişlerdir. Muzafferüddin Çelebi ve Alâeddin Çelebiler başta olmak üzere Çelebi Âilesi fertlerinin bir kısmı vefat etmişler, Konya’ya dönmüşler, bir kısmı da özellikle Mevlevîliğe hizmet etmek amacıyla çeşitli memleketlere dağılmışlardır. Dolayısıyla da Kütahya Mevlevîhânesi bu târihten sonra bir türbedâr aracılığıyla varlığını sürdürebilmiştir. 950 h./1543 m. târihten itibaren Konya’dan Kütahya’ya gönderilen İbrâhim Dede (ö. 1010 h./1601 m.) ve dâmâdı Ulûfecizâde Mehmed Dede (ö. 1060 h./1650 m.) isimli dedeler tarafından mevlevîhâne ihyâ edilmiştir.”⁵²

⁵¹ *Sefîne*, s. 102-106.

⁵² Betül Saylan, *Mevlânâ Ailesi ve Mevlevîlikte Çelebilik Makamı*, s. 226.

3.6. HAZRET-İ ÇELEBİ ALÂEDDİN

“Çelebi Alâeddin gençliğinde aklî ve naklî ilimleri derin bilgilerle en üst derecede eğitim almış; babasının yerini alarak arif ve seçkin kişilerle sohbet etmeyi seçmiştir. Kardeşlerini ve dostlarını izlerken birden atı hareket etmiş ve onu yere düşürmüş vücudunun bazı bölgeleri kırılmıştır. Anlatıldığına göre fetret döneminde fitne esnasında, yüce halifelik makamı Çelebi Alâeddin’e geçmiş; bu durumdan muzdarib olanlar onun yardımının gölgesinde bulunmuşlardır. Dergâhları herkesin sığınağı olmuştur.

II. Mustafa’nın tahta geçmesi ve tahttan indirilip öldürülmesi sırasında ortaya çıkan kargaşalar sonucu tayin edilen Karaman eyaletinin emîri Arap Ömer Paşa’nın suikastı duyulduğunda onun zararlarını defetmek için harekete geçen Çelebi Alâeddin yaralanmış ve hayatını kaybetmiştir.”⁵³

“*Sefîne*’nin aktardığı bilgiye göre İlyâs Paşa’nın oğlu olan Alâeddin Çelebi hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. *Sefîne*’de ise, Alâeddin Çelebi’nin mevlevî terbiyesi içerisinde yetiştiğini, ancak Celâleddin Ergün Çelebi gibi âilenin sâhip olduğu maddî servete îtibar etmeyerek kendi çabalarıyla ticâret ve zirâatla uğraştığı anlatılmaktadır. Çeşitli zamanlarda dervişlerle gezilere çıkmaktan hoşlandığı anlatılır; bu sohbetlerde va’z, nasîhat, ibret ve hikmetlerden gayriya yer verilmediği ve ne zaman bu sükûnet bozulmaya kalkılsa Çelebi’nin “Hikmetsiz devlet, Ahkemü’l-Hâkimîn’e (Allâhu Teâlâ) itâatsizlik; velâyetsiz dostluk da, Allâh’ın emânetine hıyânettir” cevâbını verdiği rivâyet edilmektedir.

Zeynüddin Çelebi’nin vefâtının ardından mevlevîhânenin postnişînsiz kalması; çıkan siyâsî karışıklıklar; dervişân ve muhibbânın yaşadıkları sıkıntılar, onları Alâeddin Çelebi’ye sığınmaya sevk etmiş ancak Alâeddin Çelebi; “Bir zamanlar Rum ülkesinde zâlim Timur’un varlığı söneceği zaman, yılanların dostlara saldırdığını görmek o kadar zordur ki; bu, kötülük nisbeti ve asâletin ölümüdür” buyurarak, yakın bir zamanda vefat edeceğine işâret etmiş ve dediği gibi olmuştur.

⁵³ *Sefîne*, s. 107-109.

Kütahya Hisar Bey/Saray Câmii civârına defnedildiği rivâyet edilmektedir. Ancak kabrinin bulunduğu mahal hakârete uğramış; devrin yöneticileri kabri bir mezbeleye döndürmüşler ve ziyâretine engel olmuşlardır. Ancak bu saygısızca davranışlarda bulunanların çeşitli belâlara ve sıkıntılara uğramış oldukları; bununla birlikte kabre ve Alâeddin Çelebi'nin rûhâniyetine saygı gösterenlerinse sıkıntılarında kurtularak rahatladıkları rivâyet edilmektedir.”⁵⁴

3.7. HAZRET-İ ÇELEBİ MUZAFFER

“Hazret-i Çelebi Muzaffer, doğumundan konuşmaya başlayıncaya kadar “Hu Hu” zikriyle sakinleşip uyuduğu anlatılır. Ağladığı zaman annesi ve dayesi ancak “Hu Hu” sesiyle onu sakinleştirebiliyorlardı. O da buna gülümsüyordu. Büyüyünce de çoğu zaman Allah'ı zikreder ve bu, gaflet uykusunda olanlar için bile uyanma sebebi olurdu. Çocukluğunda etrafta gezerken yabani kuşlarla yakınlığı hatta zehirli yılanlarla oynadığı defalarca görülmüştür.

Çelebi Muzaffer gençliğinde yakışıklı ve ahlaklı bir delikanlı olduğundan onunla birçok kadın ilgilenmiş ve onların arasından bir tanesi Çelebi Muzaffer'in dikkatini çekmek için güzelliğini, varlığını kısacası her şeyini ortaya koymuş ancak yine de onun dikkatini çekememiştir. Hatta Çelebi Muzaffer'in halvetine girmeye çalışmış ve onun Yusuf peygamber gibi davrandığı rivayet edilmiştir.

Rivayete göre Çelebi Muzaffer'in arkadaşlarından biri olan Çelebi Müeyyed, bir Kadir gecesi onunla özel konuşmaya oturmuş ve o gece yüzbinlerce sır, ibret dolu hikmetli sözler duymuş ve haz almış ve bundan dolayı sürekli onun yanında kalmıştır.

Çelebi Müeyyed rüyasında Çelebi Muzaffer'i büyük bir sarayda atlarıyla beraber otururken gördüğünü anlatmış; Muzaffer Çelebi ise “cismanî uykuda böyle ise demek ki manevî uyanıklıkta sevdiğimizden uzak olmayacağız” diyerek o anda fanî hayata veda edip ebediyete intikal etmiştir. Vasiyeti üzerine “Sâhe-i Meydan Saray” da defnedilmiştir.”⁵⁵

⁵⁴ Betül Saylan, *Mevlânâ Ailesi ve Mevlevilikte Çelebilik Makamı*, s. 227.

⁵⁵ *Sefîne*, s. 109-111.

3.8. HAZRET-İ ÇELEBİ MÜEYYED

“Çelebi Müeyyed, Hazret-i Alâeddin’in yeğeni olup, Müeyyed ismini Celâleddin Ergun Efendi kendisine vermiştir. Çelebi Müeyyed doğduğu zaman Ergun Efendi onun ağzını parmaklarıyla açıp içine tükürmüş ve bunun sebebinin kendisine benzeyip büyük bir adam olmasını istemesi olarak açıklamıştır. İsminin etkisinden dolayı karşısına çıkan kötü niyetli insanlara karşı güçlü olmuştur.

Rivayet edilir ki Hazret-i Çelebi Müeyyed sırlardan ve gaipten haberdar olmuş. Varlıklı ve kibirli bir adam, bir sohbet tertip edip orada gıybet yapıyorlarmış. Bu durum, Çelebi Müeyyed orada olmadığı halde kendisine malum olmuş ve defalarca “Allah hayrını versin” diye onları hayra davet etmiş ve bu durum o mecliste bile duyulmuş ve hayret uyandırdığı anlatılmıştır.”⁵⁶

“*Sefîne*’de, Müeyyed Çelebi’nin münzevî bir kişiliği olduğu ve zaman zaman yalnız başına ve tenhâ yerlerde gezmeye çıktığı anlatılır. Ancak bu geziler esnâsında Müeyyed Çelebi’yi görenlerin, kendisine sâlih kimselerden oluşan kalabalık bir topluluğun eşlik ettiğine şâhit oldukları rivâyet edilmektedir.

Kütahya’da birçok sıkıntı ve kargaşaya, hattâ mevlevîhânenin fetret devrine girmesine sebep olan Timur saldırısı esnâsında, Kütahya’da bulunan çelebilere göç etme, Kütahya’yı terk ederek Konya’ya dönme izni verildiğinde Müeyyed Çelebi’nin; “Müeyyed Muzaffer ile yürüdü, gitti.” buyurarak, Muzafferüddin Çelebi ile birlikte “gülşen-i âcilden, cennet-i âcil”e hicret edeceklerine işâret etmiş ve işâret ettiği gibi de gerçekleşmiştir. Alâeddin Çelebi, Muzafferüddin Çelebi ve Müeyyed Çelebi üçü birlikte aynı mahâlde medfûndurlar.”⁵⁷

3.9. ÂBİDE BİNTİ ÂBİD

“Âbide Binti Âbid bilim, ahlak ve davranışlarında o çağda yaşayan erkeklerin birçoğundan daha üstündü. Hazret-i Âbide Binti Âbid amansız bir hastalığa

⁵⁶ *Sefîne*, s. 111-113.

⁵⁷ Betül Saylan, *Mevlânâ Ailesi ve Mevlevilikte Çelebilik Makamı*, s. 230.

yakalanmış, öyle ki zamanın hekimleri onu tedavi etmekten aciz kalmışlar ve sonunda vefat etmiştir.

Ölüm tarihi ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır.”⁵⁸

“Kütahya’nın Hanım çelebilerinden olan Âbide Veliyye’nin künyesi *Sefîne*’de Âbide binti Âbid’dir.

Mevlevî terbiyesi içinde yetişmiş bir hanım olan Müeyyed Çelebi’nin, gençlik döneminde ciddî bir hastalığa yakalandığı; tıbbî olarak yapılabilecek her şey yapıldıktan sonra çevresindekilerin mânevî yardımları devam ederken kendisinin derin bir tevekkül gösterdiği ve “Ümitsizlik, insanların elbisesidir. Korku, dehşet ise insan olmayanların elbisesidir” ifâdesini kullanarak bunu kanıtladığı rivâyet edilir. Bu derin tevekkül netîcesinde de, Allâhu Teâlâ Âbide Veliyye’ye sıhhat bahşederek nimetlendirmiş, Âbide Veliyye bir müddet daha hayâtını devam ettirmiştir.

Kütahya Hisar Bey/Saray Câmii civârına defnedildiği kanâatini taşıdığımız Âbide Veliyye’nin kabrinin özellikle hanımlar tarafından çok teveccüh gördüğü rivâyet edilmektedir.”⁵⁹

3.10. HAZRET-İ ESRÜK SULTAN

“Esrük Sultan olarak anılan Hazret-i Çelebi Tahir b. Alâeddin, daha sonra mezarının da bulunacağı Buka’da bir zaviyede inzivaya çekilmiş; dost ve bigânedan uzak burada yaşamış; her zaman kendinden geçmiş ve mana şarabından esruk (mest) olduğu için kendisine “Esrük Sultan” denilmiştir.

Timur zamanında, Moğol emirlerinden biri onun zaviyesine girmeye kastettiğinde, kendini ağzından köpükler çıkan ve kaçan bir devenin üzerinde görür ve kendine geldiğinde yaptığından pişman olur. Daha sonra Esrük Sultan’a hediyeler göndererek özür diler.

⁵⁸ *Sefîne*, s. 113.

⁵⁹ Betül Saylan, *Mevlânâ Ailesi ve Mevlevilikte Çelebilik Makamı*, s. 230-231.

Sâkıb Dede, kendi zamanında bazı vezir çocuklarının kabirlerinin Esrük Sultan'ın türbesine benzer bir şekilde yanına yapıldığını ancak bir süre sonra bilinmeyen bir sebeple bu kabirlerin dağıldığını anlatıyor.

Ölüm tarihi bilinmemektedir. Dârü'l-İmâre'de defnedilmiştir.”⁶⁰

“Asıl adı Tâhir Çelebi olan “Esrük Sultan”, Alâeddin Çelebi'nin oğludur. Doğuştan meczûb tabîatlı olduğundan “Esrük Sultan” olarak anıldığı rivâyet edilmektedir.

Mevlevîhânenin içerisinde Esrük Sultan için bir inzivâ mekânı tahsîs edildiği; kendisinin orada mukîm olduğu; çevresinden kendisini ziyârete gelenlerin “Onun yanına her giren orada rızık bulur” diyerek Esrük Sultan'ın mânevî tarafına işâret ettikleri rivâyet edilmektedir.”⁶¹

3.11. AHİ MUHAMMED SADIK

“Hazret-i Ahi Muhammed Sadık, Ahi Mustafa'nın kardeşidir. Her iki kardeş de varlıklı iken tasavvufa yönelmişlerdir ve varlıklarını bu yolda harcamışlardır.

Ahi Muhammed Sadık, kendisini hizmete adanmış ve hamamda çalışmaya başlamıştır.

Bir rivayete göre bir dönem hamamı ısıtmak için yakacak odun bulamamışlar, Ahi Muhammed Sadık akşam zamanı elinde bulunan yanan mumu odunların koyulduğu yerin merkezine koyar ve hamam ısınmaya başlar ve bu mum hiç azalmadan aynı şekilde yanmaya devam eder. Bu mumun, Ahi Muhammed Sadık'ın ölümüyle birlikte söndüğü söylenir.

Ahi Muhammed Sadık'ın mezarı bu hamamın yanına, mutfağa yapılır. Baş ve ayakucuna iki taş dikilir. Mezarının üzerine herhangi bir binanın yapılması mümkün olmamış; yapılmak istendiyse de kendiliğinden dağılmıştır. Gâibî bir nedenle tahrip

⁶⁰ *Sefîne*, s. 113-114.

⁶¹ Betül Saylan, *Mevlânâ Ailesi ve Mevlevilikte Çelebilik Makamı*, s. 231.

olmuş ve burada bulunan taş ve tahtalar sanki Esruk Sultan'ın mezarına doğru atılıyormuş. Ölüm tarihi ile ilgili bir bilgi bulunamamıştır.”⁶²

3.12. HAZRET-İ YAKUB ÇELEBİ VE HAZRET-İ ŞAH ÇELEBİ

3.12.1. HAZRET-İ YAKUB ÇELEBİ

“Hazret-i Yakub Çelebi, Rum diyarında olan tayfalardan fakirlerin ve gariplerin elinden tutan bir emirdir. Kendi akranları arasında seçkin bir kişi idi. Atalarının peşinden gitmiş; Timur döneminde vatanlarından hicret eden şeyh ve ariflere kendi bölgesinde toprak ve iş vermiş; böylece herkesi kendisine hayran bırakmıştır. Öyle ki; etraftaki emirler ve toprak sahipleri ona biat etmek istemişler fakat kendisi toprağını, malını ve askerini arttırmak istememiş ve atalarından kalanlarla yetinmeyi tercih etmiştir. Ölümü hakkında bir bilgi bulunmamaktadır.”⁶³

“Büyük bir ihtimâlle, Hızır Paşa'nın oğlu, Çelebi Mehmed Paşa (ö.739 h./1339 m.) ile ikinci eşi amcası İlyâs Paşa'nın kızı Tâhire Hanım'ın (ö. 751 h./1350 m.) oğlu olan Yâkub Hân Germiyanî'dir (d. 729 h./1329 m.) 729 h./1329 m. târihinde dünyâya gelmiştir. Kaynaklarda vefat târihi hakkında bir kayıt bulunmayan Yâkub Paşa'nın *Sefîne*'de, vezîr olarak vazîfe yaptığı, birçok eserinin ve öğrencisinin bulunduğu kaydedilmektedir.”⁶⁴

3.12.2. HAZRET-İ ŞAH ÇELEBİ

“Hazret-i Şah Çelebi, bir adalet ve yiğitlik örneğidir. Her zaman, her koşulda hiç kaşı çatık görülmemiş; hep güler yüzlü olmuştur. Hüküm sürdüğü bölgede adaletle hüküm sürmüş ve herkese rahat bir hayat yaşatmıştır. Ömrünün sonunda sahip olduğu her şeyi hayır işlerine vakfetmiştir.

⁶² *Sefîne*, s. 114-116.

⁶³ *Sefîne*, s. 116-117.

⁶⁴ Betül Saylan, *Mevlânâ Ailesi ve Mevlevilikte Çelebilik Makamı*, s. 266.

Şah Çelebi, o dönem Germiyan Beyliğinin sınırı sayılan Kula kasabasında defnedilmiştir. Türbesinin olduğu yer, daha sonrasında ziyaretgâha dönüşmüştür.”⁶⁵

“*Sefîne*’de verilen mâlumâta göre, Şâh Efendi, Karahisar’ın Sancaklı kasabasının Gezler Köyü’nde doğmuştur. Burada çelebilerden çok sayıda kimse bulunduğu ve bir de mevlevî zâviyesinin bulunduğu; Şâh Efendi’nin de buranın postnişîni olduğu nakledilmektedir. Şâh Efendi, postnişînlük vazîfesine devam ederken, kendisine âlem-i mânâda, mevlevî büyüklerinden bir emir vârid olmuş ve Şâh Efendi, memûriyet vazîfesiyle İstanbul’a gitmiştir. Burada önemli vazîfeler aldığı kaydedilir. Büyük bir servet sâhibi olan Şâh Efendi, kazandığı bütün servetiyle memleketi olan Gezler Köyü’nde hayrât ve hasenât yaptırmıştır.

Ancak Şâh Efendi’nin bu terakkîsi, dedi-kodulara sebebiyet vermiş ve hakkında söylenen “Bu, kenarda bir piyon iken, ne çabuk şâh oldu” sözleri Şâh Efendi’nin kulağına gelmiş. Şâh Efendi ise, bu dedikodular karşısında tavrını hiç bozmayarak; “Benim şöhretim kubbelerin sedâsı için; benim rüzgârım da suların akması için imdâda erişti. İrâde-i cüz’iyye, esbâb-ı âdiyeye buyurdu da tez zamânda menzile eriştim ve sefer meşakkatinden de rehâyâb oldum. Ve sizlerin güzel cümleleri ufukları tuttu” buyurmuştur.”⁶⁶

3.13. HAZRET-İ HIZIR BEY VE SİNAN PAŞA

3.13.1. HAZRET-İ HIZIR BEY

“Hızır Bey ilim sahibi olduktan sonra Belde-i Tayyibe, yani İstanbul’un fethinin ilk yıllarında baş kadı olarak buraya atanmıştır.”⁶⁷

“Sivrihisar’da 1 Rebûlevvel 810 h./6 Ağustos 1407 m. târihinde dünyâya gelmiştir. Kaynaklarda “Celâlzâde Molla Hızır Bey” olarak da anılan Hızır Bey’in künyesi Hızır b. Celâleddin b. Mahmûd b. Ahmed b. Nasreddin (Hoca?) şeklinde sıralanmakta ve babası tarafından Emir Âlim Çelebi’nin (Büyük) torunlarından; annesi tarafından da Nasreddin Hoca’nın torunlarından olduğu kaydedilmektedir.

⁶⁵ *Sefîne*, s. 117-119.

⁶⁶ Betül Saylan, *Mevlânâ Ailesi ve Mevlevilikte Çelebilik Makamı*, s. 267.

⁶⁷ *Sefîne*, s. 119.

Ancak başvurulmuş kaynaklarda, Hızır Bey hakkında Mevlânâ âilesinden olduğuna dâir kesin bir bilgiye rastlanmamaktadır. Bununla birlikte, Mevlevî tabâkâtı ve tezkireleri Hızır Paşa'nın Mevlânâ âilesinden olduğu konusunda ittifâk etmişlerdir.

Hızır Bey, babası Emir Ârif Celâleddin, Sivrihisar Kadısı iken Sivrihisar'da dünyâya gelmiştir. Bursa'da Molla Yegân'ın talebesi olmuş, kızıyla evlenmiş, Bursa ve Edirne medreselerinde müderrislik ve Yanbolu Kadılığı yapmıştır. Fâtih Sultan Mehmed'in İstanbul'u fethi esnâsında Hızır Bey "Kâdı'l-Kudât" ünvanıyla kadı tâyin edilmiştir. Dolayısıyla Hızır Bey İstanbul'un ilk kadısıdır. *Tezkire-i Sehi*'de, Hızır Bey'in İstanbul Kadısı iken yazdığı hüccetleri nazmen imzâladığı rivâyet edilir.

Ayrıca kadılık vazîfesi esnâsında dönemin meşâyihî, verdiği kararları ve tavırlarını Hızır Bey'in mensûb olduğu âileye, ecdâdına uygun görmediklerini beyân ettiklerinde Hızır Bey; "Kazâmız, Kazâ'nın taklîdi; kazânın rızâsıyla nefsi-râziyyenin olgunluğu ve geçmiş esâsların hoşnutluğudur" ifâdesiyle cevap vermiştir.

Hızır Bey'in İstanbul'a fetihden sonra çok emeği geçtiği kabul edilmektedir. Savaştan çıkmış olan İstanbul'u onarım faaliyetlerinin yanında kendisi de İstanbul'a birçok eser hediye etmiştir. "*Hızır Bey Mahallesi ve Hızır Bey Mescidi*" en bilinenlerdir. Kaynaklarda, kızı Hacı Kadın adına Zeyrek'te bir mescidden ve bir de Hızır Bey Medresesi'nden bahsedilmekteyse de bu eserler günümüze ulaşmamıştır.

Hızır Bey, 863 h./1459 m.'de, 52 yaşındayken vefat ettiğinde, Zeyrek'te Voynuk Şücâeddin Mescidi'nin minâresi dibine; Mecdî Mehmed Efendi'ye göre de Şeyh Vefâ Câmîi'nin hazîresine gömülmüştür.

Sinan Paşa, Yâkub Paşa ve Ahmed Paşa adında üç oğlu; Hacı Kadın ve Fahrünnisa Hatun adında da iki kızı bulunan Hızır Bey'in oğlu Sinan Paşa, İstanbul'da "Hoca Paşa" olarak ünlenmiştir. Kızları da yardımseverlikleriyle halkın sevgisini kazanmışlardır.

Hızır Bey'in üç dilde (Arapça, Farsça, Türkçe) eser verecek kadar ilim sâhibi olduğu rivâyet edilir. Hızır Bey'e âid olup günümüze ulaşan eserler ise;

* *el-Kasîdetü'n-Nûniyye*

* *Ucâletü leyle ev leyleteyn*

* *Tefsîr-i Yâsîn-i Şerif*

* *Terceme-i Külliyyât-ı Hoca Ubeydullah*

* *Terceme-i Metâli' u 'l-Envâr*

* *Tuhfe-i Sultan Murâd Han*⁶⁸

“Hızır Bey (d. 810/1407 ö. 863/1459), ilk İstanbul kadısıdır. Konyalıdır. Babası, Sivrihisar kadısı Celaledin Efendi, annesi Nasreddin Hoca'nın kızıdır. Hızır Bey, Mevlâna Dergâhı postnişinlerinden Emir Âlim soyundandır. Devrin meşhur âlimleri ile giriştiği ilmî mübahaselerde hep üstün gelmesiyle tanınıp ün yaptı. II. Mehmet İstanbul'u fethedince Hızır Bey'i İstanbul kadılığına (= belediye başkanı) tayin etti. Böylece yeni fethedilen İstanbul'un ilk belediye başkanı olarak tarihe geçen Hızır Bey, şehrin çeşitli meseleleriyle ilgilenmeye başladı. Altı yıl bulunduğu bu makamdaki hizmetlerden dolayı bugünkü Kadıköy arazisi, sultan tarafından arpalık olarak ona armağan edildi. Hızır Bey tarafından imar ve iskânı başlatılan bu mevki zamanla “Kadı köyü” ismiyle anılmaya başladı. Zamanla Kadıköy'e dönüşen günümüzün bu büyük ve kalabalık İstanbul ilçesinin adı, İstanbul kadısı Konyalı Hızır Bey'den gelmektedir.”⁶⁹

3.13.2. HAZRET-İ SİNAN PAŞA

“Hazret-i Sinan Paşa savaş meydanlarında düşman saflarını dağıtan biri olarak tanınmış ve herhangi bir savaşa gönderildiğinde sinan veya mızrak gibi düşman saflarını dağıtmış hatta dönemin şahı onun hakkında “Mızrağı Sinan'ın eline verin” demiştir. Sofrası her zaman fakirlere açık olmuştur. Sinan Paşa'nın 51 senesinde öleceğini söylediği bilinmektedir. Gerçekten de bu zamanda ölmüştür ve atalarının yanına defnedilmiştir.”⁷⁰

⁶⁸ Betül Saylan, *Mevlânâ Ailesi ve Mevlevilikte Çelebilik Makamı*, s. 262-265.

⁶⁹ Hasan Özönder, “Hızır Bey”, *Konya Ansiklopedisi*, Muhammet Ali Orak (Editör), Konya, Şubat 2015.

⁷⁰ *Sefine*, s. 119.

3.14. HAZRET-İ YAKUB PAŞA VE ŞAH EFENDİ

3.14.1. YAKUB PAŞA

“Yakub Paşa mücadeleci bir vezirdir ve birçok eser yazmıştır.

İki öğrencisi vardı. Bunlardan birisi kendini beğenmişti diğeri ise doğru bir insandı. Kendini beğenmiş olanı diğer arkadaşına, hocasının huzurunda bile hakaret ediyordu ve hocası da bu durum için “Kötülükten pişmanlık, ibadetten gurur duymaktan daha iyidir.” ifadesiyle öğrencilerine ders vermiş; kötü niyetli öğrenci sonunda iyi olmuş; diğer doğru olan öğrenci de tövbe etmiş ve takvaya ermiştir.”⁷¹

“Germiyanogulları'nın son hükümdarı olan II. Yâkub Bey, Süleyman Şâh Germiyanî ile Umur Bey bin Savcı Bey'in kızının oğludur. Târih kaynaklarına göre, babası Süleyman Şâh Germiyanî'nin 788 h./1387 m. târihinde vefâtıyla Germiyanoglu hükümdarı olmuştur. Mevlevî kaynakları ise, Süleyman Şâh'ın Sultan Veled'in kızı Mutahhare Hanım ile izdivâcından Hızır ve İlyâs Paşalar ile Yıldırım Bâyezid ile evlenen Devlet Hâtun'un; Süleyman Şâh'ın Umur Bey bin Savcı Bey'in kızı ile olan izdivâcından da II. Yâkub Çelebi'nin dünyâya geldiklerini ve Süleyman Şâh'ın vefâtının ardından Hızır Paşa ve İlyâs Paşa'nın devletin başına geçtikten sonra, II. Yâkub Çelebi'nin hükümdâr olduğunu rivâyet etmektedirler. Dolayısıyla mevlevî kaynaklarına göre II. Yâkub Çelebi, üvey kardeşleri Hızır ve İlyâs Paşalar sebebiyle evlâd-ı Mevlânâ'dan addedilmektedir. Târih kaynakları ise, hayâtı müddetince “çelebi” olarak anılan II. Yâkub Çelebi'nin ne sebeple bu ünvanı taşıdığını izâh etmemektedirler.

Sefîne'de II. Yâkub Çelebi, cömert, âlim ve sâlihlere, fakir ve fukarâya ikrâm etmeyi seven, sâhip çıkan bir hükümdâr olarak tasvîr edilmiştir. Hattâ Timur saldırıları sebebiyle yurtlarını terk edip, Anadolu'ya, bilhassa Kütahya'ya gelen ulemâ ve meşâyihâ sâhip çıkarak, onları himâye ettiği, toprak ve vazîfe verip, yer-yurt edinmelerine yardımcı olduğu rivâyet edilmektedir. Böylece, komşu ülkelerde haklı bir şöhret sâhibi olmuş, hayırla yâdedilmiştir. Bu şöhret ise aslâ şımartıp gaddarlaştırmamış; aksine, bu cömertliğinin yanında son derece mütevâzi ve kanâatkâr davranmış; babası Süleyman Şâh'dan şahsına intikâl eden az bir dünyâ

⁷¹ *Sefîne*, s. 120.

malıyla hayâtını idâme ettirmiştir. Hattâ bu kanâatkârlığı devlet yönetimine de sirâyet etmiştir. II. Yâkub Çelebi'nin devletin sınırlarını genişletme, hazîneyi zenginleştirme ya da askerini ziyâdeleştirme gibi bir hırsa kapılmadığı *Sefîne*'de rivâyet edilmektedir. Ayrıca II. Yâkub Çelebi de babası Süleyman Şâh gibi malvarlığı ile hayır-hasenât tesis ettirmiştir.

II. Yâkub Çelebi ile alâkalı mevlevî kaynaklarındaki son mâlumât da II. Yâkub Çelebi'nin sûret-i vefâtıdır. Târih kaynakları, II. Yâkub Çelebi'nin erkek çocuğu olmadığı için memleketini vefâtından sonra Osmanlılar'a vasiyet ettiğini ve 831 h./1428 m. târihinde Edirne'ye giderek II. Murâd ile görüşüp memleketini ölümünden sonra ona bıraktığını bildirdiğini naklederler. Daha sonra Kütahya'ya dönen Yâkub Bey bir yıl sonra vefat ederek yaptırmış olduğu imâret mescidinin içine defnedilmiştir. Ancak mevlevî kaynakları, kızını Yıldırım Bâyezid ile evlendirmiş olan II. Yâkub Çelebi'nin dâmâdı Yıldırım Bâyezid tarafından şehîd edildiğini, şehâdetine herhangi bir sebep göstermeksizin rivâyet etmektedirler. *Sefîne*'de, halk beyninde II. Yâkub Bey imâretinin suyunun şifâlı ve çok lezzetli olduğuna inanıldığı; bu imârette tertip edilen semâ' mukâbelelerinin mânevî lezzetinin, tıpkı imâretteki su gibi son derecede bulunduğu ve bu makâmdan zamân zamân ney ve kudüm seslerinin işitildiği rivâyet edilmektedir.⁷²

3.14.2. ŞAH EFENDİ

“Şah Efendi Hazretleri, vatanı olan Sancaklı kazası Kezler köyünde büyümüş; Dârü'l-Kurra'da zâviyenişîn iken dedesi tarafından İstanbul'a gitmekle görevlendirilmiş; devlet âlimlerinden biri olmuştur.

Rivayete göre orta yaşlardayken hızla yükselmesi bazılarının hoşuna gitmemiş, onu kıskananlar olmuş; Şah Efendi ise, yükselmesini Allah'ın yardımına bağlayarak onları susturmuştur.

Şah Efendi'nin ölümü hakkında bir bilgi bulunmamaktadır.⁷³

⁷² Betül Saylan, *Mevlânâ Ailesi ve Mevlevilikte Çelebilik Makamı*, s. 260-261.

⁷³ *Sefîne*, s. 120.

3.14.3. HAZRET-İ PİRÎ PAŞA (PİRÎ MEHMET)

“Yavuz Sultan Selim döneminde, sultanın Şah İsmail’le olan Çaldıran Savaşı’na katılmış ve bu savaş sırasında öngörü ve zekâsı sonucu Şah İsmail’in askerleri hezimeteye uğramış ve Sultan Selim’in takdirlerini kazanmıştır.

Pîrî Paşa sarayda görevli olduğu zamanlarda bile sade ve mütevazı bir şekilde giyinirdi. Hatta Şah, ona bu konuyu sorduğu zaman şöyle derdi: “Benim adım Pîrî’dir. Yani Hazret-i Pîr’e (Mevlânâ) mensubum ve bu bağlılık birincisi; nesebden yani akrabalıktan dolayı, ikincisi; ise edebdendir.”

Sonunda dünyadan elini eteğini çekmiş ve atasının türbesi karşısında bir cami yaptırmıştır. Hatta türbesi bile şu anda orada bulunmaktadır. Dünya malına herhangi bir bağlılığı olmamıştır. 938 h./1532 m. tarihinde vefat etmiştir.”⁷⁴

“Büyük bir ihtimâlle Pîrî Mehmed Paşa olan “Pîrî Paşa” hakkında *Sefîne*’den gayri kaynaklarda Hz. Mevlânâ âilesinden olduğuna dâir bir bilgi bulunmamaktadır. Pîrî Paşa’nın Konya/Aksaray’lı olduğu ve Hz. Ebûbekir neslinden olduğunu belirtilir. Ancak, mevlevîlik kaynaklarında Hz. Mevlânâ’nın soyu, Hz. Ebûbekir’e dayandırılmaktadır. Bu vesîleyle, Pîrî Paşa’nın, hem Hz. Ebûbekir, hem de Hz. Mevlânâ soyundan olması mümkün görünmektedir.

Aksaray Zinciriye Medresesi müderrislerinden meşhur Cemâleddin Aksarâyî’nin torunlarından olup babası ulemâdan Mehmed Celâleddin b. Ahmed Çelebi’dir. Anne tarafından soyu Larende’de medfûn Mevlânâ Hamzadüddin’dir. Mahkeme-i şer’iye kâtibi başkâtipliğe yükselmiş; II. Bâyezid’in tahta çıkması ile İstanbul’a gelmiştir. Sırasıyla Sofya, Silivri, Serez ve Galata kadılık görevlerinde bulunmuştur. Sonra İstanbul Fâtih Sultan Mehmed İmâreti mütevellisi olmuştur. 913 h./1508 m.’de Anadolu defterdarı olmuştur. Pîrî Mehmed Çelebi, başdefterdarlık vazîfesiyle 1514 Çaldıran Seferi’ne iştirâk etmiş ve bu savaştaki iâşe ve menzil meselelerindeki kâbiliyetiyle Yavuz Sultan Selim’in takdîrini kazanmıştır. Hayatı boyunca anlaşılır, yumuşak bir dille şiirler kaleme aldığı belirtilmiştir.

Sefîne’de ise, Yavuz Sultan Selim’in askerlerinin arasında bulunduğu ve Çaldıran Zaferi’ne iştirâk ettiği rivâyet edilmektedir. Bu savaşta büyük

⁷⁴ *Sefîne*, s. 120-121.

kahramanlıklar gösterdiği ve bu muvaffakiyetinin de Divânî Mehmed Çelebi'nin Pîrî Paşa'nın yanında peydâ olarak, düşman askerinin hîlelerini ayân etmesi ve mânevî yardımda bulunması sâyesinde gerçekleştiği de nakledilmektedir.

Pîrî Paşa, âl-i Mevlânâ'dan olup, devlette makam sâhibi olan akrabaları gibi aslâ dünyâ saltanatına teveccüh etmeyerek, devlet vazîfesindeyken edindiği muazzam serveti, hayır-hasenât yolunda sarf etmiştir. Bunlar arasında, Konya'da cediti Hz. Mevlânâ'nın dergâhı civârında inşâ ettirdiği câmi, imâret ve hankâh da sayılabilir. *Sefîne*, Pîrî Paşa'nın vefâtından sonra “Kişi sevdiği ile beraberdir” gereğince, Hz. Mevlânâ'ya komşu olmak maksadıyla buraya defnolunduğunu naklediyorsa da, Pîrî Mehmed Paşa 938 h./1532 m. târihinde Edirne'de vefat ederek, Silivri'de yaptırmış olduğu câmiin yanına defnedilmiştir.”⁷⁵

3.15. KADI PAŞA

“Kadı Paşa, Cemâleddin'in veliahdıdır ve fıkıh ilmine hâkim birisidir. Devlet tarafından kendisine “mirmirân” görevi verilmiştir. Kadılara ve hâkimlere yol gösterdiği için kendisine “Kadı Paşa” denilmiştir.

Karahisar'da birçok yeri âbad ve vakfetmiştir. Kıymet bilen büyük vezirlerden Sinan Paşa ve Kemal Paşa gibilerinin ikram ve hürmetlerine mazhar olmuştur. Hazret-i Sultan Divânî'nin şefaatlerine nail olmuştur. vefâtı olan 913 h./1507 m. târihine kadar inzivâ hayâtı yaşamıştır. Kabri, Karahisar Mevlevîhânesi'ndedir.”⁷⁶

“Konya Mevlânâ Dergâhı makam çelebisi Cemâleddin Çelebi'nin (ö. 915 h./1509 m.) oğlu olan Kâdı Mehmed Paşa, 860 h./1456 m. târihinde dünyâya gelmiştir. Fıkıh ilminde zamânının mühim isimlerinden olup, isâbetli fetvâları, usûlsüzlük yapmaya niyetlenen kâdı ve hâkimleri îkâz edip doğru yola dâvet etmesi hasebiyle kendisine “Kâdı” ünvânı ve devlet tarafından da “Beylerbeyi” ünvânı verilmiştir.

⁷⁵ Betül Saylan, *Mevlânâ Ailesi ve Mevlevilikte Çelebilik Makamı*, s. 267-269.

⁷⁶ *Sefîne*, s. 121-123.

Kādî Mehmed Paşa, 880 h./1475 m. târihinde, Hızır Paşa âilesinden Âbide Hanım nâmında bir hanımla evlenmiştir. Bu evlilikten, dedesi Cemâleddin Çelebi'den sonra makam çelebisi olacak olan Hüsrev Çelebi, 886 h./1481 m. târihinde dünyâyâ gelmiştir.

Maişetini zirâat ve ticâret yaparak elde eden Kādî Mehmed Paşa, kazandığı paralarla, birtakım emlâk satın almış, kirâyaya vermiş ve bu kirâ gelirlerini de evlâd-ı Mevlânâ'nın ihtiyaçlarına vakfetmiştir. Mustafa Sâkıb Dede, kendi zamânında da Karahisar'da bu evkâfın mevcûd bulunduğunu belirtmektedir.”⁷⁷

3.16. ÇELEBİ EMİR ÂLİM KÛÇEK

“Çelebi Emîr Âlim Kûçek b. Çelebi Emîr Âbid tam adıdır. Emîr Âlim Kûçek, Emîr Âbid'in eğitim terbiyesinden geçmiş; çok kısa sürede ilerleme kaydetmiş, bu makamın geleneklerini yerine getirmiş; tarikatın ilerlemesinde, dervişlerin terbiyesinde ve dostların hizmetinde tarikatın sorumluluğunu yerine getirmiştir.

Emîr Âdil sohbet meclislerinde Emîr Âlim'i kendi makamına hazırlamış ve kendisinden sonra onu işaret buyurmuştur.

Çelebi Emîr Âlim Kûçek 'in son derece zeki, zâhirî ve bâtınî ilimleri çok iyi bildiği aktarılmıştır. Zamân-ı meşihatinde yeni doğan bebeklerin, Çelebi'nin huzûruna getirilerek, tesmiye edilmelerinin arzu edildiği rivâyet edilir. Çelebi Efendi'nin huzûruna getirilen bebeklerin geleceklerinin Çelebi'nin seçtiği isimlere göre şekillendiği de rivâyet edilmektedir. Ayrıca, Çelebi Efendi'nin seçtiği isimlerin, “Cemâleddin”, “Âdil”, “Ârif” gibi mevleviyân arasında çok kullanılan isimler değil de, çok duyulmamış isimler olmasına şaşırın ve kusur bulmaya çalışanların dedikoduları da Çelebi Efendi'nin kulağına geldiğinde onlara; isim koymanın öneminden bahisle, çocuğa isim verirken hayır duâda da bulunulduğundan ve çocuk hakkında hayır temennî edildiğinden bahsederek, kısaca; “Her kim büyüklerinin isim mîrâsının vârisi olmazsa; onun katındaki bilginin en zayıfıyla isimlendirilir” buyurmuştur. H. 798 / m. 1395'te vefat etmiştir. Huzur-ı Pîr'e defnedilmiştir.”⁷⁸

⁷⁷ Betül Saylan, *Mevlânâ Ailesi ve Mevlevilikte Çelebilik Makamı*, s. 269-270.

⁷⁸ *Sefîne*, s. 123-129.

“Emîr Âdil Çelebi, 1368 de ölmüş; yerine Âbid Çelebi'nin oğlu Emîr Âlim II geçmiştir. Sâkîb Dede bu zatın zamanın Temurtaşoğullarıyla Emîr Zahireddin Veled-i Tackızıl arasındaki savaşlarla geçtiğini, hatta bu arada kendisine padişahlık teklif edilmişse de kabul etmediğini yazar. Fakat Temürtaş, 1327'den itibaren Anadolu'da yoktur. Orta Anadolu'ya halk tarafından “Köse Peygamber” diye anılan Alâeddin Ertana hâkimdir. Ertana, Çobanlarla savaşmış, 1343'te Emîr Âlim Çelebi olmadan Sivas civarında onları mağlup etmiş; 1352'de Emîr Âlim'in hilafetinden önce vefat etmiştir. Anlaşıyor ki Sâkîb Dede Temürtaş Paşa'yla Moğol Emîri Çobanoğlu Temürtaş'ı ve bu arada tarihi vak'aları karıştırmıştır. Padişahlık teklifi de tâ İbrahim Edhem'den başlayıp Sultan-al-ulemâ'da tekrarlanan, Mevlânâ ve Divânî Mehmed Çelebi'nin babasıyla kendisi hakkında olduğu gibi daha birçok şeyh hakkında da söylenegelen uydurma bir rivayettir.

Emîr Âlim Çelebi, 1395'te ölmüş; yerine Emîr Âdil Çelebi'nin oğlu Arif Çelebi geçmiştir.”⁷⁹

“Emîr Âlim Çelebi döneminde, Karamanoğulları ile de yakın münâsebet içinde bulunulmuş; Karamanoğlu Alâeddin Bey, Lârende/Karaman'daki Mevlânâ'nın annesi Mü'mine Hâtun ve kardeşi Muhammed Alâeddin'in kabirleri üzerine 771 h./1370 m. târihinde bir türbe, bitişiğine bir zâviye (Mâder-i Mevlânâ Zâviyesi/Karaman Mevlevîhânesi), ve mescid yaptırmış ve zengin vakıflar bağışlamıştır.

Bahrulkemâl Çelebi, 33 yaşındayken, 748 h./1347 m. târihinde amcası Ulu Ârif Çelebi'nin Emir Âlim Ekber Çelebi'den torunu olan İsmet Hâtun (ö. 800 h./1397 m.) ile İsmet Hâtun 14 yaşındayken evlenmiştir. Bu evlilikten, 756 h./1355 m. târihinde Şerefhân Hâtun (ö. 810 h./1407 m.);311781 h./1379 m. târihinde de Pîr Âdil Çelebi (ö. 865 h./1460 m.) dünyâya gelmiştir.

Emîr Âlim Çelebi, 27 sene postnişînlik vazîfesini yerine getirdikten sonra, 798 h./1395 m. senesinde vefat etmiş; Mevlânâ Türbesi'ne defnedilmiştir. Kabri, Mevlevî geleneğinde, akıl hastalıklarından şifâ bulmak için tedâvi merkezi gibi kabul görmektedir. Akıl hastalarının Çelebi'nin kabri karşısında ihlâsla ettikleri duâların kabul olunup, hastaların bu dertlerinden kurtulacaklarına inanılır.

⁷⁹ Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 99.

Vefâtından önce, kendisine verilen “Bahrulkemâl” lakabı için “Gerçi bu lakap güzelse de zevâl haberi geldi” buyurarak, vefatlarının yaklaştığını haber vermiştir. Ayrıca, vefâtından önceki son mukâbelede, “Bu vedâ semâ’ıdır” buyurarak, mevcûd elbiselerini mutribân ve kavvâlana hediye ettiği rivâyet edilmektedir. Kendisinden sonra, amcasının oğlu Emîr Âdil Çelebi’nin (ö. 770 h./1368 m.) oğlu olan II. Muhammed Ârif Çelebi’yi (ö. 824 h./1424 m.) postnişîn tâyin etmiştir.”⁸⁰

“Emir Âlim-i Sani veya Küçük Âlim Çelebi diye anılır. Lâkabı, “Bahrü’l-kemâl”dir. Sultan Veled oğlu Âbid Çelebi’nin (ö. 1338) en küçük oğludur. Sekizinci halife olarak 770/1368 yılında Konya Mevlevi Dergâhı postnişînliğine geçerek yirmi sekiz yıl bu görevi ifa etti.

Âlim Çelebi 798/1395’te ölmüş ve Mevlâna Dergâhı’na defnedilmiştir. Postnişînliğe dokuzuncu halife olarak oğlu Arif-i Sani geçmiştir.”⁸¹

3.17. ÇELEBİ EMÎR ARİF KÛÇEK

“Çelebi Emîr Arif Kûçek, b. Emîr Âdil-i Büzürg, velayete en layık şehzade olup büyük ariflerin ilkelerinden ve meşhur Emîr Âdil’in de hatırası olup keşfi ve irfânî ilimlerde akranlarından daha üstün olmuş; dinin uygulanmasında, tarikat işlerinde ve hakikat hallerinde döneminin yegânesi olmuştur.

Hilafeti zamanında birçok yeri gezmiş; meclislerinin tamamı irfan, marifet ve bilgi üzerine kurulmuştur.”⁸²

“Emîr Âlim Çelebi, 1395’te ölmüş, yerine Emîr Âdil Çelebi’nin oğlu Arif Çelebi geçmiştir. Ulu Arif Çelebi’den sonra geldiği için Kûçek Arif ya da Arif-i Sâni diye anılan bu zatın zamanı, Anadolu’nun Timur tarafından istilasına (1402) ve Karamanlılar’dan Alâeddin’in oğlu Mehmed Bey’in devrine rastlar. Sâkıb Dede, atası Ulu Arif Çelebi gibi bu zatın da gezmeye meraklı olduğunu söyler. Çelebi Arif II, 1421’de ölmüştür.

⁸⁰ Betül Saylan, *Mevlânâ Ailesi ve Mevlevilikte Çelebilik Makamı*, s. 64-65.

⁸¹ Yakup Şafak, Âlim Çelebi, *Konya Ansiklopedisi*, Muhammet Ali Orak (Editör), Konya, Şubat 2015.

⁸² *Sefîne*, s. 129-132.

Çelebi Arif'ten sonra çelebilik makamına Emîr Âlim II'nin oğlu Pîr Âdil Çelebi geçmiştir.”⁸³

“Hak sırlarının ve Fahr-i Enbiyâ (s.a.s.)'nın mucizelerinin kâşifi olan Emîr Arif Kûçek Çelebi, Hazret-i Mevlânâ'nın daimi olarak rûhânî yardımlarına mazhar olmuştur. Vakitlerinin çoğunu seyahatlerle geçirmiştir.

Önceki halleri Karamanoğulları'nın istiklalini ilan etmeleri sırasındaki sıkıntılı zamanlara rastlar; sonraki halleri ise Gazi Yıldırım Han zamanında, Timur belasının Osmanlı Devleti'ni karmakarışık ettiği fetret devrine tesadüf eder.

Halkın şaşkınlık içinde bulunduğu bu sıralarda Emîr Âdil Kûçek Hazretleri devamlı olarak etrafa müritlerini gönderip sadık emîrlerin dağılmamalarını, azimli ve gayretli olmalarını teşvik etmiştir; kendisi de bizzat diyar diyar, belde belde dolaşıp halkı her yerde toplayıp teselli ve irşâd eylemiştir.

Herkes ondan el alıp ona bağlanmaya can atmıştır. O kadar ki, nihayet Osmanlı ahali tamamen Mevlevî müridi ve muhibbi olmuştur. Anadolu baştanbaşa adeta bir mevlevîhâneye dönmüştür. Bu suretle ülkenin bütünlüğünü korumada büyük hizmet ve emeği geçmiştir.

Münkirler ve inancı bozuk münafıklar zikrullahla perişan olup cehennemi boyladılar. Böylece talihleri döndü; taasublarından dolayı başlarına gelen musibetleri kıyamet alameti saydılar. Gerçekten onlar için sanki büyük kıyamet kopmuştu.

Rivayet ederler ki Şeyh Hazretleri yumuşak huylu, hüznü ve çoğu zaman istiğrak halinde olmuştur. Yetiştirmiş olduğu Çelebi Emir Âdil Kûçek'i kendisine halife tayin etmiştir.

Yakınlarına cenazesinin hazırlıklarını yapmalarını tavsiye ettikleri akşamın sabahında fani âleme veda edip beka âlemine yürümüşlerdir.

Çelebi Emîr Arif Sâni, h. 745 senesinde doğmuş, 26 sene hilafet seccadesinde kalıp h. 824 / m. 1421 senesinde vefat etmiştir.”⁸⁴

“ Emîr Âlim Çelebi döneminde, Karamanoğulları ile de yakın münâsebet içinde bulunmuş; Karamanoğlu Alâeddin Bey, Lârende/Karaman'daki

⁸³ Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 99.

⁸⁴ Seyyid Fazıl Mehmed Paşa, *Mevlevîyye Silsilesi*, s. 116-117.

Mevlânâ'nın annesi Mü'mine Hâtun ve kardeşi Muhammed Alâeddin'in kabirleri üzerine 771 h./1370 m. târihinde bir türbe, bitişiğine bir zâviye (Mâder-i Mevlânâ Zâviyesi/Karaman Mevlevîhânesi), ve mescid yaptırmış ve zengin vakıflar bağışlamıştır.

Bahrulkemâl Çelebi, 33 yaşındayken, 748 h./1347 m. târihinde amcası Ulu Ârif Çelebi'nin Emir Âlim Ekber Çelebi'den torunu olan İsmet Hâtun (ö. 800 h./1397 m.) ile İsmet Hâtun 14 yaşındayken evlenmiştir. Bu evlilikten, 756 h./1355 m. târihinde Şerefhân Hâtun (ö. 810 h./1407 m.) 781 h./1379 m. târihinde de Pîr Âdil Çelebi (ö. 865 h./1460 m.) dünyâya gelmiştir.

Emîr Âlim Çelebi, 27 sene postnişînlük vazîfesini yerine getirdikten sonra, 798 h./1395 m. senesinde vefat etmiş; Mevlânâ Türbesi'ne defnedilmiştir. Kabri, Mevlevî geleneğinde, akıl hastalıklarından şifâ bulmak için tedâvi merkezi gibi kabul görmektedir. Akıl hastalarının Çelebi'nin kabri karşısında ihlâsla ettikleri duâların kabul olup, hastaların bu dertlerinden kurtulacaklarına inanılır.⁸⁵

“II. Muhammed Ârif Çelebi'nin postnişînliği zamânında, Mevlânâ Türbesi büyük bir tâmirâtan geçmiştir. Bu tâmirat, Emîr Âlim Çelebi (ö. 798 h./1395 m.) zamânında başlamış, II. Muhammed Ârif Çelebi zamân-ı meşihatinde tamamlanmıştır. Karaman Beyi Alâeddin Ali Bey'in güney sâhillerine düzenlediği bir sefer esnâsında rüyâsında Hz. Mevlânâ'dan fetih müjdesi alması üzerine, sefer dönüşü ganîmetlerle bu tâmiratı gerçekleştirdiği ve 783 h./1381 m. târihinde başlayan tâmirat 799 h./1397 m. târihinde tamamlanabilmiş ve türbe âdetâ yeniden inşâ edilmiştir.

Ârif Çelebi, 26 sene postnişîn olarak vazîfe yapmış ve 79 yaşındayken, 824 h./1421 m. târihinde vefat etmiştir. II. Muhammed Ârif Çelebi'nin Şerefhân Hâtun ile olan evliliğinden V. Emîr Âdil Çelebi (ö. 860 h./1455) dünyâya gelmiştir. Vefâtından önce, “Kim bizi isterse; O'nun mürîdi olsun” buyurarak, Emîr Âlim (Bahrulkemâl) Çelebi'nin (ö. 798 h./1395 m.) oğlu Emîr (Pîr) Âdil Çelebi'yi (ö. 865 h./1460 m.) postnişîn tâyin etmiştir. Bu vasiyetin ertesi günü de vefat etmiştir. Vefâtının ardından hem Pîr Âdil Çelebi, hem de Pîr Âdil Çelebi'nin oğlu Cemâleddin Çelebi vefâtına târih düşmüşlerdir. Pîr Âdil Çelebi'nin düştüğü târih:

⁸⁵ Betül Saylan, *Mevlânâ Ailesi ve Mevlevilikte Çelebilik Makamı*, s. 64.

Hazret-i Ârif-i sırr-ı melekût
Bezm-i imlâka edip şedd-i nitâk
Mâtemi boğdu bilin eflâkın
Firkatı tâkatımız eyledi tâk

Cemâleddîn Çelebi'nin târihi de;

Ârif Çelebî da'vet-i âbâ ile âh

Nâke çekilip gitti bekâ mülküne âh

Geldikde nizâm-ı sadefe yâni halel

Çekdi güherin fenâ silkine âh”⁸⁶

“Emir Mehmet Arif-i Sani veya Küçük Arif Çelebi diye anılır. Büyük Âdil Çeleb'nin (ö. 1368) oğludur. Küçük Âlim Çelebi'nin 798/1395'te vefatı üzerine dokuzuncu halife olarak Konya Mevlevi Dergâhı postnişinliğine geçerek altı yıl bu görevi ifa etmiştir.

Arif Çelebi, 824/1421 yılında vefat edince postnişinliğe onuncu halife olarak oğlu Pîr Âdil Çelebi (ö. 865/1460) geçmiştir.”⁸⁷

3.18. ÇELEBİ EMİR ÂDİL KÛÇEK

“Çelebi Emîr Âdil Kûçek mükemmel, kutupların gurur kaynağı, yüce gavs Çelebi Âdil Kûçek b. Emîr Âlim, ilim ve irfan cemiyetinin baş halkası, irşâd dairesinin merkezi, imtihan meydanının temel direği, Pîrî Âdil ismiyle şöhret bulmuştur.

⁸⁶ Betül Saylan, *Mevlânâ Ailesi ve Mevlevilikte Çelebilik Makamı*, s. 66-67.

⁸⁷ Yakup Şafak, Arif Çelebi, *Konya Ansiklopedisi*, Muhammet Ali Orak (Editör), Konya- Şubat 2015.

Anlatıldığına göre, 14 yaşında babasının gözbebeği iken “Pîr”lerin halkasına katılmıştır.

Mehmet Han b. Beyazıt Han tahta geçtiklerinde (m. 1481), Çelebi Emîr Âdil de meşhur olmuştur. O dönemde Konya-Aksaray civarı Sultan Beyazıt’a geçmiştir. Bu dönemde Yunan meliki Karamanoğulları ile işbirliği yapmaktaydı. Bölge tamamen Osmanlılara geçince bölge halkı, şükranlarını ve bağlılıklarını sultana bildirmişlerdir. Osmanlı Sultanı Mehmet Han’a Konya’nın asayîşi ve bağlılığı konusunda Çelebi Emîr Âdil Kûçek öncülük etmiştir.

Çelebi Emîr Âdil Kûçek ömrünün sonlarında Sultan Mehmet’in iltifatlarına mazhar olmuş; sultan ona elçi göndermiş ve ona bağlılığını bildirmiştir.”⁸⁸

“Çelebi Arif”ten sonra çelebilik makamına Emîr Âlim II oğlu Pîr Âdil Çelebi geçmiştir. Kendisinden önceki çelebiler içinde bir tane daha Âdil Çelebi bulunduğundan bu zata Emîr Âdil-i Sâni, Kûçek Âdil ve Pîr Âdil Çelebi demişlerdir. Sâkıb Dede Konya’nın Pîr Âdil Çelebi zamanında Osmanoğulları tarafından alındığını yazıyorsa da Konya, bu zatın ölümünden altı yıl sonra, 1466’da alınmıştır. Yine Sâkıb Dede, Sultan Osman’ın, Sultan Veled’e mensup olduğu gibi Çelebi Mehmed’in de Pîr Âdil’e mensup olduğunu söyler; hatta bu yüzden de birçok büyüklerin Mevlevî olduklarını bildirir. Son zamanlarında yerine oğlu Cemâleddin Çelebi’yi geçirmesi üzerine I. Mehmet’in hediyeler göndererek bir mektupla bunun sebebini sorduğunu, Âdil Çelebi’nin de biz Pîr Âdil’iz, müridimizin de ardımızdan gelmesi gerek dediğini, padişahın da Pîr Âdil’den sonra öldüğünü yazar. Fakat bunlar da yanlıştır. Çünkü Pîr Âdil’in vefatı 1460’tadır, I. Mehmet ise 1421’de ölmüştür.”⁸⁹

“Bütün bu derme çatma ve yakıştırma bilgiler arasında Sâkıb Dede, herhalde şifâhî rivayetlere dayanarak, Mevlevî ayiniyle bu tarikatta rivayet edilen ve Naşibendi Tarikatının esaslarıyla Şems’in aşk ve cezbe temellerinin birleşmesinden meydana gelen erkân ve âdâbın, Pîr Âdil Çelebi zamanında keşif yoluyla konduğunu ve bunların korunması lüzumunun Mevlevîlere bildirildiğini söyler ki bu pek değerli ve gerekli bir bilgi olduğu kadar Âdil Çelebi’ye verilen “Pîr” lakabının da sebebini izah etmektedir.”⁹⁰

⁸⁸ *Sefine*, s. 132-139.

⁸⁹ Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlânâ’dan Sonra Mevlevîlik*, s. 99-100.

⁹⁰ Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlânâ’dan Sonra Mevlevîlik*, s. 100.

“Çelebi, İkinci Emîr Âlim Hazretlerinin oğlu olup babasının halifeliği zamanında terbiye görmüş ve Emîr Arif Sâni’den sonra halifelik postuna oturmuştur.

Halifeliği zamanında Sultan Beyazıd Han oğlu Sultan Mehmed Han hazretleri, derin sevgisi dolayısıyla tarikata girip arakıye⁹¹ giymiştir. Nitekim Hazret-i Bahâeddin Veled Hazretlerinin hilafetleri zamanında Hazret-i Osman Gazi arakıye giymişti.

Sultan Mehmed Han da Emîr Âdil zamanında eski ahdi yenileyip Mevlevîyye tarikinun muhibbi olarak başlarına arakıye giydiklerinde, “İnsanlar hükümdarlarının dinindedir” sözü üzere bütün devlet ricali de bu yolda kendisine bağlanmıştır.

Karaman vilayeti, Emîr Âdil Sâni’nin hilafeti zamanında Osmanlı hükümdarlığı altına girmiştir.

Manevîyatın en yüksek derecelerine erişmiş olduğu dilinden anlaşılır. Vasıflarını tarif etmek için fazla söze ihtiyaç yoktur. Eserlerindeki cevher kıymetindeki sözlerin benzeri görülmemiştir.

Doğum tarihleri h. 781 olup 84 yıl ömür sürmüşler ve 41 sene halifelik makamında kalıp h. 865 / m. 1460 senesinde Dâru’l-karar’a intikal etmiş; Hazret-i Pîr’in türbesinin kubbesi altında defnolunmuştur.”⁹²

“Semâ ile ilgili olarak icra edilen mukabele ve riayet edilen rüsüm ve adâb, keşif yoluyla, Pîr Âdil Çelebi zamanında konmuş ve kabul edilmiştir. Pîr Âdil Çelebi, Sultan Veled’in oğlu Şemseddin Emîr Âbid Çelebi’nin oğlu Emîr Âlim Çelebi’nin oğludur. H. 825 / m. 1421 Ulu Arif Çelebi’nin oğlu Emîr Âdil Çelebi’nin oğlu olan ve Kûçek Arif Çelebi diye anılan II. Arif Çelebi’nin vefatı üzerine çelebilik makamına geçmiş ve h. 865 / m. 1460 vefatına kadar o makamda otuz dokuz yıl kalmıştır. Hiç şüphe yok ki kendisine “Pîr” denmesi de mukabele törenini tesbit etmesi yüzündendir.”⁹³

⁹¹**Arakıye:** “Tiftik ya da yünden dövülerek hazırlanan, eskiden Mevlevî sikkesi, potur, yelek, cübbe ve seccade yapımında kullanılan ince keçe kumaş. Çoğunlukla tiftikten yapılan ince külahlara ve bir çeşit küçük zurnaya da arakıye adı verilir.”

⁹² Seyyid Fazıl Mehmed Paşa, *Mevlevîyye Silsilesi*, s. 118-119.

⁹³ Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlevî Adab ve Erkânı*, s. 82.

“Kaynaklarda, Âdil Çelebi’nin Osmanlı pâdişahlarından özellikle Fâtih Sultan Mehmed tarafından iltifatlara mazhar olduğu ve onun postnişînliği ve Fâtih Sultan Mehmed’in saltanatı zamânında Karamanoğulları’nın ve Konya’nın Osmanlı topraklarına dâhil olduğu rivâyet edilmektedir. Ancak, Esrâr Dede’nin ve Sâkîb Dede’nin verdikleri bu bilgilerde düzeltilmesi gereken bir nokta vardır ki; Fâtih Sultan Mehmed, Osmanlı Devleti için büyük bir tehlike olarak gördüğü Karamanoğulları’nı kontrol etmek ve topraklarını fethetmek için birçok seferler düzenlemekle berâber, ancak 872 h./1468 m. târihinde Karamanoğulları’nın kontrol altına alabilmiş ve Konya’yı fethedebilmiştir. Pîr Âdil Çelebi ise 865 h./1460 m. târihinde vefat etmiştir. Dolayısıyla Konya’nın fethinin Pîr Âdil Çelebi’nin postnişînliği zamânına rastlaması mümkün değildir.

Sefîne’deki rivâyete göre, Pîr Âdil Çelebi 824 h./1421 m. târihinde, 42 yaşındayken postnişîn olduğunda; “Bundan sonra ‘Âdil’ sıfatlı olan ‘emîr’ olmuştur. Bundan böyle ona ilâve olsunlar” buyurmuş ve bu ifâdenin altında gizli olan mânâ Fâtih Sultan Mehmed tahta çıktığında ortaya çıkmıştır. Nitekim Fâtih Sultan Mehmed zamânında Konya ve civârı fethedildiğinde, *Sefîne*’nin tâbiriyle maddî ve mânevî iki güç (Pîr Âdil Çelebi ve Fâtih Sultan Mehmed) birleşmiş ve halk; “Bizim velimiz de vâlimiz de Âdil’dir” diyerek bu vaziyetten son derece memnûn olduğunu ifade etmiştir. Halkın memnûniyeti karşısında da Âdil Çelebi “Şimdi emânet ehline ulaştı ve yardımcısı yerine ulaştırdı” buyurarak, daha önceki ifâdesinin bâtın anlamını açıklamıştır.

Bidâyette, bu durumdan tedirgin olan pâdişah Fâtih Sultan Mehmed ise, bu beyândan memnûniyetlerini ifade etmiştir.

Pâdişah-şeyh münâsebetlerine emsal teşkil etmesi açısından şunu belirtmek yerinde olacaktır ki; *Sefîne*’nin naklettiğine göre, Sultan Veled zamânında, Osman Gâzi pâdişahlığını îlân etmesinin akabinde Konya’ya Sultan Veled’i ziyârete gelmiş, birçok hediyeler sunmuş ve Sultan Veled’in iltifat ve sohbetine mazhar olmuştur. Bu ziyâret esnâsında, hürmet nişânesi olarak sikke tekbirleten Osman Gâzi’nin bu latîfesinin devâmı olarak bütün pâdişahların tahta geçmelerinin akabinde, Konya’da bulunan makâm çelebisine sikke tekbirlettikleri rivâyet edilmektedir. Fâtih Sultan Mehmed’in de ecdâdının bu âdetini devam ettirerek, Pîr Âdil Çelebi’ye sikke tekbirletip “İnsanlar devletlerinin dîni üzeredir” buyurduğu ve bu âdet-i hasenenin

tezâhürü olarak saltanatı süresince, büyük fetihler gerçekleştirip, halkının kendinden râzı ve hayatlarından memnun olduğu rivâyet edilmektedir. Hattâ bâzı pâdişahlar zamânında bu âdet-i hasenenin terki durumunda birtakım üzüntüler ve aksiliklerle karşılaştığı da rivâyet edilmekte ve bu durum tecrübeyle münâsebetlendirilerek “Kim tecrübe edilmişî denerse, onunla pişmanlığı çözer” buyurulmaktadır. Ayrıca Pîr Âdil Çelebi'nin, II. Murâd'ı, oğlu Fâtih Sultan (II.) Mehmed'in doğumundan haberdar ederek, “Ebû'l-Feth” künyesini hâiz bir evlâdı olacağını ve bu evlâdın İstanbul'un fethini gerçekleştireceğini müjdelemiştir.”⁹⁴

“Ve bu sâlde, mezkûr Çelebi Şemseddin Emir Âbid Efendi cenabının büyük oğlu Çelebi Salâhaddin Emir Zâhid-i Sâni Kûçek cenâbı 23 yaşında olup, zuhûr-ı velâdet, oğlu Çelebi Emir Âdil Kûçek cenâbı vücuda geldi.”⁹⁵

“Mevlevî kaynaklarında “pîr” lakabıyla kayda geçen Âdil Çelebi, *Sefîne başta* olmak üzere birçok eserde söz edilse de Sahih Ahmed Dede (ö. 1229)'nin *Mecmûat't-Tevârîhi'l Mevlîyeye*'sinde kayıtlıdır. Beşinci Osmanlı padişahı Çelebi Mehmet'le yaşıttır. Gölpınarlı postnişinleri sıralarken onun için II. Pîr Âdil Çelebi ismini kullanır. Vazifede kaldığı süreyi kimileri 39 veya 40 yıl diye bildirsede Sahih Ahmed Dede 865 (1460)'da bu dünyadan ayrıldığını söyler ve “41 sene seccâde-i hilâfette mesnednişin olup 84 yaşında vefat eyledi” der.

Âdil Çelebi'ye “pîr” denilmesi Mevlevîlik içindeki saygın konumunu gösterir.”⁹⁶

3.19. ÇELEBİ CEMÂLEDDİN

“Çelebi Cemâleddin b. Âdil-i sâlis b. Arif-i Sâni tam adıdır. Döneminde tasavvuf ehlinin en gözdesi, en önde geleni olmuş; bu dönemde padişah olan merhum Sultan III. Murat (1574-95) (Mehmet Han'ın oğlu) ile irtibat kurmuş ve tam bir uyum içinde olmuşlardır. Bu padişahın yazmış olduğu birkaç kıt'a Hazret-i Cemâleddin'in övgüsüne medar olmuş ve bununla ilgili ona Hazret-i Cemâleddin

⁹⁴ Betül Saylan, *Mevlânâ Ailesi ve Mevlevilikte Çelebilik Makamı*, s. 68-69.

⁹⁵ Sahih Ahmed Dede, *Mevlevilerin Tarihi (Mecmûatü't Tevârîhi'l Mevleviyye)*, s. 215.

⁹⁶ Yakup Şafak, Âdil Çelebi, *Konya Ansiklopedisi*, Muhammet Ali Orak (Editör), Konya- Şubat 2015.

şiiirler yazmıştır. Kendisini kifayetsizliği nedeniyle eleştirenlere karşı Farsça beyitler yazmıştır. Dergâhına gelen fakirlere çok fazla bağışta bulunmuştur.

Doğumundan ölümüne kadar çeşitli kerametlere mazhar olmuştur. Güneş gibi etrafına ışık saçmıştır. Mekke'ye gitmeye niyetlenmiş, çölde Arap yol kesicilerinin saldırısına uğramış; Allah'ın inayetiyle onlardan kurtulmuştur.

Hazret-i Cemâleddin'in elli yıl bu makamda kalarak görevini hakkıyla yerine getirdiği rivayet edilmiştir. Cemâleddin'in ağzından çıkan şiirleri dostları tarafından nakledilegelmiştir. ö. h. 915 / m. 1509 yılında vefat etmiştir. Naaşı Türbe-i Firdevs'te ona layık bir şekilde defnedilmiştir.⁹⁷

“Pîr Âdil Çelebi'nin henüz hayâttaiken, 861 h./1457 m. çelebilik makamını Hazret-i Cemâleddin'e terk etmesiyle posta oturmuştur.

Birçok kaynakta, postta bulunduğu dönemde, Sultan II. Murâd'ın (ö. 855 h./1451 m.) da Osmanlı tahtında bulunduğu ve münâsebetlerinin samîmî boyutlarda olduğu; Sultan II. Murad'ın düzenlediği birçok başarılı seferde Çelebi'nin mânevî yardımıyla zafere ulaştığı rivâyet edilir. Hattâ Sultan II. Murad'ın Edirne'de Tatar Ordusu'yla yaptığı savaşta, Çelebi'nin mânevî yardımı netîcesinde Edirne Mevlevîhânesi inşâ edilmiştir

Bu noktada bizim ilâve etmek istediğimiz mesele şudur ki; başta *Sefîne* olmak üzere, bu bilgiyi ihtivâ eden birçok kaynak, II. Murâd'ın pâdişahlığı zamânında (1421-1444, 1446-1451) samîmî münâsebeti olan Edirne Mevlevîhânesi şeyhi Cemâleddin (Pürkemâl) Çelebi (ö. 853 h./1449 m.) ile makam çelebisi Cemâleddin Çelebi'yi karıştırmaktadırlar. Çünkü hem II. Murâd'ın vefat târihinde çelebilik makâmında Pîr Âdil Çelebi bulunmaktadır; hem de Edirne Mevlevîhânesi II. Murâd zamânında inşâ edilmiştir (Sahîh Ahmed Dede'ye göre 842 h./1438 m. ya da 839 h./1435-36 m.). İlk postnişîni ise, ilerde bahsi geçecek olan Sultan Veled'in oğullarından Şemseddin Âbid Çelebi (ö. 739 h./1338 m.) oğlu Selâhaddin Emîr Zâhid Çelebi oğlu (ö. 737 h./1336 m.) Emîr Âdil Küçük'ün (ö. 829 h./1425 m.) oğlu olan Celâleddin (Pürkemâl) Çelebi'dir (ö. 843 h./1440 m.).³⁵⁵ Celâleddin (Pürkemâl) Çelebi'nin vefâtının ardından kardeşi Cemâleddin (Pürkemâl) Çelebi postnişîn olmuş ve Edirne Mevlevîhânesi'nin 9 sene boyunca postnişînliğini ifâ etmiştir.

⁹⁷ *Sefîne*, s. 139-143.

Bütün postnişinlerin vazîfeleri esnâsında karşılaştıkları meselelerden olan tasavvuf düşmanlığı ve Mevlevîliğe muâzır dedikodular Cemâleddin Çelebi zamân-ı meşîhatinde de baş göstermiş ve Çelebi'nin özellikle yumuşak başlı tavrı basîretsizliğine hamledilmek istenmiştir. Bu dedikodular kulağına geldiğinde ise Cemâleddin Çelebi; “Hakikat meydanının erlerinin güzelliği ve azameti birbirinden bağımsız değildir. Kılıç ve su gibi bâzen azamet rûhundan cemâl ve bâzen de onun aksini gösterirler. Nazar karşıda durandadır, bakanda değil. Güneş baştan ayağa her şeye ve herkese ışık saçar. Lâkin ondan hoş renkli gülün ve gübrenin nasîbi farklıdır” buyurmuş ve Cemâleddin Çelebi zamânında da Mevlevîliğe teveccüh edenlerin ardı arkası kesilmeyerek geniş bir muhabbet halkası meydana gelmiştir.

50 sene postnişin olarak vâzîfe yaptıktan sonra, oğlu Kādî Mehmed Paşa'dan (d. 860 h./1455 m. - ö. 913 h./1507 m.) olan torunu Hüsrev Çelebi'yi, “Herkes atiyedir” buyurarak 915 h./1509 m. senesinde postnişin tâyin etmiştir. Cemâleddin Çelebi'nin dervişlere bu beyânatta bulunmasının akabinde, Hüsrev Çelebi'nin hânesinde düzenlenen merâsim hitâmında ve “Cemâl” isminin tekâbül ettiği 74 yaşında, vefat ettiği Sefîne'de rivâyet edilmektedir.

Postnişinliği zamânında, Osmanlı tahtında bulunan Sultan II. Bâyezîd (ö. 918 h./1512 m.) da birçok Osmanlı pâdişahı gibi Mevlevî muhibbi olmakla bilinmektedir. Özellikle, Pîr Âdil Çelebi'nin, dedesi II. Murâd'a “Ebû'l-Feth” künyesini hâiz bir evlâda sâhip olacağını ve bu evlâdın İstanbul'un fethini gerçekleştireceğini müjdelemesi; babası Fâtiş Sultan Mehmed'e de İstanbul'u fethedeceğini tebşîr etmesi gibi; Cemâleddin Çelebi'nin de Fâtiş Sultan Mehmed'i “Bâyezîd-i Velî” olarak tanınacak bir evlâda sâhip olacağını müjdelemiş olması; Fâtiş Sultan Mehmed'in İstanbul'u fethi esnâsında Pîr Âdil Çelebi'nin birtakım mânevî yardımlarının bulunduğu dâir rivâyetlere şâhit olması da bu muhabbeti güçlendirmiştir. Bu muhabbetin bir tezâhürü olarak, Sultan II. Bâyezîd, Hz. Mevlânâ Türbesi'nde büyük bir tâmirat gerçekleştirmiş ve sandukaları yenileyerek pûşîde olarak kullanılmak üzere çok değerli kumaşlar göndermiştir.

Cemâleddin Çelebi zamân-ı meşîhatinde, Sultan II. Bâyezîd ile olduğu kadar, babası Fâtiş Sultan Mehmed ile de iyi münâsebetler gerçekleştirmiştir. Zîrâ Fâtiş Sultan Mehmed, 872 h./1468 m. târihinde, Karamanoğulları Devleti'ne son vererek, Konya'yı Osmanlı topraklarına dâhil etmiştir. Konya'nın fethinin akabinde

gerçekleştirilmek istenen birtakım sürgünlere mâni olmaya çalışan Cemâleddin Çelebi; sonrasında Osmanlı Devleti tarafından Konya'ya vâli tâyin edilen şehzâdelerle iyi münâsebetler kurarak Osmanlı Devleti'nin mevcut saygı ve muhabbetini güçlendirmiştir.”⁹⁸

“Hayatı hakkında ayrıntılı bilgi bulunmayan Cemaleddin Çelebi, Âdil-i Salis b. Arif-i Sani'nin oğludur. XI. Halife olarak Konya Mevlevi Dergâhı şeyhliğine geçerek kırk beş yıl bu görevi ifa etmiştir.

Cemaleddin Çelebi'nin beş oğlu bir kızı olmuştur. Vefatı üzerine Mevlâna Dergâhı postnişinliğine kendisinden iki yıl önce vefat eden oğlu Kadı Mehmet Paşa'nın oğlu Hüsrev Çelebi geçmiştir.”⁹⁹

3.20. HAZRET-İ ÇELEBİ HÜSREV

“Hazret-i Çelebi Hüsrev, Hızır Paşa'nın kızı Âbide ile evlenmiştir. Babasının yanında her geçen gün bilgisi, marifeti ve irfanı artış göstermiştir. Etrafındaki insanların içerisinde ilim ve irfan açısından en donanımlı hale gelmiştir.

O dönemde Osmanlı saltanatında vuku bulan karışıklığa karşı “Bir memlekette iki padişaha yer yoktur” diyerek Beyazıt tarafında yer almıştır. Sonuçta Beyazıt bu tip desteklerle devlette otorite ve birliği sağlamıştır.

Beyazıt'ın kardeşi Sultan Selim de Konya'da bulunmuş, tebdil-i kıyafet ederek Türbe-i Muazzama'yı ziyaret etmiş, bu esnada Hazret-i Çelebi Hüsrev'le görüşmüştür. Bu sırada Mesnevihân Mahmud Dede Hazretleri de burada hazır bulunmuştur ve Sultan Selim'e temiz padişahların huzurunda abdestli olmak gerek demiş, Sultan da hiç tepki göstermeden oradaki ziyaret adabına uymuştur. O da, Mahmud Dede'den istifade etmiş ve gerçek padişahların türbedekiler olduğunu söylemiştir. Bu ziyaret sayesinde Hazret-i Çelebi Hüsrev ile Sultan Selim arasındaki soğukluk bertaraf olmuştur.

⁹⁸ Betül Saylan, *Mevlânâ Ailesi ve Mevlevilikte Çelebilik Makamı*, s. 71-76

⁹⁹ Yakup Şafak, Cemaleddin Çelebi, *Konya Ansiklopedisi*, Muhammet Ali Orak (Editör), Konya, Şubat 2015.

Sultan Süleyman da Irak seferi sırasında Konya'ya uğramış, oraya fakirlerin barınması ve ariflerin ibadeti için bir mescit inşa ettirmiş; Mahmud Dede ve Osman Dede ile burada sohbetlerde bulunmuştur. Hüsrev Çelebi de babalarının bu alakalarından dolayı şehzade Selim ve Beyazıt'a ilgi ve alaka göstermiştir.

Hazret-i Hüsrev Çelebi, etrafındakilerin derecelerini yükseltme, cehennemden ve kötülüklerden korkutmak için atasözlerinden yararlanmıştı.

Hazret-i Hüsrev Çelebi'nin şöhretleri o kadar çok yayılmıştır ki etrafındaki herkes ondan feyz almış hatta o dönemde yaşayan âlimler bile onu fazlasıyla anlatmışlardır.

Hazret-i Çelebi Ferruh'u kendisine veliahd yapmış ve bütün işlerini Çelebi Ferruh'a ölmeden önce devretmiştir. Daha sonra da hayata gözlerini yummuştur.”¹⁰⁰

“Hüsrev Çelebi, II. Beyazid'in ilk devirleriyle Selim ve Süleyman zamanlarında çelebilik etmiştir. Yavuz, Mevlânâ dergâhına bir hayli vakıflar vermiş; türbeye su getirmiş ve bir şadırvan yaptırmıştır ki bu şadırvanın havuzu, Ulu Arif Çelebi'ye Kütahya'dan hediye edilen ve Mevlevîler tarafından tarih terkibi olan “Havz-ı cinân-cennetler havuzu” adıyla anılan havuzdur.

Sultan Süleyman da Mevlânâ türbesine hizmet etmiş, semâhane ve mescid yaptırmış, fakat bu arada Mevlânâ ve oğlu için bir de mermer sanduka yaptırarak Mevlânâ'nın sandukasını babası Sultanu'l-ulemâ'nın üstüne naklettirmiştir.

Silsilenâmelere göre Hüsrev Çelebi, Cemâleddin Çelebi'nin torunudur ve babası Kadı Mehmed Paşa'dır. Muhkem ve reddi gayrı mümkün bir kuvvete haiz olduğundan kendisine Kadı Paşa dendiğini, Karahisar'da vakıfları bulunduğunu ve ölünce de Divânî Mehmed Çelebi dergâhına defnedildiğini öğrenebiliyoruz. Hüsrev Çelebi'nin hal tercümesinde de Kadı Paşa'nın Sultan Veled'in kızı Mutahhara Hatun'un oğlu Hızır Paşa torunlarından Âbide adlı bir kızla evlendiği ve Hüsrev Çelebi'nin bu kızıdan doğduğu kaydedilmektedir.

Şiirleri de bulunan Hüsrev Çelebi, bol vakıfları olan ve gittikçe de fazlaşan dergâhı Mevlânâ çelebiliğinde beyler gibi yaşamada, halifelerine de debdebeli bir hayat sürmelerini tavsiye etmektedir.”¹⁰¹

¹⁰⁰ *Sefine*, s. 143-149.

“Cemâleddin Çelebi'nin, sağlığında kendisini postnişîn tâyin etmesi ve akabinde vefâtının ardından, 915 h./1509 m. yılında Konya Mevlânâ Dergâhı postnişîni olmuştur. Hüsrev Çelebi'nin meşfhatının ilk dönemleri, Sultan II. Bâyezid'in (ö. 918 h./1512 m.) saltanatının son dönemine rastlamaktadır. Bu dönemde Sultan-Çelebi arasında oluşturulmaya çalışılan huzursuluklar daha sonra açıklığa kavuşmuş; II. Bâyezid, Yavuz Sultan Selim ve Kânûnî Sultan Süleyman dönemlerinde Osmanlı Devleti'nin çeşitli kademelerinde görev yapan birçok isim, Mevlevîliğe intisâb etmiştir.

Yavuz Sultan Selim (ö. 926 h./1519 m.) zamân-ı saltanatında, Yavuz, Arabistan ve Mısır seferlerine gidiş ve dönüşlerinde Hz. Mevlânâ türbesini ziyâret etmiş ve hürmet göstermiş, ayrıca bir şadırvan yaptırmıştır. Saltanat zamânı çok uzun olmayan Yavuz Sultan Selim'in hangi tarîkate müntesib olduğu hakkında kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte, meşâyih ile münâsebetleri samîmî bir seyir izlemiştir.

Kânûnî Sultan Süleyman (ö. 974 h./1566 m.), Osmanlı Sultanları arasında, meşâyih ile münâsebeti en fazla olanlardandır. Saltanat döneminde yüzden fazla şeyhle görüştüğünü; Nakşibendiyye, Halvetiyye, Mevleviyye ve Bayrâmiyye'ye intisâb ettiğini kaynaklar bildirir. Irak Seferi (1533-1535) sırasında, Konya'ya uğramış ve burada bir müddet istirahat ederek Konya Mevlânâ Dergâhı'nda, Hüsrev Çelebi ile görüşmüş, semâ' meclislerine Çelebi Efendi ile birlikte iştirâk etmiş ve Dergâh'a birçok ihşanda bulunduktan sonra sefere devam etmiştir. Seferin muzafferiyetle neticelenmesi üzerine Kânûnî, birçok hediye ve ihşanlarla çelebiye kırk hizmetkârını göndermiştir. Hüsrev Çelebi ise kaynaklara göre, gönderilen hediyelerin bir tekini bile şahsı için kabul etmeyerek, dervişler arasında taksim edilmesini, bir kısmının da dergâh mutfağı masrafları için aşçidedeye teslim edilmesini irâde buyurmuştur. Gönderilen hizmetkâr, pâdişah tarafından gönderilen hediyelerin bu şekilde tasarruf edilmesini yadırgamış; pâdişahın gönderdiği hediyelere bir hürmetsizlik ve isrâf olarak değerlendirmiştir. Hizmetkârın bu zannı Hüsrev Çelebi'ye bir semâ' merâsimi esnâsında mâlum olmuştur. Bu durum karşısında şaşkınlığa düşen hizmetkâr ise, Çelebi'den affını istemiş ve Mevlevî dervişleri arasına katılmıştır. Hizmetkârının intisâb ettiğini öğrenen Kânûnî, bu olay üzerine şu beyiti kaleme almıştır:

¹⁰¹ Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 154-155.

Peyk-nâme olıcak behre-ver-i yümn-i eser

Bu Muhibbî dahi kalmaz ola bî-hüsn-i nazar

Kānûnî, Hüsrev Çelebi ile birlikte iştirāk ettiği semâ merâsimleri ve Mesnevî sohbetleri esnâsında, daha önce hiçbir mecliste müşâhede etmediği hâller müşâhede ettiğini ve işitmediği hikmetler işittiğini beyân etmiş, bunun hikmetini Çelebi'den suâl ettiğindeyse Hüsrev Çelebi; “ كل شيء يؤثر في ملايمه [Herşey, kendisiyle münâsib olanı etkiler] yâni, kâli ve kâlıbı olan âsâr-ı müessir havâs-ı zâhire ve hâli ve kalbi olan evzâ'-ı münevver havâs-ı bâtine ve kulûb ve ukûl ve ervâhdır” buyurarak pâdişahın hâlini açıklamıştır. Çelebi'nin pâdişah ile bu sohbetinin devamında Çelebi; “ilim talebi”ni, “ilme'l-yakîn”, “hakke'l-yakîn”, “ayne'l-yakîn” ve “mârifet-i hâl”, “mârifet-i fenâ” ve “mârifet-i bekâ” mertebelerinde ilerlemeyi teşvîk ederek, bu konularda basit insanları taklidden sakınılması gerektiği husûsunda ihtârlarda bulunmuştur.

Kānûnî'nin şehzâdeleri, Şehzâde Selim (Sarı Selim) ve ağabeyi Şehzâde Bâyezid (ö. 969 h./1562) arasında Konya Ovası civârında bir muhârebe meydana gelmiş ve bu muhârebe esnâsında Şehzâde Bâyezid'in yenilmesiyle sonuçlanmıştır. Bu muhârebe esnâsında Şehzâde Selim'in, Hüsrev Çelebi ile yakınlık kurduğu; kerâmet ve himmetlerini müşâhede ettiği Hüsrev Çelebi'ye intisâb ettiği rivâyet edilmektedir. Bu muhârebe esnâsında Şehzâde Selim dergâha bir şadırvan ve bir câmi yaptırmış ve vakıflar tâyin etmiştir.

Bu muhârebe esnâsında, Şehzâde Selim'in, tebdîl-i kıyâfet ile Mevlânâ Türbesi'ni ziyâret etmek için Türbe'ye geldiğinde, Abdülvehhâb Hemedânî'nin (ö. 953 h./1546 m.) *Sevâkıbu'l-Menâkıb* isimli eserini Kānûnî'nin emri üzerine Türkçe'ye tercüme eden ve Mesnevîhan Mahmud Dede (ö. 1011 h./1602 m.) olarak bilinen Mahmud Dede ile karşılaşmıştır. Mahmud Dede, Şehzâde Selim'e hitâben “Temiz ve pâk Sultanların huzûrunda, temizlik (abdest) ve alçakgönüllülük gerekir” buyurmuş ve ziyâret âdâbı hakkında şehzâdeyi uyarmıştır. Bunun üzerine, abdest alarak nâfile namaz kılan şehzâde, bu esnâda ecdâdının Hz. Mevlânâ'ya, Türbesi'ne, âilesine ve Mevlevîliğe olan hürmetlerinin ve ihsanlarının sebebini düşünüp, “Acabâ, bu mezaristânda onlar ne müşâhede etmişler ki, bu makûle zâidü'l-vasf tezyîn ve tekrîm olunmuş” diye içinden geçirirken, Hz. Mevlânâ'nın sandukası tarafından iki amansız aslanın kendisine doğru hücum etmeye teşebbüs ettiklerini görünce,

Mesnevîhan Mahmud Dede'den emân dilemiş ve Mahmud Dede de şehzâdeyi “Bu sultanların pâyitahtı gerçektir. Aslanlar olmadan mûcizeler olmaz; fakat onların parçalaması edeb perdesini parçalayanla olur” buyurarak tesellî etmiştir. Ertesi gün yine ziyâretlerinin akabinde, Hüsrev Çelebi ile de mülâkatta buldukları ve bu sohbet esnâsında, aklında sürekli kardeşi Şehzâde Bâyezid ile tutuşacağı muhârebenin hesaplarını yapan şehzâdeye Çelebi; “Bir âsî, iki hüsrevin arasında ne yapabilir?” buyurarak gönlünü ferahlandırdığı ve ertesi gün gerçekleşen muhârebe esnâsında da, Hz. Mevlânâ'nın türbesi tarafından, âşıkların yanmış gönlünün dumanı misâli bir duman semâya yükselerek karşı tarafın göz açmasına fırsat vermeden onların dağılmalarını sağladığı rivâyet edilmektedir. Bu zaferin sevinciyle ve teşekkür hisleriyle Çelebi'nin huzûruna çıkan Şehzâde Selim'e Çelebi; “İki âsî, yüzünden başkaldırmış dumanıyla, bir pehlivan ortaya çıkardılar” buyurmuştur. Böylece Şehzâde ve Çelebi arasındaki muhabbet ziyâdeleşmiş ve Şehzâde Selim'e bu muhabbetin bir nişânesi olarak arakiyye tekbirlenmiş ve Şehzâde Selim de hem çelebiyâna, hem dervişâna ve hem de Dergâh'a çeşitli ihsan ve vakıflarda bulunmuştur.

Hüsrev Çelebi'nin postnişînliği zamânında, Çelebi ve dervişlerinin şöhretlerinin arttığı ve husûsen sürmekte oldukları debdebeli hayat ile konuşulur oldukları rivâyet edilmektedir. Bâzı kötü niyetli kimselerin bu meyândaki dedikoduları kulağına gelen Çelebi ise dervişânına nasîhatlerde bulunarak, onları teskin ve tesellî etmiştir:

Hiçbir makam çelebisine nasîb olmayacak kadar uzun bir müddet (54 sene, 915 h./1509 m. – 969 h. /1561 m.) postnişîn olarak vazîfe yapan Hüsrev Çelebi, 969 h./1561 m.'de 83 yaşında iken vefat etmiştir. Vefatlarının ardından oğlu Ferruh Mehmed Çelebi (ö. 1010 h./1601 m.) postnişîn olmuş ve babasının vefâtı ardından şu kıt'ayı inşâd etmiştir:

Hüsrev-i devrân-ı sırr-ı Mevlvî

Etti azm-i taht-gâh-ı ma'nevî

Terk edip sohbet-serâ-yı şeş deri

Türbe-i ceddinde oldu münzevi”¹⁰²

3.21. HAZRET-İ ÇELEBİ FERRUH

“Hazret-i Çelebi Ferruh, bütün geçmiş atalarının faziletlerini kendinde toplamış, manevî hilafetin varisi olarak bütün arkadaşları da ona bu yolda eşlik etmişlerdir. Büyük-küçük herkes onun iyi davranışları ve güzel konuşmalarından etkilenmiş, Konya’da bütün sorunlar onun eliyle çözüme kavuşmuştur. Böylece arkadaşları ve akranları ona gıpta edip onu kıskanmışlardır.

Atalarından kalan mübarek medreseye eklemeler yaptırmış; hâkimler, müftüler, âlimler ve herkesin arasında büyük bir mertebeye ulaşmıştır.

Bu dönemde onun dergâhı iyiliklerin merkezi, kötülüklerin defedildiği bir yer olmuş; kıskanç insanlar fesatlık yaparak onun yolunu tıkamaya çalışmışsa da o sorunları çözerek yoluna devam etmiştir.

Hazret-i Çelebi Ferruh’un sofrası her zaman nimetlerle dolu olduğu halde kendisi oruç tutmuştur. Herkes rahat yataktayken o namazında niyazında olmuştur. Hilafetinin son dönemlerinde kötülerin fitnesine çokça maruz kalmıştır.

Çelebi Ferruh Hazretleri sabahleyin talebelerine ders verir, akşamları ise başka meşguliyetleri yanında Mesnevi’den anlatırmış. Bazen mana âlemine dalar, kendinden geçermiş. Kendine geldiğinde kalbine akıtılan ince manaları talebelerine aktarırmış. Yine bir defasında mana âlemine dalıp ince nüktelerden ve derin manalardan anlattıkları bir sırada ancak derecesi yüksek olanların anlayabileceği bir ifade ile kendisine halife olacak olan Bostan’ın geleceğini müjdelemiştir. Nitekim çok geçmeden dünyaya gelen çocuğuna Bostan ismini vermiştir. Kendisine niçin eskilerden birinin ismini çocuğuna vermiyorsun diye sorulunca “O dostların reisi, önderi olacaktır” diye cevap vermiştir ve dediği gibi de olmuştur. Bostan Çelebi’yi en iyi şekilde terbiye edip yetiştirdikten sonra kendi yerine halife kılmıştır. Her şeyi ona bırakıp vefat etmiştir. Ölüm tarihi h. 1009 / m. 1601’dir.”¹⁰³

¹⁰² Betül Saylan, *Mevlânâ Ailesi ve Mevlevîlikte Çelebilik Makamı*, s. 77-80.

¹⁰³ *Sefîne*, s. 149-153.

“Hüsrev Çelebi'nin makamına geçen Ferruh Çelebi'ye, vaktiyle Mevlânâ'nın müderrislik ettiği Karatay Medresesini de veriyorlar. II. Selim'in son zamanlarıyla III. Murad ve III. Mehmed zamanını idrak eden Ferruh Çelebi zamanında Murad, Mevlevîhâneyi genişletmiş, derviş hücrelerini yaptırmıştır.”¹⁰⁴

“Beyler, paşalar gibi yaşayışı ve eşraf evlerine gidip gelişi, herkesi huzuruna almayışı, dedikodulara yol açan Ferruh Çelebi zamanında çelebiler arasındaki ilk kavga başlar. İlk kavga diyoruz, çünkü ondan evvel gizlenemeyecek kadar şümüllü bir kavgayı kaydeden yok. Yalnız Çelebi'nin yaşayışından değil vakfin sarfından, açıkçası vakıftan doğan bu kavganın mahiyetini de bilmiyoruz. Sâkıb Dede'ye göre hulefa, yani çelebiler halefe, yani Mevlânâ oğlunun aleyhine kalkmışlar ve muvaffak da olmuşlardır. Ona göre Ferruh Çelebi on sekiz yıl mâzûl kalmış; yani o vakte kadar çelebilik makamına el uzatmayan hükümet, Molla Hünkâr oğlunu, ilk defa olarak azletmiştir. Şu halde 1561'den 1591'e kadar otuz sene çelebilik eden Ferruh Çelebi'nin hilafetinden on sekiz yılı düşmek icab ediyor. Bu on sekiz yıl hangi yıllara tesadüf ediyor ya da bu sürede kim çelebilik makamında, herhangi bir malumat bulunmamaktadır. Ferruh Çelebi'nin yerine Bostan Çelebi geçmiştir.”¹⁰⁵

“Mevlevîliğe karşı cereyan eden olumsuz hareketler ve çelebiler arasındaki tartışmaları bir kenara bırakırsak Ferruh Çelebi zamân-ı meşîhatindeki ilklerden birinden de bahsetmek yerinde olacaktır ki; Hz. Mevlânâ'nın Konya'ya ulaştığı ilk zamanlarda konaklayarak müderrislik ettiği ve daha sonra “Medrese-i Mübârek”, “Medrese-i Mevlânâ”, “Medrese-i Hüdâvendigâr” olarak anılan Altunapa/Karatay Medresesi'nin Mevlânâ evlâdına tevdi edilmesidir. *Sefîne*, bu meseleyi o sıkıntılı zamânda zuhur etmiş bir ikram olarak değerlendirmekte ve o zamandan beri Mevlânâ evlâdının bu medresede müderrislik etmekte olduklarını, diğer ulemâ ve müderrislerin de buradan ferâgat ettiklerini kaydetmektedir.

Sefîne'de Ferruh Çelebi bahsinde, Çelebi'nin en çok üzerinde durulan özelliği olarak, boş konuşmalardan hoşlanmaması ve insanlara anlayabilecekleri seviyede hitâb etmesidir. Ferruh Çelebi zamân-ı meşîhatinde de daha önceki postnişînler zamânında olduğu gibi ve diğer mevlevîhânelerdeki gibi Konya Mevlânâ Dergâhı ve Çelebi'nin huzûru halkın meselelerinin halli için mürâcaat ettikleri bir makâmıdır. Ancak, Ferruh Çelebi'nin halli müşkil olmayan meseleler hakkında bir sükûnete

¹⁰⁴ Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 154-155.

¹⁰⁵ Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 155-156.

büründüğü, duymazlıktan geldiği ya da bâzı meselelerin hallini İlâhî İrâde'ye havâle ettiğini *Sefîne* rivâyet etmektedir. Çelebi'nin bu tutumu karşısında sû-i zanda bulunanlara ise; "Boş konuşmaları ihmâl etmek lâzımdır" nüktesiyle cevap verdiği rivâyet edilir.

Sefîne'de, Ferruh Çelebi'den bahsolunurken vurgulanan bir diğer özellik de Ferruh Çelebi'nin *كلم الناس على قدر عقولهم والحكمة ضالة المؤمن* İnsanlara akıllarının dereceleri kadar konuşunuz. Hikmet, mü'minin yitiğidir) hadîsi gereğince hareket ederek; dervişâna has olan sohbetlere avâmdan kimseleri dâhil etmediği ve insanlara karşı olan sohbet, nasîhat ve muâmelelerinde o kimsenin makam ve kâbiliyetlerini gözönünde bulundurduğudur. Bunun hikmeti kendisinden sual edildiğinde ise Ferruh Çelebi; "Biz meşâyih zümresi, enbiyânın izine tâbi olmakla ve kavimlerin buldukları menzillere tenezzül etmekle ve insanlara akılları ölçüsünde hitâb etmekle emrolunduk" buyurmuş ve enbiyânın izinden gittiklerini beyan etmiştir.

Ferruh Çelebi, 995 h./1586 m. târihinde vazîfesinden azledildikten sonra, oğlu Ebûbekir Çelebi (ö. 1050 h./1640 m.) ile birlikte İstanbul'a gitmiştir. Burada Ebûbekir Çelebi, bir devlet vazîfesi almıştır. Bu târihten, Ferruh Çelebi'nin vefâtı olan 1010 h./1601 m. târihine kadar, Ferruh Çelebi'nin ma'zûliyeti müddetince çelebilik makâmı boş kalmıştır. Sahîh Ahmed Dede, büyük oğlu I. Bostan Çelebi'nin (ö. 1040 h./1630 m.), vefâtından bir müddet önce Ferruh Çelebi'yi alarak Dergâh'a götürdüğünü; bu zaman zarfında Ferruh Çelebi'nin I. Bostan Çelebi'yi postnişîn tâyin ettiğini ve bu hâdiseyi müteâkib 7. günde Ferruh Çelebi'nin vefat ettiğini bildirmektedir.

Ferruh Çelebi'nin, I. Bostan Çelebi ve Ebûbekir Çelebi'den başka Celâleddin Hasan (d. 950 h./1543 m), Celâleddin Hüseyin (d. 953 h./1546 m.), Muhammed (d. 957 h./1550 m.) adında üç oğlu daha bulunmaktadır. Ancak, Celâleddin Hasan Çelebi 1003 h./1594 m. târihinde; Celâleddin Hüseyin Çelebi 1006 h./1597 m. târihinde ve Muhammed Çelebi de 1010 h./1601 m. târihinde, Ferruh Çelebi'nin sağlığında vefat etmiştir."¹⁰⁶

"Hüsrev Çelebi'nin oğludur. 969/1561'de vefat eden babasının yerine on üçüncü halife olarak geçti.

¹⁰⁶ Betül Saylan, *Mevlânâ Ailesi ve Mevlevîlikte Çelebilik Makamı*, s. 82-85.

II. Selim'in (ö. 1574) son zamanlarıyla, III. Murat (ö. 1595) ve III. Mehmet (ö. 1603) dönemlerini idrak eden Ferruh Çelebi zamanında, Sultan III. Murat'ın Mevlevihâne'yi genişlettiği ve derviş hücreleri yaptırdığı bilinmektedir.

Keynaklarda verilen bilgilere göre postnişinler arasında ilk ihtilaf Ferruh Çelebi döneminde baş göstermiş; yine tarihte ilk defa hükümet tarafından azledilen Dergâh postnişini Ferruh Çelebi olmuştur. On sekiz yıl süren bu azil boyunca çelebilik görevini kimin yürüttüğü bilinmemektedir.

Ferruh Çelebi 1009/1600 yılında vefat edince yerine on dördüncü halife olarak oğlu Bostan Çelebi I (Bostan-ı Evvel) geçmiştir.”¹⁰⁷

3.22. ÇELEBİ BOSTAN HAZRETLERİ

“Çelebi Bostan Hazretleri, Hazret-i Çelebi Ferruh'un oğludur. Bütün iç ve dış güzellikler onda toplanmış olup zamanının Hızır ve Mesih'i idi. I. Ahmed zamanında İstanbul'a gitmiş ve orada sultan tarafından ağırlandı. Bu gidişi Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî Hazretleri'nin manevî işareti üzeredir. Aynı gece Sultan Ahmed Han da şöyle bir rüya görmüştür:

Saray-ı Hümayun'daki özel köşkün etrafında heybetli ve nûrânî zatlar geziniyordu. Onların kimler olduğunu araştırınca yakın adamlarından birisi “Sultanım, Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî Hazretleri sarayınıza teşrif buyurmuş; peşindekiler onun dervişleri ve talebeleridir” diye cevap vermiştir. Bu haberi alan Sultan, büyük bir sevinçle sarayın içine girer ve orada Mevlânâ'yı görür. İkrâm ve iltifat olmak üzere ona saltanat tahtında oturmasını teklif etmiştir. Mevlânâ Hazretleri ise “Arşın gölgesi altında oturanlar bu birkaç tahta parçasından yapılan tahta oturur mu? Bu taç ve taht sizindir” buyurmuştur. Bu sırada Sultan Ahmed Han Mevlânâ Hazretlerinin orada bulunuşunu fırsat bilip ondan devlete isyan eden, azgınlık ve taşkınlık yapan kişilerin (Celaliler) hakkından gelebilmek için hayır duada bulunmasını istemiştir. Mevlânâ ona “Sen eğer bizim çocuklarımıza karşı azgınlık ve taşkınlık edip onlara sıkıntı verenlere engel olursan biz de bunun mükâfatı olarak manevî yolla size karşı gelenleri, zararlarını ve fitnelerini defederiz. Bostan'ımıza git

¹⁰⁷ Yakup Şafak, Ferruh Çelebi, *Konya Ansiklopedisi*, Muhammet Ali Orak (Editör), Konya- Şubat 2015.

ve ondan himmet dile” diye tembih buyurmuştur. Mevlânâ Hazretleri oradan Ebü Eyüb el-Ensârî Hazretlerini ziyarete gider ve sultan da onu takip eder. Görür ki; Ebü Eyüb el-Ensârî Hazretleri hayatta ve Mevlânâ Hazretlerinin torunlarından biriyle sohbet etmektedir. Mevlânâ da büyük sahabe ile sohbet ettikten sonra veda edip ayrılma sırasında benim Bostan’ım budur diye Sultan Ahmed Han’ı işaret eder ve tam bu esnada Ahmed Han uyanır. Ahmed Han gördüğü bu rüyaya şükür için kurbanlar kestirmiş; Ebü Eyüb el-Ensârî Hazretlerinin makamını ziyarete gitmiş ve burada Çelebi Bostan Hazretlerini görüp mutlu olmuştur. Saray-ı Hümayun’a onu davet etmiştir. O da bu daveti kabul etmiştir ve ona Mevlânâ’ya oturması için teklif ettiği yere oturmasını teklif ettiğinde Çelebi Bostan ona “Aslın yerine asıl olmayanın oturması edepsizliktir” der ve Sultan’a önceki gece gördüğü rüyayı ima eder. Böylece Ahmed Han “Bizim Bostan’a sarıl” ifadesini anlamış olur. Kendisine saygı ve hürmet gösterir. Aynı günden itibaren ülkedeki karışıklık ve isyan sona ermiş ve devletin her köşesi huzura erişmiştir.

بیت:

اینست نصیب من ازین دیر خراب

یک لقمه و یک خرقة و یک شربت آب¹⁰⁸

Beyit:

“Bu harab dünyadan benim kismetim budur:

Bir lokma, bir hırka ve birazcık su.”

Beyitinde olduğu gibi, Hazret-i Bostan Çelebi yeme, içme ve giyim konusunda asla aşırıya kaçmamış hatta sarayların bile yanında oturmayıp doğduğu evin bahçesinde derme çatma bir evde yaşamıştır. Asla para pula tamah etmemiş ve elinde olan ne varsa bağışlamıştır.

Şam vilayetinde Sohrabiye Zaviyesi’nde görevli olan Kara Kepenek diye anılan bir zatın vefatıyla, Lala Paşa’nın isteği üzerine bu makama birinin atanması Bostan Çelebi’den istenmiş; o da talebelerinden olan yetenekli, ilim ve irfan sahibi

¹⁰⁸ *Sefine*, s. 157.

Kartal Dede'yi bu makam için görevlendirmiştir. Kartal Dede gittiği yerde çok iyi bir vaaz vermiş; oradaki herkes hatta İlmî Dede gibi fazıl bir üstad bile ona hayran kalmıştır.

İsmail Ankaravî Rusûhî Dede'nin gazellerinde Bostan Çelebi Hazretlerinin etrafındaki yüksek nitelikli zatlardan bahsetmiştir.

Çelebi Bostan Hazretleri ömrünün çoğunu yalnız başına geçirmiştir ve çocuk çocuğu olmadan hayatına devam etmiştir. Bazı kötü niyetli insanların kendisi için kısır ve akim (kısır) ifadeleri kullanmalarının aksine, kısır olması mümkün değildir.

Ömrünün sonuna doğru Hazret-i Ferruh Çelebi'nin oğlu olan Çelebi Ebubekir'i (kardeşi) hilafetine vekil tayin etmiştir. Vefat ettiğinde kardeşi ve veliahdi Çelebi Ebubekir, ölüm yılını yazdığı bir şiirde 1040 olarak vermektedir.¹⁰⁹

شعر:

عزم ایلدی بستان چلبی باغ جهانہ 1040

Şiir:

“Azm eyledi Bostan Çelebi bag-i cihane 1040.”¹¹⁰

“Bostan Çelebi, Ferruh Çelebi'nin yerine geçmiştir. *Sefîne*'ye göre I. Ahmet zamanında İstanbul'a gelip evkaf işleriyle uğraşıyor ve muvaffak olup Konya'ya dönüyor, yolda semâ ederek türbeye gidiyor. I. Ahmet'in (ö. h. 1026 / m. 1617) Bostan Çelebi'ye muhib olduğu ve gördüğü bir rüya üzerine ona pek ziyade riayette bulunduğu yazmaktadır.

Bostan Çelebi'yi melamet ehlinde sayarlarmış. Avlanmasının fütuhata olacağına, müritlerinin çoğalacağına, savaş aletleriyle uğraşmasının harp zuhuruna, elbise ve sarık değiştirmesinin büyüklerin değişeceğine, ihsanda bulunmasının bolluk ve bereket olacağına inanırlarmış. Çelebi dergâhta oturmaz, doğduğu evin bahçesinde yaptırdığı küçük bir kulübede vakit geçirirmiş, bu yüzden de o evde gayb erenleriyle oturduğu söylenirmiş. Eline geçeni yoksullara ve dervişlere verirmiş.

¹⁰⁹ *Sefîne*, s. 153-164.

¹¹⁰ *Sefîne*, s. 164.

Bostan Çelebi zamanında Mevlevîlik bir hayli yayılmıştır. Şam'daki zaviye küçük olduğundan oraya şimdiki Mevlevîhâne yapılmıştır ve Çelebi'den şeyh istenmiştir. Çelebi Kartal Dede'yi göndermiştir. Ağazâde Mehmed Dede de Bostan Çelebi'ye mütesiptir ve Gelibolu Mevlevîhânesi bu zat için yapılmıştır. İstanbul'da Hüsrev Çelebi halifesi Kemal Ahmed Dede (ö. h. 109-1010 / m. 1601/) için kurulan ve Galata tekkesinden sonra İstanbul'da Bostan Çelebi zamanında, 1597'de yapılmıştır. Mesnevî şârihi Ankaralı Rusûhî İsmail de Bostan Çelebi'nin halifesidir. Ferruh Çelebi zamanında Karahisar kazalarındaki vakıf köylere ve başka şehirlere dağılan çelebilerin, Bostan Çelebi zamanında Konya'ya döndükleri kaydedilmiştir. Bostan Çelebi'nin yerine kardeşi Ebubekir Çelebi geçmiştir.”¹¹¹

“Ferruh Efendi'nin yetiştirmesi olup mütegalibe halifelerden sonra babasının keşfinin gerçekleşmesiyle tekrar Mevlânâ Hazretlerinin türbelerine postnişin olmuştur. Gavs mertebesindeki vasıflarına *Mesnevî*'de işaret vardır. İzaha gerek kalmaksızın yüksek vasıfları açıktır.

Vefat edecekleri sırada çelebilere, halifelere ve müritlere Arapça ve belîğ bir ifade ile şöyle vasiyet etmiştir:

“Çocuklarınızın, muhterem ecdadınızın nail olduğu bereketlere erişmeleri için, onlara karşı itikâdlarını şüphe ve kuruntulardan arıtmalarını ve onların yoluna boyun eğmeyi öğretin. Kulların kalplerini kazanmak için irşâda vakit ayırın; hor görmekten, düşmanca ve onur kırıcı bakıştan sakının. Hiç kimseye suizanda bulunmayın, kimseyle inatlaşmayın. İnsanlarla muamelelerinizi güzelleştirin. Kız çocuklarınıza ikramda öncelik tanıyın. Kıyamet gününde kaybettiklerinize hayıflanmamak için ahlakınızı güzelleştirin. Cenâb-ı Hak, Habib-i Ekrem'i hürmetine bunları size kolaylaştırsın, amellerinizi makbul kılsın.”

Hicri 961 (m. 1554) senesinde dünyaya gelmiş olup yetmiş altı sene yaşamış; yirmi sekiz sene meşihat postunda kalmış; h. 1040 (m. 1630) senesinde irtihal eylemiştir.

Vefatı bütün Anadolu'yu etkileyip ayrılık acısı uzun müddet gitmemiştir.”¹¹²

¹¹¹ Abdülkâki Gölpinarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 156-158.

¹¹² Seyyid Fazıl Mehmed Paşa, *Mevlevîyye Silsilesi*, s. 142-143.

“Ferruh Çelebi’nin 4. oğlu olan I. Bostan Çelebi, 961 h./1551 m. târihinde dünyâya gelmiştir. Babası Ferruh Çelebi’nin 1010 h./1601 m. târihinde vefâtıyla boşalan postnişinlik makâmına I. Bostan Çelebi geçmiştir.

Aynı sene Sultan III. Mehmed de (d. 973 h./1566 m. - ö. 1012 h./1603 m.) vefat etmiş ve ardından oğlu Sultan I. Ahmed (d. 998 h./1590 m. - ö. 1026/1617) tahta geçmiştir. Böylece, I. Bostan Çelebi’nin posta, pâdişah I. Ahmed’in de tahta geçmesi aynı târihe rast gelmiştir.

Sefîne’de, I. Bostan Çelebi’nin kerâmetleri zikredilirken, Melâmî-meşrep bir zât olduğu ve zâhirî tavırlarının cümlesinin rumûz ihtivâ ettiğiinden bahsedilmektedir. Meselâ, avcılıkla iştigâl etmelerinin mürîdânın çoğalmasına; savaş malzemeleriyle ilgilenmesinin cihâd alâmeti olmasına; tebdîl-i kıyâfet eylemesinin düzenin bozulmasına; normal kıyâfeti üzere bulunmasının ise rahat ve refâha kavuşmalarına; perhiz üzere olmalarının kıtlık ve pahalılığa; bol sadaka vermeleri ise vebâ salgınına işâret ettiği rivâyet edilmektedir. Yolcu olan bir kimse hakkında korkutan bir hâl olup olmadığı suâl edildiğinde ise, eğer soruyu soran kimseye “Akşehir’dedir” ya da “Yenişehir’dedir” derse, yolcunun selâmette olduğuna işâret olduğu; eğer soruyu sorana “Karacaşehir’dedir” ya da “Eskişehir’dedir” derse ya da sükût üzere bulunursa, o yolcu hakkındaki endişenin sahîh olduğuna işâret ettiği rivâyet edilmektedir.

Bostan Çelebi zamân-ı meşîhatinde Şam Mevlevîhânesi meşîhatine tâyin edilen Kartal Dede ve önce Şam, sonra Yenikapı Mevlevîhânesi’nde postnişin bulunan Sabûhî Ahmed Dede ile ilgili olarak *Sefîne*’de şu menkabeye yer verilir: Bostan Çelebi zamânında, devlet erkânından bir zât Mevlânâ Dergâhı’nı ziyâret etmiş ve ziyâret sonrasında da dervişânın hırka masrafı olması için 1000 dînar kadar bir para bağışlamış. Vezîrin uğurlanması merâsimi esnâsında ise 300 kadar dervişin bulunması, bağışlanan miktârın dervişin hırka masrafı için yeterli olmayacağı söylentisini ortaya çıkarmıştır. Bu söylenti Çelebi’nin kulağına gittiğinde ise Çelebi; “Ol mikdâr dînâr onların hırka-i kem-bahâlarına kifâyet eder” buyurmuştur. Ancak, devlet büyüğünün bağışta bulunduğu merâsim esnâsında Kartal Dede ve Sabûhî Ahmed Dede’nin dervişler arasında bulunmadığı dikkat çekmiş, nerede oldukları suâl edildiğinde ise; Dedeler’in 1000 dinârı duyduklarında Meram’a gittikleri söylenmiştir. Devlet büyüğü ziyâretini tamamlayıp yola çıktığında, Kartal Dede ve

Sabûhî Ahmed Dede Meram'dan dönmüş ve hisselerine düşen para kendilerine takdim edildiğinde ise “Eyâ bu âzmâyîş, bendelere aynü'l-cem'den kenâre-gîr olduğu küstahlık mukâbelesinde midir?” diyerek ve kendilerine verilen parayı meydana koyarak hatâlarının affını niyâz etmişlerdir. Bunun üzerine dervişlerin sikkeleri, sikkehânede 18 gün boyunca rehin tutulmuştur. 18 günün sonunda ise, iki dervişin tekrar aflarını niyâz etmeleriyle, sikkeler dervişlere iâde edilmiştir. Bu menkabenin uzun müddet mevleviyân arasında ibret vesîlesi olduğu ve bu menkabeden çıkarılan netîceyle bir ziyâret esnâsında bütün dervişlerin bir arada bulunmaları, kimsenin mahallini terk etmemesini sağlamak için anlatılageldiği rivâyet edilmektedir.

Bostan Çelebi, 28 sene çelebilik makâmında bulduktan sonra, 79 yaşında iken, *Sefîne*'nin beyân ettiğine göre, herhangi bir sıkıntı ve hastalık yaşamaksızın, 1040 h./1631 m. senesinde vefat etmiştir. Türbe derûnuna defnedilen Çelebi, vefâtından önce “Hilâfet, Ebûbekir içindir” ifâdesiyle kardeşi ve halefi Ebûbekir Çelebi'yi halîfe tâyin etmiştir.”¹¹³

3.23. HAZRET-İ EBUBEKİR ÇELEBİ

“Ebubekir Çelebi b. Ferruh Çelebi tam adıdır. M. 1557 tarihinde dünyaya gelmiştir. Dünya ve ahiret hayatı için gerekli şeyleri kendisinde toplamış, ilim ve amel denizlerini kendinde bulundurmuş, bütün halkların sırlarına vakıf olmuş, zamanın söz bileni, dost ve arkadaşlarının hayatlarını güzelleştireni ve ecdadına hayırlı bir evlat olmuş, ecdadının geleneğini hayırla devam ettirmiştir. Hasetçilerin hasedine maruz kalmıştır.

IV. Sultan Murat'ın (d. 1612 ö. 1640) himayesinde olmuş, onun sayesinde güçlenmiştir. Hasetçilerin iftiralari sebebiyle İstanbul'a sürgüne gönderilmiş, h. 1052 (m. 1642) yılında İstanbul'da vefat etmiş ve Yenikapı Mevlevîhânesi'ne defnedilmiştir.”¹¹⁴

Gölpınarlı'nın dediğine göre; Bostan Çelebi'nin yerine geçen kardeşi Ebubekir Çelebi zamanı epeyce dağdağalı geçmiştir. Sâkıb Dede'nin dediğine göre;

¹¹³ Betül Saylan, *Mevlânâ Ailesi ve Mevlevilikte Çelebilik Makamı*, s. 85, 90-91.

¹¹⁴ *Sefîne*, s. 164-169.

Kadızedelilere kapılan padişah, onlar gibi tasavvufa ve sufilere düşmandır. Bağdat seferine giderken Mevlânâ'nın türbesine çizmeleriyle girmek istemiş, fakat türbedar mani olmuştur. Kuvveti dillere destan olan padişah, el öpmek bahanesiyle türbedarın elini tutmuş, sıkıp kemiklerini kırmak istemiş fakat bunu anlayan türbedar padişahın elini sıkmaya başlayarak aman dedirtmiştir. İnci tesbihini sandukanın kenarındaki bir çatlaktan Mevlânâ'nın gömülü olduğu yeraltı mezarına atmış ve Ebubekir Çelebi'ye bu yeraltına girilen kapının açılmasını emretmiş, Çelebi bunu ben yapamam demiş, IV. Murad kızıp Çelebi'yi İstanbul'a sürmüştür. Çelebilerden küçük bir çocuğu içeri sokmuşlar fakat dili tutulmuş olarak dışarı çıkmıştır.

Gerçekten Murat, Mevlânâ'nın yattığı yeri görmek, mezarını kazdırıp çürüyüp çürümediğini anlamak istemiş de Ebubekir Çelebi büyük bir cesaretle bunu yapmamış ve bu yüzden mi İstanbul'a sürülmüştür? Ne gezer. Peçevi onun tamahkârlığını söylemede ve Naimâ'nın mufassal malumatını hulasa yoluyla anlatmaktadır. Naimâ, işi daha esaslı yazar:

Ebubekir Çelebi'nin, çelebilik makamına geçtiği yıl birçok vak'a olmuş, fakat bu vak'alarda Çelebi'nin sesi değil, nefesi bile duyulmamıştır. Onun büyük bir nüfuzu vardır Konya'da. Hâkimler, kadılar bile ona başvurmadan iş göremezler. İşte bu nüfuz, Çelebi'nin akıbetini hazırlar. Molla Hünkaroğlu'nun kudreti, padişaha bildirilir.

Padişah 1638'de Bağdat seferine giderken Konya'ya uğrar ve Meram Bağlarına gider. Padişahın gelişi dolayısıyla Ebubekir Çelebi hünkâra birkaç at takdim eder. Vükelanın her birine de ayrı ayrı ağır hediyeler sunar. Hadimü'l-fukaranın bu hali haberin doğruluğunu ispat eder. Böyle olmakla beraber IV. Murad ihsanı ihsanla karşılar, Çelebi'ye samur kürkler, altınlar verir, Mevlânâ dergâhının masraflarına karşılık olarak da civardaki Hıristiyanların vergilerini çelebilik makamına bağışlar.

Zavallı Konyalılar padişahla görüşeceğini ve saygı göreceğini bildikleri için Çelebi'ye müracaat etmişler, Konya halkı yoksuldu, fazla ve aşırı teklifleri, ağır vergileri kaldırması için padişahla konuşmasını istemişlerdir. Fakat Çelebi diğer topladığı paraları da evinde biriktirmiş, padişaha haber verilince de IV. Murad evinin aranmasını emretmiş, gerçekten de paralar mühürlü keselerle evinde bulunmuştur. Bunun üzerine Çelebi'nin asılmasını emretse de Şeyhülislam şair Yahya'nın

şefaatiyle ölümden kurtulmuş ve İstanbul'a sürülmüş, çelebiliğe ana tarafından Mevlânâ soyuna mensup Karahisarlı Arif Çelebi tayin edilmiştir.

Çelebi Ebubekir, Bayram Paşa'yla Yahya Efendi'nin şefaatiyle canını kurtarır kurtarmaz Konya'dan ayrılmış ve Bayram Paşa'nın tavsiyesiyle doğrudan doğruya onun konağına misafir olmuş, o konakta ölüp Yenikapı Mevlevîhânesi'nde Doğanî Ahmed Dede türbesine defnedilmiştir.¹¹⁵

“Ferruh Çelebi'nin beşinci oğlu olan Ebûbekir Çelebi, 964 h./1566 m. târihinde dünyâya gelmiştir. Ebûbekir Çelebi, 30 yaşına geldiğinde, 995 h./1586 m. târihinde, babası Ferruh Çelebi'nin vazîfesinden azledilmesiyle babasına refâkat ederek İstanbul'a gitmiştir. Burada, zamânın pâdişahı tarafından kendisinde devlet vazîfesi tevcih edildiğini kaynaklar kaydetmektedir. Babası Ferruh Çelebi'nin vefâtı olan 1010 h./1601 m. târihine kadar, İstanbul'da ikâmet ederek, babasına refâkat eden ve devlet vazîfesine devam eden Ebûbekir Çelebi, babasının vefâtının akabinde Konya'ya avdet etmiş, ağabeyi I. Bostan Çelebi'nin mürîdânı arasına katılmış ve Dergâh'ın birçok meselelerinde Bostan Çelebi'ye yardımcı olmuştur. Ağabeyi I. Bostan Çelebi'nin 1040 h./1630 m. târihinde vefâtıyla boşalan çecelebilik makâmına geçmiştir.

Babası Ferruh Çelebi ve kendi zamân-ı meşîhatlerinde yaşadıkları sıkıntı ve üzüntüler sebebiyle Mustafa Sâkîb Dede Ebûbekir Çelebi'yi “Ebû Kerb” (üzüntü babası) olarak nitelemektedir.

Ebûbekir Çelebi'nin azledilmesinden sonra, postnişînlik vazîfesinin Konya'da bulunan sâir çecelebilere teklif edildiği ancak çecelebilerin; “Çelebi Ebû Bekir hakîkat sultanlarının halîfesidir, pâdişahın azletmesiyle azlolmaz. Ama ona kırgınlığımızdan dolayı uzak duruyoruz” diyerek vazîfeyi kabul etmedikleri rivâyet edilmektedir. Bunun üzerine pâdişahın fermânıyla Karahisar çecelebilerinden Veled Çelebi oğlu III. Muhammed Ârif Çelebi (ö. 1052 h./1642 m.) postnişîn tayin edilmiştir.

Ebûbekir Çelebi'nin 1017 h./1608 m. târihinde dünyâya gelen Abdurrahman Çelebi (ö. 1071 h./1660 m.) isminde bir oğlu bulunmaktadır.¹¹⁶

¹¹⁵ Abdalbaki Gölpinarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s.158-164.

¹¹⁶ Betül Saylan, *Mevlânâ Ailesi ve Mevlevîlikte Çelebilik Makamı*, s. 93-97.

“Ebûbekir Çelebi Konya’da doğdu. Mevlâna Dergâhı postnişinlerinden Ferruh Çelebi’nin oğludur. 1040/1630’da vefat eden ağabeyi Bostan Çelebi’nin (Bostan-ı Evvel) yerine on beşinci halife olarak geçti. Postnişinliği IV. Murat dönemine rastlayan EbûbekirÇelebi, tasavvuf karşıtı Kadızadeliler ve onların etkisinde kalan padişahın baskısı yüzünden hayli sıkıntı çekti.

Veled Çelebi *Silsilenâme*’sine göre Ebûbekir Çelebi’nin Abdurrahman (ö. 1661 veya 1664) isminde bir oğlu vardır. Bu oğlundan olma torunu Abdülhalim Çelebi I (ö. 1679) Mevlâna Dergâhı’nın XVIII. Postnişini olmuştur.”¹¹⁷

3.24. HAZRET-İ ÇELEBİ ARİF KÛÇEK

“Hazret-i Çelebi Arif Kûçek b. Veled Çelebi tam adıdır. Veled Çelebi’nin gözünün nuru olmuştur. Yedi yaşında yetim kalmıştır. Kutbu’l-âşıkıyn (Âşıkların Kutbu) Küçük Mehmet Efendi’nin terbiyesinde yetişmiştir. İlim ve amelde kemal noktasında en üst seviyeye çıkmıştır. Bu seviyeye ulaşmak için pek çok seyahatler yapmıştır. Bu seyahatlerin sonunda tekrar şeyhi Küçük Mehmet Efendi’nin yanına dönmüştür. Hocası ona; “Değişmeyen kokmayan derya, deniz ol” demiş ve ona artık seyahati yasaklamış ve ikamet etmesini buyurmuştur. Böylece seyahati bırakmış ve hocası onu kızıyla evlendirerek kendisine damat yapmıştır.

Seviyesi herkesçe malum olunca postnişin olmuştur. Onun bu durumu bazılarının haset etmesine sebep olmuştur.

Çelebi Arif Kûçek, Büyükkalecik köyüne gitmişti. Etrafı seyrederken yüksekçe bir kaya görüp merdivenle oraya çıkmış, bu sırada köy halkından şakacı olan birisi merdiveni oradan almış “Bize bir ikramda bulunmadıkça merdiven gelmez” diye latife yapmış, o da oraya üç avuç dolusu para serpmiş, orada bulunanlar paraları toplamakla meşgulken kendisi orada gözden kaybolmuş, başlarını kaldıranlar onu orada göremeyince etrafta aramış ve odasına gitmişler, orada oturur halde bulmuşlar, bunun nasıl olduğunu sorduklarında “Bu bize ecdadımızdan mirastır. Bunda garip bir şey yoktur” diye buyurmuştur. Bu durum onun Mevlevîlikte üstün makamlara eriştiğinin bir göstergesidir.

¹¹⁷ Yakup Şafak, Ebûbekir Çelebi, *Konya Ansiklopedisi*, Muhammet Ali Orak (Editör), Konya, Şubat 2015.

Hazret-i Çelebi Arif Kûçek'in h. 1050 / m. 1640 olduğu bilinmektedir.”¹¹⁸

Gölpınarlı şu bilgileri aktarmaktadır; Ebubekir Çelebi'nin yerine geçen ve Kûçek Arif Çelebi diye anılan III. Arif dört yıl kadar çelebilik yapmıştır. Sâkıb Dede, üç sahifelik Arapça risalesini derç ediyorsa da üslup, Dede'nin üslubudur. Biz bu risalenin Arif Çelebi'ye ait olduğuna inanmıyoruz. Arif Çelebi'den sora çelebilik makamına, Ferruh Çelebi'nin oğlu Hüseyin Çelebi geçmiştir.¹¹⁹

“Küçük Muhammed Çelebi'nin taht-ı terbiyesinde yetişen ve kızlarından biriyle evlenerek Çelebi'ye dâmat olan III. Muhammed Ârif Çelebi, Küçük Muhammed Çelebi'nin 1045 h./1635 m. târihinde vefâtıyla Karahisar Mevlevîhânesi'ne postnişîn olmuştur.

Mustafa Sâkıb Dede'nin “II. Ârif Çelebi” olarak bahsederek, Ulu Ârif Çelebi'ye benzettiği Muhammed Ârif Çelebi hakkında *Sefîne*'de daha ziyâde Karahisar Mevlevîhânesi postnişînliği zamânındaki bilgilere yer verilmiştir: Muhammed Ârif Çelebi, [Su, akmadığı zaman kokar] fikrinden yola çıkarak ilmini ziyâdeleştirmek ve evliyâ kabirlerini ziyâret etmek maksadıyla sık sık seyâhat etmek arzûsuna kapılsa da şeyhi Küçük Muhammed Çelebi'nin “Değişmeyen, kokmayan deryâ-deniz ol!” uyarısına muhâtap ve ikâmete mecbûr olmuştur. Nitekim şeyhinin işâretiyle, 1045 h./1635 m. târihinde vefâtının akabinde Karahisar Mevlevîhânesi postnişîni olmuştur.

Muhammed Ârif Çelebi, Karahisar Mevlevîhânesi postnişîni olduğunda, kendisini çekemeyenler, Kadızâde'nin kendilerine ortak olacağını da düşünerek, Çelebi'yi Bolvadin Mahkemesi'ne şikâyet etmişler. Mahkeme îlâmı henüz Çelebi'ye ulaşmadan, Çelebi ilm-i ilâhî ile bu habere vâkîf olarak mahkemede hazır bulunmuştur. Karşı tarafın kendisinden talep ettiği meblağı cömertçe, fazlasıyla ödeyen Çelebi mahkemede şu ifâdeyi vermiştir: “Husemânın murâdları, bu fakîri ta'cîz ettiği üli'n-nuhâya zâhiridir. Pes, mevâdd-ı matlûbeyeye ale'l-infirâd beyân-ı taleb etsin, biz onları ta'cîz etmiş olur idik. Aczleri hüveydâ oldukta, sûret-i istihlâfda hâlif olsak, eser-i cedd-i a'lâmızdan tehâlûf etmiş olurduk ki, Hazret-i Sıddîk-i Ekber (r.a.) hezâr dînâr garâmat râzı olup, biri elzeme iken halefe mübâderet buyurmamışlardır. Ale'l-husûs, bizler onların ihânetleriyle musâb olup, onlar

¹¹⁸ *Sefîne*, s. 169-174.

¹¹⁹ Abdalbaki Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 164.

mahrûm ve muâhiz olalar, münâsib-i hâlimiz değildir. Bir mikdârı fedâ-yı yemîn ve fazlası sîla-ı husûmetimiz ve pâdişah-ı ma’delet- penâh ve mukarrebîn-i kerem-i dest-gâhın sırr-ı bâ-devletlerin tasdî’den tevakkî olmuştur” buyurarak, istenilen meblağın gerekçesini suâl etmenin karşı tarafın haksızlığını ortaya çıkaracağı ve zor durumda bırakacağını; borcun sahîh olmadığına dâir yemin etmenin ise, kendisine yok yere 1000 dînar borç isnâd edilen ve borçlu olmadığına dâir yemin etmeyerek borcu ödeyen Hz. Ebûbekir’in yolundan ayrılmak olacağını ifâde etmiş ve bütün bu hâller evlâd-ı Mevlânâ’ya münâsib düşmediği için ve pâdişahın başını bu sebepten ağrıtmamak için de kendisine isnâd edilen borcu ziyâdesiyle ödemiştir. Bu mahkeme ifâdesi pâdişah IV. Murâd’ın kulağına geldiğinde ise pâdişah memnûn olmuş ve “Kemâliyle istihsân ve’l-hak isbât ve irfân eylemiş” buyurarak, Çelebi’nin tavrını takdîr etmiştir. Pâdişah kendisine iftirâ edenlerin cezâlandırılmasını talep etmesine müsâade ettiğinde ise Çelebi’nin hasımlarının affedilmesini ricâ ettiği, *Sefîne*’de rivâyet edilmektedir.

Muhammed Ârif Çelebi’nin Güneş Hân-ı Suğrâ, Kâmile, Kerîme ve Âişe adında dört kızı bulunmaktadır. Kızlarından Âişe Hanım’ı, Ebûbekir Çelebi’nin oğlu Abdurrahman Çelebi’den olan torunu Abdülhalim Çelebi ile vefâtından iki ay önce, 1052 h./1642 m. târihinde evlendirmiştir.”¹²⁰

3.25. HAZRET-İ HÜSEYİN ÇELEBİ EFENDİ

“Tam adı Hazret-i Hüseyin Efendi b. Hasan Çelebi b. Ferruh Çelebi’dir. Babası Hasan Çelebi Allah’tan Hazret-i Hüseyin gibi bir evlat istemiş ve böyle dua etmiştir. Duası kabul olduğunda, çocuğuna Hüseyin ismini vermiştir. Hasan Çelebi’nin diğer oğlu Arif Kûçek’ten Hüseyin Çelebi daha üstün ve daha başarılı olmuştur. Bu yüzden postnişinliğe geçmeye hak kazanmıştır. Çocukluğunda dahi üstün meziyetleri olduğu görülmüştür.

Hasan Paşa raiyetindeki isyankâr ordu III. Sultan Mehmet’e (d. 1566 ö. 1603) karşı ayaklandıklarında “Elyagun” yakınlarında askerlerle karşı karşıya gelmişler ancak bozguna uğrayıp Hüseyin Çelebi Efendi’ye sığınmışlardır. Hüseyin Çelebi bu isyancılara telkinlerde bulunarak onları yola getirmiştir.

¹²⁰ Betül Saylan, *Mevlânâ Ailesi ve Mevlevîlikte Çelebilik Makamı*, s. 98-100.

Ölüm tarihi h. 1077 / m. 1666'dır."¹²¹

“Arif Çelebi'den sonra çelebilik makamına, Ferruh Çelebi oğlu Hasan Çelebi'nin oğlu Hüseyin Çelebi geçmiştir. Hüseyin Çelebi zamanı İbrahim ve IV. Mehmed zamanlarına tesadüf eder. Hüseyin Çelebi zamanında da çelebiler arasında nifak olduğunu, hatta onu çelebilikten indirip Derviş Çelebi adlı bir başkasını çelebi yapmak isteyenler bulunduğunu, Derviş Çelebi'yi şikâyetçi olarak İstanbul'a gönderdiklerini, fakat dileklerinin olmadığını ve Derviş Çelebi'nin bir müddet İstanbul'da kalıp sonra Galata Mevlevîhânesi'ne şeyh tayin edildiğini, IV. Mehmed zamanında Kamanıça seferine iştirak edip Hacıoğlupazarcığı denen yerde vefat ettiğini Sâkıb Dede yazmıştır.

Hadîkata'l-Cevâmi, Derviş Çelebi'nin şeyhliğini 1664'ten önce göstermede ve o tarihte şeyhlikten azledilip 1671'de tekrar şeyhliğe tayin edildiğini, 1672'de Kamanıça seferine iştirak ettiğini ve Hacıoğlupazarcığı'nda öldüğünü söyler ve Atâyî şeyhi Şeyhi'de kayıtlı olan ikinci defa şeyhliğinin bulunmadığını bildirir.

Sâkıb Dede'nin dediğine göre; İbrahim'in deliliği geçsin diye padişaha arakıye tekbir etmek üzere Pîr Hüseyin Çelebi'yi İstanbul'a çağırılmışlar, fakat Çelebi huzura girince padişah, arakıyenin şehzade Mehmed'e tekbir edilmesini emretmiş ve Çelebi bunu padişahlığın Mehmed'e geçeceği şekilde yormuştur.

Yine Dede'ye göre; Hüseyin Çelebi Abaza Hasan Paşa (ö. h. 1068 / m. 1658) isyanında gidip kendisiyle konuşarak Abaza'nın Konya'ya girmesini temin etmiş, Abaza'nın öldürülmesinden sonra Konya'da Mesnevîhân olan zat, bir başka dervişle İstanbul'a gelip Çelebi, Abaza'ya arakıye giydirmiş ve himmet etti diye iftirada bulunmuş, iş incelenip yalan söyledikleri meydana çıkınca ikisini tek bir iple boğmuşlardır.

Farâizcizâde Mehmed Said'in “*Gülşen-i Maarif*”inde, Abaza artıklarını temizlemeye memur olan İsmail Paşa'nın Konya'da sekiz Mevlevî dervişini huzuruna çağırıp Mesnevî getirttiği, birinin bu kitabı okuduğu, birinin ney çaldığı, ikisinin de semâ ettiği, geriye kalan dördünün bir şey yapamayınca Mevlevî kıyafetine girmiş oldukları anlaşılıp öldürttükleri hakkındaki kayıt düşünülürse Sâkıb Dede'nin reddettiği rivayetin biraz da doğru olduğu anlaşılır.

¹²¹ *Sefîne*, s. 174-178.

Hüseyin Çelebi'nin yerine Abdülhâlim Çelebi geçmiştir.”¹²²

“Pîr Hüseyin Çelebi'nin zamân-ı meşihatinde, çelebiler beyninde bir nifâk zuhûr etmiş ve Derviş Çelebi isminde bir kişi Pîr Hüseyin Çelebi yerine posta geçirilmek istenmiştir. Bu arzûları doğrultusunda bir grup mevlevî İstanbul'a gelmiş ve meseleyi Saray'a iletmişler. Ancak bu talep hüsn-i kabul görmemiş ve Derviş Çelebi bir müddet sonra Galata Mevlevihânesi postnişînlğine tâyin edilerek mesele kapatılmış. Derviş Çelebi taraftarları İstanbul'a hareket ettiklerinde, Konya'da Pîr Hüseyin Çelebi'nin mürîdânı bu kargaşaya mâni olmak için Hüseyin Çelebi'den müsâade istediklerinde Hüseyin Çelebi; “Siz büyük hünkârın yüce kapısına teşekkür ediniz ve eğer onlar pâdişâhın dergâhına şikâyetçi olurlarsa üzülmezin, hangi makâmdan olduğuna bakınız” diye buyurmuştur. *Sefîne*'de pâdişâh İbrâhim'in (ö. 1058 h./1648 m.) zamân-ı saltanatında yaşamış olduğu bâzı rûhî sıkıntılar için birçok tıbbî çâreye başvurulduğunu, en nihâyetinde ise pâdişâh İbrâhim'in cülûsu esnâsında tekbirlenen arakiyyeden meded umulduğunu rivâyet etmektedir. Bu sebeple Pîr Hüseyin Çelebi saraya dâvet edilmiştir. Diğer mevlevî meşâyihinin da iştirâkıyla sarayda tertiplenen semâ meclisinin akabinde, arakiyye tekbirlenmiş ve pâdişâh İbrâhim'e ilbâs edileceği esnâda pâdişâhın “Arakiyye-i şerîfe büyük efendiye ilbâs olunsun” fermânı sâdır olmuş ve Şehzâde Mehmed'in (IV. Mehmed) (ö. 1104 h./1693 m.) bütün karşı koymalarına rağmen kendilerine ilbâs olunmuştur. Merâsimin hemen akabinde saraydan ayrılmak için müsâade isteyen ve süratle yola çıkan Çelebi ve yanındakiler Üsküdar'a vâsıl olduklarında Çelebi'den bu acelelin hikmeti suâl olunmuş; Çelebi de pâdişâhın fermânına işâret ederek, bu fermânın yakın bir zamânda pâdişâhın intikâline ve Şehzâde Mehmed'in tahta geçeceğine dalâlet ettiğini beyân etmiştir. Nitekim Çelebi ve yanındakilerin Konya'ya vâsıl olduklarında Şehzâde Mehmed'in tahta geçtiği haberi kendilerine ulaştığı da *Sefîne*'de rivâyet edilmektedir.

1052 h./1642 m. târihinde postnişîn olan Pîr Hüseyin Çelebi, 27 sene vazîfe yaptıktan sonra, 89 yaşında vefat etmiştir. Vazîfesinin son demlerinde, Vânî Mehmed Efendi'nin fetvâsıyla semâ'ın men edildiğine şâhit olmuştur. Ömrünün son zamanlarında yatağa düşüp dergâha gidemeyen Çelebi, huzûruna dergâh zâbitânını dâvet ederek onlara nasîhatlerde bulunmuştur. Nasîhatte bulunduktan bir süre sonra, ihvânın Kur'ân tilâveti ve Mesnevî takrîrleri eşliğinde vefat eden Çelebi'nin bıraktığı

¹²² Abdalbaki Gölpinarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 164-165.

mîrastan, Konya Sur'u hâricinde, (*Sefîne*'de "Atpazarı" olarak ifâde edilen mahalde) bir câmi binâ edilmiş, ayrıca birçok ihtiyaç hâlindeki mahalleye de çeşmeler tahsîs edilerek sadaka-i câriyeler tesis edilmiştir. Pîr Hüseyin Çelebi'nin bu hayır-hasenâtının halk beyninde "Hasenât-ı Hüseyniyye" olarak anıldığını *Sefîne* rivâyet etmektedir.

1060 h./1650 m. târihinde dünyâya gelen ve Mehmed Bayram Çelebi'nin (d. 1092 h./1681 m. - ö. 1155 h./1742 m.) babası, Mustafa Sâkîb Dede'nin de hemdemi olan Abdülehad Çelebi (ö. 1111 h./1699 m.), Pîr Hüseyin Çelebi'nin oğludur. Pîr Hüseyin Çelebi'ye ölüm döşegindeyken, postnişîn olarak kimi tâyin ettiği suâl edildiğinde "Cezbe sâhibine itâat edin!" buyurarak Abdülhalim Çelebi'ye işâret etmiştir.¹²³

3.26. HAZRET-İ ÇELEBİ ABDÜLHALİM

"Çelebi Abdülhâlîm b. Çelebi Abdurrahman b. eş-şeyh Ebubekir Efendi tam adıdır. 1625 tarihinde doğmuştur. Babasının vefatıyla annesi yetiştirip büyütülmüştür.

IV. Mehmet döneminde (1648-1687) Mevlevîlik padişaha kötü gösterilmiş ve dergâhın kapatılması yönünde baskılar yapmışlardır.

Mevlevîlik bu çelebi döneminde yani 1666-1679 arasında ikinci kez büyük sarsıntı geçirir. Daha önce IV. Murat'ın tahtta bulunduğu zaman, Mevlânâ Dergâhı'nın yıkılmasıyla dahi karşı karşıya gelen ve tarihe "Kadızedeler Olayı" diye kaydedilen bir dönemden sonra, bu defa da sahnede Vânî Mehmet (ö. 1685) bir softa hoca vardı. Vânî, IV. Mehmet'in itibarını kazanarak saraya girer ve ülkedeki tarikatların lağvedilmesi yönünde padişaktan karar çıkarır. Tabi bu karar Mevlevîlik ve onun en önemli unsurlarından semâ'yı da bağlamaktadır. 1666 yılında ilan edilen bu olay tarihe kaydolmuştur. 18 yıl süren bu olaydan sonra Vânî'nin gerçek yüzü anlaşılmış ve saraydan azledilmesiyle Mevlevîlerin ve semâ'nın yasağı kalkmıştır.

¹²³ Betül Saylan, *Mevlânâ Ailesi ve Mevlevîlikte Çelebilik Makamı*, s. 102-105.

Hazret-i Çelebi Abdülhâlim'in h. 1090 / m. 1679 yılında semâ esnasında ruhunu teslim ettiği söylenmektedir.”¹²⁴

“Hüseyin Çelebi'nin yerine geçen Abdülhâlim Çelebi'nin zamanı, Vânî'nin ikbal devrine tesadüf eder. Zaten fâkihler hâlâ mevcuttu. Henüz Bahayî Efendi (ö. 1654) şeyhülislamken raksın ve devrin haram olduğuna dair ondan fetva almışlar, tekkeleri basıp dervişlere iman teklifine niyetlenmişler, fakat muvaffak olamamışlardı. Köprülü Mehmed Paşa'nın (ö. 1661) sadaretinin daha ilk günlerinde Fatih Camii'nde toplanmışlar, Cuma namazından sonra naat okunurken ayaklanıp gürültüye başlamışlar, tekkeleri yıkmaya niyetlenmişler ve Ümmet-i Muhammed olanlar yarın savaş aletleriyle gelsinler diye bağırıyorlardı. Fakat Köprülü, bilginlerle meşveret ettikten sonra önyak olanları öldürmeye ferman almış, Ustuvânî'yi, Türk Ahmed'i ve Divânî Mustafa'yı Kıbrıs'a sürmüş, işi yatıştırmıştır.

Vânî'nin zuhuru, fakıhları yeniden meydana çıkardı. Sadrazam Köprülüzade Fazıl Ahmet Paşa (ö. 1676) Vani Mehmed'e pek meftundu. IV. Mehmed de bu sahte yobaza kapılmıştı. 1666'da bir gün tebdil-i kıyafet gezerken Vânî'nin evine uğradı. Bu, hocanın yıldızının parlayacağına bir alametti. Nitekim öyle de oldu. Vânî hünkâr şeyhliği payesini kazandı. Haftada iki kere saraya gitmede, huzurda vaaz vermede, ders okutmadaydı.

Fakat yavaş yavaş Vânî de şunun bunun aleyhinde bulunmaya başlamış, vezirleri kınamaya koyulmuştu. Ordu vaizi olarak 1683'te Viyana muhasarasında bulunan Vani, o müthiş bozgundan sonra gözden düştü ve Bursa köylerinden Kestel'e sürüldü. Orada bir çiftliği vardı, 1685'te orada ölüp gitti.

Sâkıb Dede, semâ'nın yasak edilişi üzerine bir haftada bin kişiye yakın Mevlânî'nin öldüğünü, bir kısmının da seyahate çıktığını söyler.

Hâlim mahlasıyla şiirleri de bulunan Abdülhâlim Çelebi'nin yerine Bostan Çelebi geçmiştir.”¹²⁵

“Evlâd-ı Mevlânâ ve dervişânın Pîr Hüseyin Çelebi'nin ardından Abdülhalim Çelebi'nin makam çelebisi olmasını talep etmeleri ve bu taleplerini devlet kademelerine iletmeleri netîcesinde, taleplerinin müsbet netîcesini bildiren ferman

¹²⁴ *Sefîne*, s. 178-183.

¹²⁵ Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 165-168.

Dergâh'da dergâh zâbitânı ve çelebiler huzûrunda okunduğunda Tarîkatçı Emîr Dede, Pîr Hüseyin Çelebi'nin "Cezbe sâhibine itâat edin!" emrini hatırlatmış ve Pîr Hüseyin Çelebi'nin ölüm döşeğindeyken Abdülhalim Çelebi'yi postnişîn tâyin ettiğine işâret etmiştir. Mustafa Sâkîb Dede, meselenin hakîkatini idrâk edemeyenlerin Abdülhalim Çelebi'nin mütevâzi ve sâkin görünüşünü bu vazîfe için yeterli bulmadıklarını, ancak Abdülhalim Çelebi'nin evlâd-ı Mevlânâ arasında Hz. Mevlânâ'nın âsârına ve esrârına vâkıf, postnişînlik vazîfesi için münâsîp bir kimse olduğunu, dervişânın ve çelebilerin de Çelebi'ye ihtilâfsız bîat ettiklerini beyân etmiştir.

Abdülhalim Çelebi, 13 sene postnişîn olarak vazîfe yapıp, 63 yaşında, "gusl" ifâdesinin karşılığı olan 1090 h./1680 m. târihinde vefat etmeden önce kendisinden kervanı kime teslim ettikleri suâl edildiğinde; "Bu fakirlerin hizmetlisi ve o safâ dostlarının maksadı, Bostân-ı Sâni'den ulaşacaktır. Öyle ki Bostân-ı Evvel'den dikenlerin def'i müyesser oldu ve bundan böyle dikenler mutluluğa dönüşecektir" buyurarak, büyük oğlu II. Bostan Mustafa Çelebi'yi makâma geçirdiklerini işâret etmişlerdir. Ayrıca Abdülhalim Çelebi, II. Bostan Çelebi'ye makâma geçmesinden beş sene sonra mânevî bir fetih müjdelemiş, II. Bostan Çelebi'nin makâma geçmesinden beş sene sonra da semâ' yasağı kalkmıştır. *Sefîne*'de Tarîkatçı Emîr Dede'nin Abdülhalim Çelebi'nin vefâtı akabinde kaleme aldığı ve Abdülhalim Çelebi'nin II. Bostan Çelebi'ye verdiği müjdeden bahseden mersiye bulunmaktadır:

Abdülhalîm Efendi edip müjde-i semâ'

Gitti semâ'hâne-i Adn'a safâyile

Sâl-i "nağme"de hâlet-i pür-zûr-ı cezbeden

Bî-hûd çekildi meşhed şevk-i likâyile

Abdülhalim Çelebi'nin, III. Muhammed Ârif Çelebi'nin kızı Âişe Hanım'dan Hacı Bostan Mustafa Çelebi (d. 1055 h./1645 m. - ö. 1117 h./1705 m) ve Çelebi Abdurrahman (d. 1060 h./1650 m. - ö. 1111 h./1699) isimlerinde iki oğlu olmuştur."¹²⁶

¹²⁶ Betül Saylan, *Mevlânâ Ailesi ve Mevlevîlikte Çelebilik Makamı*, s. 105-108.

3.27. HAZRET-İ BOSTAN-I SANÎ EFENDİ

“Tam adı Hazret-i Bostan-ı Sâni b. Abdülhâlim Efendi’dir. Dostlarının, gönül ve ruh erbabının selveri, dertlilerin sığınağı olmuştur. 25 yaşında postnişin olmuştur. Kara Bostan lakabıyla meşhur olmuştur. Konya’nın çevresine dağılmış olan Mevlevîleri bir araya getirmiştir. Sultan II. Ahmed’in tahtta bulunduğu (1691-1695) sırada artık son dönemlerde adet olduğu üzere “çelebi dergâhının vakıflarını geri aldığı menfaatçiler” sultana şikâyet edilmiş ve o da çelebinin hacca gitmesi bahanesiyle onu Konya’dan uzaklaştırmıştır ve dönüşte Kıbrıs’a sürülmüştür. Kısa bir müddet burada kalan Kara Bostan Çelebi affedilmiş ve büyük bir karşılama töreniyle Konya’ya vasil olmuştur.

Kara Bostan Çelebi Sultan II. Süleyman’ın (saltanatı 1687- 1691) Balkanlara gazaya çıkacağı haberi üzerine Mevlevîlerden bir alay oluşturmuş ve savaşa katılmak üzere Edirne’de sultana intisap etmiş, sultanın “Efendimiz siz zaferimiz için dua ediniz” cevabı üzerine geri dönmüştür. Konya’ya dönükten sonra Mevlânâ Dergâhı’nın onarımıyla ilgilenmiş ve h. 1117 (m. 1706) tarihinde Hakka yürümüştür.”¹²⁷

“Abdülhâlim Çelebi’nin yerine esmerliği yüzünden Kara Bostan Çelebi diye anılan II. Bostan geçmiştir.

Bostan Çelebi, çelebiliğinden önce de dergâhın vakıf işleriyle meşgul olurdu. Zamanında Hoşaf lakabıyla anılan Konyalı bir imam, öneyak olup çelebi mahallesinin vergi vermemesinden şikâyet etti ve Bostan Çelebi aleyhine İstanbul’a arzıhaller yağdırdı. Fakat bir şey elde edemedi.

II. Süleyman zamanında savaşa iştirak etmesi emredilen Kara Bostan Çelebi, Edirne’de orduya katıldı. Fakat maiyetindeki topluluk çok görüldü ve bir fitne çıkmasından korkuldu. Konya’ya dönüp dua edin dendi ve geri gönderildi.

Kara Bostan Çelebi’den şikâyetlerin ardı arkası kesilmediğinden II. Ahmed sürülmesini emretti. Ferman o yıl hacca gitmesi tarzında yazıldı. Bu sırada dergâh vakıflarına el uzatıldı. Çelebilere verilen Kudüs payesi ref’edildi. Sultan Veled ve Karatay müderrislikleri de âlimlere verildi ve hacdan dönen Çelebi, Karaman

¹²⁷ *Sefine*, s. 183-197.

valisinin tensibiyle Kıbrıs'a sürüldü. Kara Bostan Çelebi sürgündeyken yerine amcası Celal Çelebi geçtiyse de aczi yüzünden on sekiz gün sonra azledildi ve yerine Bostan Çelebi'nin oğlu Sadreddin Çelebi geçirildi. Kıbrıs'ta kırk gün kalan Çelebi, affedilip tekrar makamına döndü. Büyük bir alayla karşılandı. Sâkib Dede de karşılayanlar arasındaydı.

Kara Bostan Çelebi'nin yerine ikinci defa olarak oğlu Çelebi Sadreddin geçmiştir.”¹²⁸

“II. Bostân Çelebi'nin zamân-ı meşihatinde, Osmanlı Devleti'nde uzun müddet devam eden Celâlî İsyanları'nın etkileri görülmeye devam etmiştir. Bu sebeple, Konya Dergâhı isyan mağdûru Konya ahâlisinin ilticâ ettikleri bir mekân, Çelebi efendiler de Konya ahâlisinin himâyedârı olmuşlardır. Bu meyânda, *Sefîne*'de bir olay nakledilir: Konya civârında, makbul bir zât olmayan ve “Hoşaf” lakaplı bir imam, Konya Mevlânâ Dergâhı'nı vergiden muâf olmaları sebebiyle defâatle Saray'a şikâyet etmiştir. Devlet erkânının önemli isimleri ise, gelen şikâyetler karşısında Konya Mevlânâ Dergâhı'nın vergi muâfiyetini tecdîd etmişler ve II. Bostân Çelebi'ye de uğradığı haksızlık karşısında gönül almak kabîlinden hediyeler göndermişler. Çelebi Efendi'nin ve Dergâh'ın uğradığı bu haksızlık karşısında tahammül gösteremeyen dervişân ve muhibbân, bu olayı tertipleyen imama karşı bir sûikast tertip etmişler, bunu öğrenen II. Bostân Çelebi ise; “Biz kimseden kırılmadığımız gibi, kimseyi de kırmayız. İmam ve cemâat arasında ne işimiz olur” buyurarak buna mâni olmuştur. Daha sonra bu duruma sebebiyet veren imam, yargılanmak üzere mahkemeye çıkarılacağı sırada, Konya'da bir bağda sarhoş ve uygunsuz vaziyette yakalanmıştır. Hakkında, “Muktedâ-yı nâs iken, muktedî-i cinâs olup, bu makûle irtikâbın sâhibi, ibret-i âlem olmak gerektir” buyurulmuş ve idâmına karar verilmiştir. Bu durum Çelebi'ye arz edildiğinde ise Çelebi; “Hoşaf sizindir, ister için ister...” buyurmuştur. Neficede, imamın ibret-i âlem olması için îdam edildiği ve bu Çelebi'ye arz edildiğinde de Çelebi'nin imam için af ve rahmet dileyerek duâ ettiği rivâyet edilmektedir. Çelebi'den bu tahammülünün sebebi suâl edildiğinde ise Çelebi, muhibbâna hitâben; “O kendi başını işi için sarf etti ve serdarlığa erişti, siz ise rahat bir şekilde kaldınız; öyleyse bu nîmete şükretmek ve onun hayırlı olması için duâedin” cevâbını vermiştir. Ayrıca, imamın işbirlikçisi olup, daha sonra Çelebi Efendi'den özür dileyen âsîlere ise; “Siz onun kolu kanadı

¹²⁸ Abdalbaki Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 168-169.

idiniz, eğer sizin hayranlığınız olmasaydı zavallı imam liderliğe erişmezdi. Öyleyse herkesin kendi eksikliğini iyi düşünmesi gerekir ve onun hakkında bu işte adâletli davranmak Gaffâr olan Allâh'ın mağfîret ve affını ummaktır” buyurarak nasîhat etmiştir. Mustafa Sâkîb Dede, II. Bostân Çelebi'nin bu şekilde davranarak, “Ölülerinizi ancak hayırla yâd ediniz” hadîs-i şerîfine münâsîp hareket ettiğinin altını çizmektedir. Ayrıca II. Bostân Çelebi'nin, “Pes, fesâd-ı râh-ı kîne ve hasedimizde izâat-i bizâat-i ömr-i nâzenîn ve fedâ-yı ser ü cân-ı şîrîn edince, muktezâ-yı şîme-i mürüvvet ve mübteğâ-yı şükr-i inâyet onların rûh-ı nefislerine şefkat ve recâ-yı afv ve mağfîrettir” buyurarak irşâdda bulunmasının da birçok kimsenin Mevlânâ Dergâhı'na ilticâ ederek, mürîdânı arasına katılmasına vesîle olduğu rivâyet edilmektedir.

II. Bostân Çelebi, hac yolculuğundayken, âniden yüzlerinin ayna gibi parladığı ve alınlarından bir nurun parıldadığı müşâhede edilmiş, ancak bu vaziyet zaman kısıtlı olduğundan suâl edilmeden, hayra yorularak yola devam edilmiş. Hacdan sâlimen avdet ettikten sonra, kendisinden hac hâtıraları suâl edildiğinde, Çelebi hüzünlenip ağlayarak, Mevlânâ Türbesi'ne vedâları esnâsında Hz. Mevlânâ'nın temessül edip, Çelebi Efendi'yi tesellî ettiği; “Benim Bostan'ım üzülme, güzelce git ve güzelce gel” buyurarak, Çelebi'yi hüzünlendiren gurbet tasasını giderdiğini ve Çelebi Efendi'yle berâberindekileri şefkatle yolcu ettiğini anlatmış ve dervîşân ile seferde ve hizada, her dâim, Hz. Mevlânâ'nın taht-ı himâyesinde olduklarına şükretmişler.

II. Bostân Çelebi, hac ziyâretindeyken, Dergâh'a âid vakıf ve müesseselerle ilgili bâzı meseleler cereyân etmiştir: Mustafa Sâkîb Dede'ye göre, Vânî Mehmed Efendi'nin (ö. 1096 h./1685 m.), insanlar arasına fesad tohumları atarak vefat etmesinin ardından, Vânî Mehmed Efendi taraftarlarının bir miktâr içi soğumuş, öfkesi yatışmış iken; Şeyh Muhammed Mısrî'nin; “Vânî ölmedi, belki evvelden daha şiddetli zuhûr edecektir” ifâdesiyle belirtildiği üzere, tekrar patlak vermiş ve padişâh II. Mustafa (ö. 1115 h./1703 m.) zamân-ı saltanatında, Vânî Mehmed Efendi'nin dâmâdı ve pâdişâh II. Mustafa'nın da Vânî Mehmed Efendi'den sonra hocası olan Seyyid Feyzullâh Efendi (ö. 1115 h./1703 m.) eliyle devam etmiştir. *Sefîne*'nin “Vânî-i Sâni” olarak andığı şeyhülislâm Seyyid Feyzullâh Efendi'nin icrâatlarının ulemâya da sıkıntı vermeye başlamasıyla, ulemâ beyninde yükselen şikâyet sesler ve II. Bostân Çelebi başta olmak üzere meşâyıhdan imdâd dilekleri Çelebi'ye

ulaştığında Çelebi; “İş sırayladır. Bana Vânî isâbet etti, sizin hissenize de Vânî-i Sâni düştü. Sabır gereklidir ki, sabır ferahın anahtarındır” buyurarak, kendisinden imdâd talep edenlere nasîhatta bulunmuştur. Zirâ Vânî Mehmed Efendi’nin icrâatları esnâsında muhafaza-i makam sebebiyle yapılan haksızlıklar karşısında sessiz kalan, dervîşânın çektiği sıkıntılara göz yumup kenara çekilenlerin, “Beni velî olarak küçümseyenlere ben savaş açarım” gereğince, onların uğradıkların sıkıntılarının misline mâruz kaldıkları nakledilmektedir.

II. Bostan Çelebi, 27 sene postnişin olarak vazîfe yaptıktan sonra, 1117 h. / 1705 m. senesi şevval ayının 13. çarşamba günü, 65 yaşındayken vefat etmiştir. Vefâtından bir gün önce, şeyh libâsıyla dervîşlerin huzûruna çıkarak; “Niyâzımın geri kalanı şehitlik mertebesiydi, onu da şerefli atamın mukaddes sırrı hürmetine revâ gördüler. Bir aziz geldi, beni bir fakiri dâvet etmem için gönderdiler ve kulluk dışındaki zikirleri menzilin evi yaptım. Gidin! Güzel kokular, tilâvet ve zikirle ev sâhipliği yapın!” Mübtelâ olduğu hastalığının ilerlediğini de hissettiğinden, postnişin olarak kimi tâyin ettiği suâline; “Halefim, selefim Sadreddin’dir. Onun önüne geçmeyin” buyurarak, daha önce de kendisinin yerine vekâlet eden büyük oğlu Muhammed Sadreddin Çelebi’yi işâret etmiştir.”¹²⁹

3.28. HAZRET-İ ÇELEBİ SADREDDİN

“Hazret-i Çelebi Sadreddin b. Bostan Efendi tam adıdır. H. 1080 (m. 1670) tarihinde doğmuştur. 44 yıl yaşamış ve h. 1124 (m. 1712) tarihinde vefat etmiştir.

Babası Bostan Efendi vefat ettikten sonra Sultan Mehmed’in damadı Hasan Paşa Kahire’den Anadolu’ya gelişi sırasında Sadreddin Efendi’ye babasının görevini vermiştir.

Babası tarafından (yüceltilmiş olan) Baltacı Mehmet Paşa ikinci defa nezarete seçildiğinde ve bunun emri kendilerine verildiğinde, yola çıkarken Sadreddin Efendi’nin makamına gitmiş ancak yüzünde bir hüznün varmış ve bunu gören Sadreddin Efendi: “Hüzünlenme, gam yeme. Sana bir müjde mektubu göndereceğim. Onun içeriğini uygula ve endişe etme” demiş, içinde ve yüzünde olan hüznü

¹²⁹ Betül Saylan, *Mevlânâ Ailesi ve Mevlevîlikte Çelebilik Makamı*, s. 109-118.

gidermiş. Daha sonra Davud Paşa menziline düşmana doğru şah ordusunun yürütmesine emir verildiği günün sabahında o mektup Baltacı Mehmet Paşa'nın eline gelmiş, açılıp okunduktan kırk gün sonra zafer İslam'ın padişahının olmuştur.

Hanedanın eski bir geleneği olan, şehzadeleri korumak, onların üzerinde sara ya da gözle ilgili herhangi bir hastalık varsa onu gidermek için yapılan "arakiye terkibi"¹³⁰ ne ki bu tören, II. Ahmet Han zamanında çıkan isyanlardan dolayı ihmal edilip, unutulmuş olan geleneğin tekrar yapılması için Çelebi Sadreddin'e davet gönderilmiş, Çelebi Sadreddin bu törene gitmek için yola çıkmış ancak Akşehir civarında hastalanıp tekrar makamına dönmüş ve birkaç gün sonra da ölmüştür.

Hazret-i Çelebi Sadreddin dedesinin türbesinde gömülmüştür.

Çelebi Sadreddin çok güzel bir kadınla evlenmiş ancak hiçbir yakınlıkta bulunmamıştır. Hatta kendisine soyunu devam ettirmesi hususunda tavsiyede bulunanlara:

"Biz geldik ne yaptık ki, bizden sonrakilerde ne yapsın" gibi bir cevap vermiştir."¹³¹

"Çelebi Sadreddin'nin çelebililiğinin ilk zamanlarında yine post kavgası alıp yürür. Sâkıb Dede'ye nazaran Baltacı Mehmed Paşa (ö. h. 1123 / m. 1711) Çelebi Sadreddin'e müntesiptir. Dede'ye bakılırsa şehzadelere arakiye tekbir edilirmiş. III. Ahmed devrinde bu, ihmal edilmiş. Sonra tekbir etmesi için ipek arakiyeler gönderilmiş. Çelebi, "keçe arakiye lazımdır" demiş. Bunun üzerine İstanbul'a davet edilmiş fakat gelirken Akşehir'de hastalanıp dönmüş ve Konya'da ölmüştür. Sadreddin Çelebi'nin yerine Hacı Mehmed Arif IV. geçmiş, ondan sonra da II. Ebubekir çelebilik makamına geçmiştir."¹³²

"Sadreddin Çelebi, Mevlâna Dergâhı postnişinlerinden "Kara" veya "Hacı" lakabıyla anılan Bostan Çelebi II'nin (ö. 1117/1706) oğludur. Tam adı Mehmet Sadreddin'dir. Babasının Sultan II. Ahmet zamanında (1691-1695) Kıbrıs'a sürülmesi üzerine postnişinliğe atanan büyük amcası Celaleddin Çelebi'nin de aczi

¹³⁰ Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevilik*, **Arakiye terkibi**: Şehzadeleri korumak, onların üzerinde sara ya da nazarla ilgili bir hastalık varsa, onu gidermek için yapılan tören.

¹³¹ *Sefine*, s. 197-200.

¹³² Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevilik*, s. 169.

sebebiyle on sekiz gün sonra postnişinlik makamına getirilmiştir. Mehmet Sadreddin'in asıl postnişinlik görevi ise babasının vefatından sonra 26 Zilkade 1117 (11.03.1706) tarihinde başladı. Yirminci halife olarak Konya Mevlevi Dergâhı şehliği görevini altı yıl kadar ifa etti.

Sahih Ahmed Dede, Sadreddin Çelebi'nin vefat tarihini 1124 olarak vermiştir.”¹³³

3.29. HAZRET-İ SEYİD MEHMED ARİF ÇELEBİ

“Tam adı, Seyid Mehmed Arif b. Çelebi Abdurrahman b. Abdülhâlim Efendi'dir. Mevlânâ yolunun devamcısı olan Seyid Mehmed Çelebi, Hazret-i Çelebi Sadreddin ile ders ve nefis öğrenmekte onunla beraber olmuş, Arif-i salis (üçüncü Arif) olmuş, mütevazı bir hayat sürmüş, zamanının çoğunu ibadetle geçirmiştir. Seyid Mehmed Arif Çelebi sabırlı ve alçak gönüllü olmakla tanınmıştır. Abdülfettah Çavuş adında bir çırağı varmış. Bu kişi onun sofrasında büyüdüğünü unutmuş, sözleri ve hareketleriyle Seyid Mehmed Arif'e karşı gelmiş ve bu da onun kulağına gitmiş bunun üzerine Seyid Mehmed Arif Çelebi, Hafız'ın bir şiiriyle ona cevap vermiştir.

ما نگویم بد و میل به ناخق نکنیم

جامه کس سیه و دلخ خود ازرق نکنیم¹³⁴

Biz kötü söylemeyiz ve hak olmayana meyil etmeyiz

Başkasının giysisine kara, kendi giysimize mavi demeyiz

¹³³ Yakup Şafak, Sadreddin Çelebi, *Konya Ansiklopedisi*, Muhammet Ali Orak (Editör), Konya, Şubat 2015.

¹³⁴ *Sefine*, s. 201.

Semâ' yaptığı zamanlarda, semâ' yapıp sonra olduğu yere çöküp oturur ve bundan sonra da kendi hareket ve sükûtunu başka varlıkların hareket ve sükûtunu açıklardı.

H. 1159 (m. 1746) tarihinde ölümünün yakınlığını “Bizim de gidişimiz yakındır” diyerek ifade etmiş ve h. 1159 yılında vefat etmiştir. Ebûbekir Çelebi Efendi’yi veliahdı olarak göstermiştir. Bundan başka bir şeyh aramayın diye tembih etmiş ve sonra da ölmüştür.”¹³⁵

“Tevâzuu, cömertliği, vakarı ve kimseye karşı boyun eğmeyen tavrı ile dikkati çeken Muhammed Ârif Çelebi; Sadreddin Çelebi’nin 1123 h./1711 m.’de vefâtından sonra çelebilik makâmına gelmiş; makâmda bulunduğu dönemde hac vazîfesini yerine getirerek “Hacı Ârif Efendi” olarak anılmıştır.

Muhammed Ârif Çelebi; Mevlevîliğin yayılmaya devam ettiği bir zamânda postnişînlük vazîfesinde bulunmuştur. Ayrıca, Muhammed Ârif Çelebi’nin postnişînliği zamânında, Konya Mevlânâ Dergâhı’nın bitişiğindeki Sultan Veled Medresesi tâmir edilmiş ve büyütülerek, Hz. Mevlânâ evlâdının tahsil göreceği bir özel bir okul hâline getirilmiştir.

Çelebilik makâmında bulunduğu zaman birçok önemli isim kendisine intisâb ettiği, bunlardan Sadrazam Hekimoğlu Ali Paşa’nın (ö. 1171/1758) Muhammed Ârif Çelebi’nin kendisine sikke tekbirlemiş olmasıyla iftihar ettiği rivâyet edilir.”¹³⁶

3.30. EMİR ZÂHİD KÛÇEK

“Hazret-i Çelebi Emîr Zâhid Kûçek, Ulu Arif Efendi’nin devamcılarında ve Emîr Âlim b. Emîr Âbid Hazretlerinin öğrencilerinden olmuştur. Bazı kötü niyetli insanlar kendisi hakkında ileri geri konuşmalar da kendisi iyi davranmaya devam ederek onları utandırmıştır.

811 tarihinde vefat etmiştir.”¹³⁷

¹³⁵ *Sefîne*, s. 200-204.

¹³⁶ Betül Saylan, *Mevlânâ Ailesi ve Mevlevîlikte Çelebilik Makamı*, s. 120-121.

¹³⁷ *Sefîne*, s. 204.

“Ariflerin sultanı, Çelebi Arif Hazretleri şöyle nakletmiştir: Bir gün babam Sultan Veled hazretleri, son derece hastalanmış yatağa düşmüştü. Bütün dostlar onun hayatından ümidi kesmişlerdi. Annem Fatma Hatun bir gece babamın başucunda başını önüne eğip oturmuş için için ağlıyordu. Babam birden bire gözlerini açıp: “Fatma Hatun hakkını bana helal et ve üzülme, ben gidiyorum. Göçmek zamanıdır” dedi. Annem de “Hayır, hayır, göçmek sizden uzak olsun. Siz gitmeyecek ve çok iyi olacaksınız ve bundan sonra iyi bir hayat geçireceksiniz. Ben sizden önce öleceğim ve siz mübarek elinizle beni mezara koyacaksınız. Üzülmeyiniz ve mübarek gönlünüzü de hoş tutunuz” dedi. Babam hazretleri ise: ”mutlaka öleceğim” diye ısrar ediyordu. Annem: “Hayır, vallahi ölmeyeceksiniz. Belki de iki kadın daha alacaksın. Onların birinden sevgili oğlun, diğerinden de iki güzel çocuğun olacak. İşte yakîn gözüyle her üç çocuğun senin etrafında oynayarak ve “baba, baba” diyerek koşuştuklarını ve cilveler yaptıklarını görüyorum” dedi, fakat babam bunu uzak görüyordu. Yedi gün sonra babam tamamen iyileşti. Bunun üzerinden bir yıl geçince de Nusret Hatun’dan Çelebi Âbid dünyaya geldi. Sünbüle Hatun’dan da Emîr Zâhid ve Sultan Vâcid dünyaya geldi. Böylece annemin buyruğu oldu.”¹³⁸

“Sultan Veled’in iki cariyesi vardı. Sultan Veled bu cariyelerin yüzlerinde hakikat sırrını gördüğü için onları Halil Hazretlerinin Hâcer’i, Mustafa Hazretlerinin Mariyetü’l-Kıptiye’yi nikâhladıkları gibi nikâhı altına aldı. İsmail Hâcer’den dünyaya gelmiştir. Peygamber daima: Cariyelerden ayrılmayınız; çünkü onların rahimlerinde bereket vardır. “İsmail Hâcer’den dünyaya gelmiştir. Hâcer de bir cariyedir” diyerek evlerde güzel yüzlü cariyeler bulundurmaya tavsiye ederdi. Tanrının elçisi doğru söyledi. Sultan Veled’in bu cariyelerden üç çocuğu oldu. Bunlardan Çelebi Şemseddin Emîr Âbid Nusret Hatun’dan; Çelebi Selahaddin Emîr Zâhid ve Hüsâmeddin Emîr Vâcid de Sünbüle Hatun’dan dünyaya gelmiştir.”¹³⁹

“Emîr Zâhid Çelebi Seyr ü sülûklerinin hitâmında, çelebilerin ve dedelerin münâsip görmesi ve kendi rızâsıyla Şemseddîn Tebrîzî Zâviyesi’ne postnişîn tâyin edilmiştir. Daha sonra, Karamanoğulları’nın isteği üzerine Karaman Mevlevîhânesi’ne/Mâder-i Mevlânâ Zâviyesi’ne nakledildiği ve hizmetlerine burada devam ettiği rivâyet edilmektedir. Karaman Mevlevîhânesi/Mâder-i Mevlânâ Zâviyesi’nde vazîfe yaptığı zamanlarda da, dervişânı ile birlikte Konya’yı, Hz.

¹³⁸ Ahmet Eflâkî, *Ariflerin Menkubeleri II*, s. 227-228.

¹³⁹ Ahmet Eflâkî, *Ariflerin Menkubeleri II*, s. 386.

Mevlânâ Dergâhı'nı ziyârete geldikleri ve gerek Mevlânâ Dergâhı'nda ve gerek Şemseddîn Tebrîzî Zâviyesi'nde icrâ edilen mukâbelelere iştirâk ettikleri rivâyet edilir. Hattâ bu ziyâretlerin sonuncusunda; “Bu zevk ü safâ, bundan sonra bekâ dergâhının semâhânesindedir” buyurarak, ömrünün son demlerini yaşadığını beyân etmiştir.

Hangi târihte dünyâyâ geldiği ve âilesi hakkında bir bilgiye ulaşamadığımız Emîr Zâhid Çelebi 811 h./1408 m. târihinde vefat etmiştir.”¹⁴⁰

“Hicret-i nebeviyyenin 686 sâlinde, Sultan Veled Efendi hazreti 63 yaşında idi. Diğer zevcesi Sümbüle Hâtûn cenabından zuhur-ı velâdet, oğlu Çelebi Zâhid-i Ekber cenâbı vücuda geldi.”¹⁴¹

3.31. HAZRET-İ ÇELEBİ NUREDDİN

“Çelebi Emîr Şah b. Şeref b. Sultan Veled sırr-ı sırrıhu'l-evhad Hazretlerinin torununun torunudur.

Uzun zaman seyahat etmiş ve âlimlerin bilgisinden istifade etmiş, daha sonra kendi memleketine dönmüş ve orada hırka ve külah giymiş, “Dârüzzâkirîn” diye bilinen türbede eğitim ve öğrenimine devam etmiştir. Kayseri'de Seyyid Burhâneddin Muhakkık-î Trmizî Türbesi'nde inziva ve itikâfa çekilmiştir. Bu sırada Allame Şirâzî'nin öğrencilerinden biri karşılaştığı bir sorunu çözmek için bu türbeye gelmiş, Çelebi Nureddin onun sorununu çözünce “Her iki dünyadaki sorunum çözüldü” diye şükranlarını sunmuştur.

Hazret-i Çelebi Nureddin seyahatleri sırasında Hazret-i Yunus'un kabrini ziyaret etmiş, oradaki görevlilerden birinin evine misafir olmuş, oradaki herkesin üzgün olduğunu görünce bunun nedenini sormuş ve veliahdın hasta olduğunu öğrenmiş, arakiye ve hırkasını göndermekle o çocuğun sağlığına kavuşmasını sağlamış ve sonsuz saygı görmüştür. Kendisini ağırlayan bu ev sahibi Çelebi Nureddin'in Mısır'a yapacağı sefer için birkaç adam vermiş ve onu korumalarını

¹⁴⁰ Betül Saylan, *Mevlânâ Ailesi ve Mevlevilikte Çelebilik Makamı*, s. 234-235.

¹⁴¹ Sahih Ahmed Dede, *Mevlevilerin Tarihi (Mecmûatü't Tevârîhi'l Mevleviyye)*, s. 202.

sağlamıştır. Ayrıca Mısır valisine bir mektup yazarak durumu anlatmıştır. Çelebi Nureddin Mısır'da ağırlanmış ve buradan Beytü'l-Haram'a gitmiştir.

Çelebi Nureddin'in ölümüyle ilgili bir tarih yoktur."¹⁴²

3.32. HAZRET-İ ÇELEBİ SELAHEDDİN

“Hazret-i Çelebi Selaheddin Melik b. Emîr Âbid'in torunlarından, Hazret-i Çelebi Nureddin'in öğrencilerinden ve Bahâeddin Veled Medresesi'nin hocalarından olmuştur. Ömrünün ortalarında Mesnevihâne görev almıştır.

Vefatıyla ilgili kesin bir tarih ya da nerede öldüğüyle ilgili bir bilgi yoktur."¹⁴³

“Selâhaddin Çelebi, Şemseddin Âbid Çelebi'nin, 703 h./1304 m. târihinde dünyâya gelen kızı Şâh Melik'ten olan torunlarındandır. Tahsîlini çeşitli hocalardan tamamladıktan sonra, Nûreddin Çelebi'nin hizmetinde bulunmuş ve “Bahâaddin Veled Medresesi” müderrisliğinde ve Mevlânâ Dergâhı mesnevîhanlığında bulunmuş ve birçok mesnevîhan yetiştirmiştir.

Selâhaddin Çelebi'nin meclislerinin son derece feyizli olduğu ve sohbe dâhil olanların, zâhir ilimleri tâlimlerinin akabinde bâtın ilimlerine tâlip oldukları rivâyet edilmektedir. Ayrıca çok cömert bir kimse olduğu ve “infâktaki kesret”i hasebiyle, kanâat üzere yaşaması, ihvânın dikkatini çekmiştir.

Selâhaddin Çelebi zamânıyla ilgili aktarılan bir rivâyette, o dönemde henüz Mevlevî mukâbelelerinin belli bir düzene göre gerçekleştirilmediği ve semâ'a dâhil olanların vecde kapılarak halkaya girdiği aktarılmaktadır. Ve makam çelebisi olan zâtın halkanın merkezinde; sâir çelebilerin birinci halkada; halîfelerin ikinci halkada; dervîşânınsa üçüncü halkada semâ ettikleri rivâyet edilmektedir."¹⁴⁴

¹⁴² *Sefîne*, s. 204-206.

¹⁴³ *Sefîne*, s. 206-207.

¹⁴⁴ Betül Saylan, *Mevlânâ Ailesi ve Mevlevîlikte Çelebilik Makamı*, s. 235-236.

3.33. HAZRET-İ ÇELEBİ BEDREDDİN

“Çelebi Bedreddin Ahmet Selçuk b. Emîr Vâcid b. Hazret-i Sultan Veled’in torununun torunlarından biridir. Çelebi Emîr Arif Kûçek b. Emîr Âlem Hazretleri’nin döneminde türbede eğitim almıştır. Uzun süre kendisini geliştirmiş ve öğrencileri onun bilgilerinden yararlanmışlardır. Hatta bazı akranları onu kıskanmışlardır.

Hazret-i Çelebi Bedreddin’in 800 h./1398 m. tarihinde öldüğü bilinmektedir. Ömrü Türbe-i Münevveriye-i Şemsîye’de son bulmuştur.”¹⁴⁵

3.34. HAZRET-İ ÇELEBİ VÂCİD

“Hazret-i Emîr Vâcid Kebir b. Sultan Bahâeddin Veled’in sülalesinden gelmektedir. Mecma’u’l-Bahreyn Camii’nde zamanının çoğunu inzivaya çekilmiş olarak geçirmiştir. Ömrünün sonuna doğru insanları manevî açıdan yönlendirmiştir. Müritleri ve sevenleriyle birlikte sabah akşam camide Allah’ı zikir etmiş, saâdehânedede Hazret-i Mevlânâ’nın sünnetini yerine getirmiştir.

Ölünce Kubbe-i Hadrâ civârına defnedilmiştir.”¹⁴⁶

“Hüsameddin Emir Vacit diye anılan Vacit Çelebi, Sultan Veled’in oğludur. Annasi de Sünbüle Hatun’dur. Ağabeyi Abit Çelebi’nin 4.7.1338 tarihinde vefatı üzerine beşinci halife olarak postnişin oldu.

Menâkıbü’l-ârifîn’de verilen çok sınırlı bilgiye göre “âriflerin ve şeyhlerin sultanı” olan Emir Vacit Çelebi, bir müddet Mevlâna Dergâhı’nda hizmette bulunduktan sonra 29 Şaban 742 (07.02.1342) tarihinde vefat etti. Yerine “Şehzâde-i Muazzam” diye anılan Bahaeddin Emir Âlim b. Ulu Arif Çelebi geçmiştir.”¹⁴⁷

¹⁴⁵ *Sefîne*, s. 207-208.

¹⁴⁶ *Sefîne*, s. 208-209.

¹⁴⁷ Yakup Şafak, Vacit Çelebi, *Konya Ansiklopedisi*, Muhammet Ali Orak (Editör), Konya, Şubat 2015.

3.35. HAZRET-İ ÇELEBİ ALÂEDDİN

“Selaheddin Emîr Zâhid b. Emîr Şemseddin Âbid b. Bahâeddin Sultan Veled’in torunlarındandır.

Hazret-i Çelebi Emîr Âdil Kûçek b. Emîr’in öğrencilerinden olan Çelebi Alâeddin, sûri ve manevî mertebeleri hocası sayesinde geçmiştir. Birçok talebe yetiştirmiş ve ömrünün sonuna doğru Hazret-i Şeyh Sadreddin Hângâhî’nin şeyhliği kendisine verilmiş ve orada müritlerine tedris ile meşgul olmuştur. Zamanının çoğunu Sedriye Kütüphanesi’nde seleflerinin eserlerini okumakla geçirmiştir.

Ölünce Mevlânâ’nın türbesinin yanında, ayak tarafında defnedilmiştir.”¹⁴⁸

3.36. HAZRET-İ ÇELEBİ HÜSÂMEDDİN TÂHİR

“Hüsâmeddin Büzürg b. Emîr Vâcid b. Bahâeddin Sultan Veled tam adıdır.

Aklî ve naklî bilimlerde akranlarından üstün bir şahsiyettir. Düz yazı ve şiir yazmakta yetenek sahibiydi.

Karaman valisinin etrafındaki kötü adamlardan biri olmamış, Osmanlı Devleti’nin değerli insanlarından biri olmuştur. Sultan Alaeddin Camii’nde vaaz vermiştir.

Öldüğünde Mevlânâ’nın türbesinde, atalarının yanına defnedilmiştir.”¹⁴⁹

3.37. HAZRET-İ ÇELEBİ ABDUSSAMED

“Hazret-i Çelebi Abdussamed Sultan Veled’in kızı Şeref Arife’nin oğlu Muzefferüddin Ahmet Paşa’nın torunlarındandır.

¹⁴⁸ *Sefine*, s. 209-210.

¹⁴⁹ *Sefine*, s. 210-211.

Hazret-i Çelebi Abdüssamed maddî ve manevî servet sahibi birisiydi. Hazret-i Ateşbâz Veli Türbesi'nin yanında müritleri için bir zaviye inşa ettirmiştir. Bir gece bu zaviyede Mevlânâ'nın müritlerine, fakir, fukara ve hulefaya büyük bir ziyafet verdiği sırada “Bundan sonra Dârü's-Selâm'a gideceğiz” cümlesiyle ölümünü ima etmiş ve o gece vefat etmiştir.”¹⁵⁰

“Abdüssamed Çelebi'nin zamânının çoğunu geçirdiği zâviyede birçok genç ve yakışıklı delikanlının bulunması dedikodulara sebep olmuş, Abdüssamed Çelebi ise bu söylentilere “Abdüssamed gitmeyecek, ancak yakışıklıların terbiyesi ve güzellerin yetiştirilmesi ve muhâfaza edilmesinde büyük hasenât ve birçok fayda vardır” ifâdeleriyle cevâp vermiştir. Zaman içerisinde de zâviyeden yetişen gençler, halk arasında ahlâklarıyla ve işledikleri sâlih amellerle parmakla gösterilir olmuşlardır. Ayrıca, zâviyedeki dervişâna hizmet edenlerin lâubâlî davranışlarını hissettiği anda onları; “Bizim tâifemiz efendi ve hizmetkârdır ve kim sadakatle hizmet ederse efendi olur. Bizim efendiliğimiz benzersizdir ki görünüşe göredir ve bizim hizmetkârlığımız da hem zâhir hem de bâtin açısından iki kat olmuştur ve ‘Mü'min benim nûrumdandır’ ve pâdişahların hizmeti Hazret-i Nûr-i Ahmedî'ye yakındır” ifâdeleriyle uyardığı rivâyet edilir.

Abdüssamed Çelebi zamânında Konya'da büyük bir sel meydana gelmiş, her şeyi önüne katıp götüren sel karşısında telâşa kapılan ve muhtemel zararları önlemeye çalışan yardımcılara Abdüssamed Çelebi; “es-Samed'in kulu bir şeyi elde etme ve bir şeyi uzak tutma konusunda ondan başkasına yönelmez, sebeplere dayanmaz, es-Samed Allah'ın yüce ismidir ondan başkasına dönülmez, size kurtuluşu beklemek ve Allah'a karşı hüsnü zan gerekir” buyurarak önlem almalarına mâni olmuş ve derhal tefekkür ve tezekkürle meşgûl olmuştur. Ve âfet hâlinde en küçük bir zarar görmeden kurtulan Abdüssamed Çelebi'nin hânesi, yağmurun temizleyiciliği ile etraflarındaki toz ve süprüntülerden maddî ve mânevî anlamda kurtulmuşlardır. Mustafa Sâkîb Dede, bu hâdiseyi Abdüssamed Çelebi'nin ömrü müddetince tesbih etmiş olduğu “Allâhu's-Samed” zikrine dayandırarak, Abdüssamed Çelebi'nin “mazhar-ı âsâr-ı celîle-i samediyye” olduklarının isbâtı olduğunu ifâde eder.”¹⁵¹

¹⁵⁰ *Sefine*, s. 211-213.

¹⁵¹ Betül Saylan, *Mevlânâ Ailesi ve Mevlevilikte Çelebilik Makamı*, s. 240.

3.38. HAZRET-İ ÇELEBİ ABDÜLLATÎF

“Hazret-i Çelebi Abdülatîf b. Cihan Melik b. Hüsâmeddin b. Emîr Abdülvâcid b. Sultan Veled tam adıdır.

Din ve ahlak eğitimini aldıktan sonra seyahat etmeye yönelmiştir ve bu seyahatler sırasında Halep’te Hallâviye Medresesi’nde bir hücrede sakin olmuş ve uzun süre orada kalmıştır. Daha sonra Erzincan’a gitmiş ve orada kendisi adına bir hângâh yapılmıştır. Bütün Erzincanlılar onun müridi olmuşlardır. Kendisi adına yapılan bu hângâhın inşasında zenginler paralarıyla, fakirler bileklerinin gücüyle katkı sağlamışlardır.

Ölümünden önce bir defa Mevlânâ Hazretleri’nin türbesine gitmiş ve orada kendi ölümüne imada bulunmuş, o senenin sonunda vefat etmiş ve Erzincan’daki kendi hângâhında defnedilmiştir.”¹⁵²

3.39. HAZRET-İ ÇELEBİ ABDÜLKERÎM

“Sami Çelebi Muhammed Sadık b. Emîr Âdil b. Bahâeddin Sultan Veled’in sülalesinden olup, ayrıca anne tarafından da bu büyük hanedana mensup olmakla birlikte iki taraftan da önemli hanedan üyesidir.

Cemel Ali Hazretlerinin türbesinde sakin olmuş, bundan dolayı da bütün o civar kalkınmıştır. Orada mescit, cami ve hamam inşa olmuş, çevredeki bağlar yeniden düzenlenmiştir. Aslında orada Cemel Ali Hazretlerinin türbesinden başka herhangi bir bina ve imaret mevcut olmamış ancak Hazret-i Çelebi Abdülkerîm sayesinde o civar yeniden kalkınmış ve insanlar orada ibadet etmeye başlamıştır.

Cemel Ali Maveraünnehir’den olup, Mevlânâ döneminde yaşamıştır. İri yarı ve farklı görünüşlü bir adamdı. Mevlânâ’nın özel olarak hizmetinde olmuştur. Mevlânâ’ya deve taklidi yaptığı için “cemel” yani deve lakabının almıştır.

¹⁵² *Sefine*, s. 213-214.

Mevlânâ küçükken rivayete göre, Cemel Ali Dede'nin sırtına binermiş. Her zaman derviş kıyafetleri giyen Cemel Ali Dede'ye bir gün gösterişli bir kıyafet hediye edilmiş, küçük Mevlânâ onu görünce sırtına binmemiş, sonra üzerini değişince sırtına binmiştir. Bunun üzerine "Erkeklere tahammül gerek tecemmül değil" demiştir.

Hazret-i Çelebi Abdülkerîm ölümünden önce Mevlânâ'nın türbesinde sakin olmuştur ve sabahtan akşama kadar orada kalarak inzivaya çekilmiştir. Kırk gün içinde vefat edip büyük ve ulu atalarına kavuşmuştur. Makamına oğlu Çelebi Said oturmuştur. Ölüm tarihi belli değildir."¹⁵³

"Abdülkerîm Çelebi'nin sohbet halkasına teveccühün ziyâde olması sebebiyle, Meram'da Durud yöresinde, Cemel Ali Hazretleri'nin kabri civârında, Abdülkerîm Çelebi için bir mescid, matbah ve hamamdan müteşekkil Cemel Ali Zâviyesi inşâ edilmiş; Abdülkerîm Çelebi sohbetlerine ve talebe yetiştirmeye etrâfi bağlarla çevrili bu zâviyede devam etmiştir.

O dönemde, o civardaki tek eserin Cemel Ali'nin kabri olduğunu aktaran Mustafa Sâkîb Dede, Abdülkerîm Çelebi'nin buraya intikâlinden sonra etrâfın mâmûriyetini ve çevrenin bütün ıssızlığına rağmen matbahda ihtiyaç olan bütün malzemelerin mevcut olduğunu ve Abdülkerîm Çelebi'nin bereketiyle kurulan sofraların çeşitli nîmetlerle dolu olduğunu rivâyet etmektedir.

Abdülkerîm Çelebi, 40 sene burada vazîfe yaptıktan sonra Konya'da bulunan hânesine nakletmiş ve burada 40 gün boyunca Konya Mevlânâ Dergâhı'na karşı tezekkür ve tefekkür üzere vakit geçirmiş ve vefat etmiştir. Cemel Ali Zâviyesi'ndeki postnişinlik vazîfesini önce oğlu Saîd Çelebi üstlenmiş, daha sonra da dervişân arasında bu vazîfeye lâayık olanlar posta geçmişlerdir."¹⁵⁴

3.40. HAZRET-İ ÇELEBİ CELÂLEDDİN

"Emîr Âdil Kûçek b. Selaheddin b. Emîr Zâhid b. Çelebi Âbid b. Bahâeddin Sultan Veled sülalesinden olup, büyük türbeye yakışır bir şehzade gibi yetişmiştir.

¹⁵³ *Sefîne*, s. 214-216.

¹⁵⁴ Betül Saylan, *Mevlânâ Ailesi ve Mevlevîlikte Çelebilik Makamı*, s. 242-243.

Sultan II. Murathan'ın davetiyle Edirne Hângâhı'na gitmiştir. Sultan II. Murathan'ın saltanatının ortalarında (ö. 855 h./1451 m.) Kırım hanlarından biri Sultan'a saldırmaya kalkmış, Meslehet Deresi denilen bir yerde pusu kurmuş, bunun üzerine şah da savaşa hazır olmuş, Tatar Hanı barış teklifini reddetmiş, Ayı Deresi diye bilinen bir bölgede iki Mevlevî dervişi ellerinde iki pâyband ile Tatar Hanı'nın atının ayağını bağlamış, Han Sultan Murat'a saldırdığı an yere düşmüş ve Sultan Murat onun kafasını kesmiştir. Daha sonra bu iki derviştten birinin Celâleddin Çelebi olduğu anlaşılmıştır.

Celâleddin Çelebi ömrünün sonunda Sultan Murat ile görüşmüş, vefat ettikten sonra kardeşi Çelebi Cemâleddin onun yerine geçmiştir. Ölüm tarihi ile ilgili bir bilgi yoktur.”¹⁵⁵

“Konya'da eğitimini tamamlamasının ardından, *Sefine*'de Mustafa Sâkıb Dede'nin ifâdesine göre “müttekâ-yı hilâfet-i uzmâ-yı Türbe-i Muazzama'ya şâyeste bir şeh-zâde-i kâmil ve mükemmil iken” 842 h./1438 m. târihinde, o târihte henüz tesis edilmiş olan Edirne Murâdiye Mevlevîhânesi'ne, Sultan II. Murad'ın (ö. 855 h./1451 m.) emri üzerine postnişîn tâyin edilmiştir.

Ancak Celâleddin Çelebi'nin bu vazîfesi uzun sürememiş, 2 yıl postta bulunduktan sonra, 844 h./1440 m. târihinde vefat etmiştir. Postnişînliği süresince, Sultan II. Murâd'dan iltifat ve ihtiram gören Celâleddin Çelebi'nin, pâdişahın kendisine ve dervişâna olan hayranlığı üzerine “Sultanların keremi, bendelerinin yüzlerinden görünür” buyurarak, kendilerinin yalnızca Hz. Mevlânâ'nın himmet ve inâyeti için birer vâsita olduklarını ifâde ettiği rivâyet edilmektedir.

Vefâtından önce, Sultan II. Murâd'ın bir sohbet esnâsında, Celâleddin Çelebi'nin makâmını kime terkedeceğini merak edip, aklından geçirmesi ve böyle bir makâmın devamının yine Celâleddin Çelebi hânesinden sağlanmasını temennî ettiği bir esnâda Celâleddin Çelebi, Sultan II. Murad'a “Celâl gitsin, Cemâl gelsin” buyurmuş ve kendisinden sonra makâmını kardeşi Cemâleddin Çelebi'ye terk ettiğini beyân etmiştir.”¹⁵⁶

¹⁵⁵ *Sefine*, s. 216-219.

¹⁵⁶ Betül Saylan, *Mevlânâ Ailesi ve Mevlevîlikte Çelebilik Makamı*, s. 244-245.

3.41. HAZRET-İ ÇELEBİ CEMÂLEDDİN

“Çelebi Cemâleddin bilim, ahlak, irfan ve keramette kardeşi Çelebi Celâleddin ile aynı düzeyde olmuştur. Onun sayesinde Edirne zaferlerin ve fetihlerin başkenti olmuştur. Şehrin her geçen gün başarıları ve fetihleri artmıştır.

Şöyle rivayet edilmiştir: Bir sonbaharda Çelebi Cemâleddin bir bağa girmiş ve bazı ağaçlar onu görünce yeşillenip çiçek açmış ve oradaki herkes hayretler içinde kalmıştır. Sonra kendisi bağdan çıkınca tekrar bağda yaprak dökümü başlamış ve sonbahar hâkim olmuştur. Bu durumu şaha arz ettiklerinde şah; “O Cemâleddin’in yüzüydü ve siz o yansımayı görüp aslolanı göremediniz. Hâlbuki biz hep o baharı onun yüzünde görüyoruz” demiştir.

Çelebi Cemâleddin’in ölümü o devirde herkesi üzmüş ve naaşı kardeşinin yanında toprağa verilmiştir. H. 853 / m. 1449 tarihinde vefat etmiştir.”¹⁵⁷

“Büyük birâderi Celâleddin Çelebi’nin 844 h./1440 m. târihinde vefâtı üzerine Edirne Murâdiye Mevlevîhânesi’nin ikinci postnişîni olarak 58 yaşında posta geçmiş ve 9 sene postnişîn olarak vazîfe yapmıştır.

Meşîhati döneminde, Edirne civârındaki Tatarlarla bir mesele olmuş, bu mesele karşısında Cemâleddin Çelebi tavrını Osmanlı Devleti’nden yana koyarak meseleyi halletmiştir. II. Kosova Savaşı için savaş meydanında bulunan Osmanlı Ordusu’nun, Çelebi’den aldığı mânevî güçle II. Kosova Savaşı’nda gâlip geldiği rivâyet edilmektedir.

Siyâsî ve idârî meseleler hâricinde, Cemâleddin Çelebi’nin postnişînliği zamânında, Cemâleddin Çelebi’nin himmet ve bereketiyle, etrâfında geniş bir muhabbet ve sohbet halkası teşekkül ettiği rivâyet edilir.”¹⁵⁸

3.42. HAZRET-İ ÇELEBİ ABDÜLCELİL

¹⁵⁷ *Sefîne*, s. 219-220.

¹⁵⁸ Betül Saylan, *Mevlânâ Ailesi ve Mevlevîlikte Çelebilik Makamı*, s. 246-247.

“Hazret-i Çelebi Abdülcelil, Çelebi Alaeddin’in oğullarından biridir ve babasından ders almıştır. Eğitimi bitirince Mısır’da Kahire Hângâhı’na gönderilmiştir. Aslında Kahire’deki Mevlevî dergâhı Ezher Cami civarında idi. Onun daha önceki şeyhi Hazret-i Sultan Divânî idi. Çelebi Abdülcelil oraya atandıktan sonra dergâh, seyyahların dinlenme merkezi olmuştur. Ancak onun döneminde herkesin oraya girip çıkacağı bir yer olmuştur.

Çelebi Abdülcelil bir gün yolda giderken, Mısır devlet adamlarından biri olan Reşit Fehhâme ile karşılaşır. Fehhâme atından inip Çelebi’nin elini öper ve onu evine davet eder. Birçok ısrardan sonra Çelebi Abdülcelil daveti kabul eder ve Fehhâme’nin evine gider. Birkaç gün orada kalır. Ne zaman gitmek istese ısrarla tekrar kalması istenir. Bunun üzerine Çelebi “Misafirlik üç gün olur” der. “Ondan sonra kalkıp gitmek gerekir” karşılığını verince ev sahibi; “Misafirlik başkasının evinde olur. Bu ev Mevlânâ adamlarına aittir” der. Eviyle ilgili evrakları hazırlayıp evi Mevlevîlere vakfettiğini bildirir. Çelebi de “Hayrı kabul etmemek doğru değildir” der ve evi kabul eder.

Bir gün bütün âlimler, şeyhler ve Mısır devlet adamları Nil Nehrinin kenarına giderler. Orada Nil Nehrinin suyunun azaldığından Çelebi Abdülcelil’e bahsederler. O esnada herkes semâ edip gazel okumaya başlar. Bu sırada Abdülcelil “Ey Nil, sende bu âşıklar gibi coş” der ve Nil Nehrinin suyu yükselmeye başlar. Su seviyesi aşırı bir şekilde artmaya başlayınca “yeter” der, Abdülcelil ve su orada durur.

Otuz sene boyunca büyük-küçük herkes irşâd ettikten sonra velayet rütbesine ermiş olan Hazret-i Çelebi Abdülcemil’i kendi yerine atamış ve akrabalarını ziyaret bahanesiyle herkesle vedalaşıp, vatana doğru yol almıştır. Herhangi bir hastalığı olmadığı halde vefat etmiştir.”¹⁵⁹

3.43. HAZRET-İ ÇELEBİ ABDÜLCEMİL

“Anne ve babası bir, Hazret-i Abdülcelil’in küçük kardeşidir. Rum diyarında eğitim almış ve Mısır’da eğitimine devam etmiştir. Abisinin sayesinde kendisini geliştirmiştir. Birçok devlet adamı Mısır’da onun huzurunda feyz almıştır.

¹⁵⁹ *Sefine*, s. 220-223.

Nerede ve nasıl öldüğü hakkında bir bilgi yoktur. Ancak kardeşinin yanında defnedildiği belirtilmiştir.”¹⁶⁰

3.44. HAZRET-İ ÇELEBİ ŞAH MEHMED ZİNCİR-ŞİKEN

“Şah Çelebi b. Muhammed Çelebi b. Ferruh Çelebi b. Çelebi Hüsrev’in evlatlarındandır.

Uzun süre aklî ve naklî bilimleri öğrenmiştir. Daha sonra Antalya Hângâhı’na atanmıştır. İnkâr edenleri ve emirlere uymayanları kılıçtan geçirmiştir. Herkes ona itaat etmiş, kimsenin mazlumlara kötülük yapmaya cesareti kalmamıştır. Kılıcının yaydığı korku ve gücü uzun yıllar konuşulmuştur.

Mevlevî türbesinden kendisinin yanına, hângâhın işlerini yani mutfak, semahane, mutribhâne ve temizlik işlerini yürütmek için 18 kişi verilmiştir.

O civarda yaşayan bir gurup insan hângâha saldırmaya kalkışmış ancak attıkları taşlar kendilerine dönmüş, oradan kaçmışlar ve bu guruba liderlik eden kişi devamlı bir sara hastalığına yakalanıp ölmüş ve geri kalanlar ise ya hastalanıp ölmüş, ya da tövbe edip hângâha dâhil olmuşlardır.

Daru’l-vîlâyeye giderken yolda atlıların önüne iki katlı zincir çıkıp gitmelerine engel olunca, kendisi bu zincirleri kolaylıkla kırmış ve arkadaşları arasında “zincir-şiken” (zincir kıran) lakabıyla anılmaya başlanmıştır. Ancak bu zincir kırma işlemi atın göğsünün gücüyle mi yoksa sebepsiz Allah’ın yardımıyla mı olduğu belli olmamıştır. Birincisiyse; bunun gücü, ikincisiyse; Allah’ın kerameti olarak belirtilmiştir. Fakat bu zincir incelendiğinde, onun kalınlığı ve sertliği açısından ikinci tahminin daha ağır bastığı görülmüştür. Aslında Çelebi Şah Mehmed iradesiyle zincirleri kırmıştır.

Antalya’nın havası sıcak olduğu için, yazın bazen mekân değişikliği yapıp Daru’l-vîlâyeye veya Daru’l-devliyyeye gidermiş. Bir defasında İstanbul’a gitmiş, Galata Hângâhı’na inmiş ve orada birkaç gün inzivaya çekilmiştir. Birden inzivadan

¹⁶⁰ *Sefîne*, s. 223-225.

çıkılmış ve talebelerine hazırlık yapmalarını emretmiştir. Sefer için yola koyulmuşlardır.

40 yıl hângâhta postnişinlik yaptıktan sonra Şeyh Ahmed Efendi'ye makamını devretmiş, vefatından sonra Semâhâne-i Mübarekhâne'ye defnedilmiştir.”¹⁶¹

“Akdeniz Bölgesi'nde bulunan Mevlevî zaviyelerinden biri olan Antalya Mevlevîhânesi, kuruluş tarihini bildiren bir kitabe ve vakfiyesinin de bulunmaması sebebiyle, bu gün mevcut olan yapısından hareketle, Mevlevîhânenin Selçuklu Sultanı I. Gıyaseddin Keyhüsrev (1192-1210) ve I. İzzeddin Keykavus (1210-1219) zamanında bir Rum Kilisesi'nden çevrildiği veya Anadolu Selçukluları Yivli Minareli Ulu Cami, İmaret Medresesi, Atabey Armağan Medresesi, Mevlevîhâne, Zincirkıran Mehmed Bey Türbesi, Nigar Hanım Türbesi ve hamamdan müteşekkil bir külliye olarak tesis edildiği tahmin edilmektedir.

H. 774 / m. 1373 senesi civarında Antalya'yı Kıbrıslıların elinden alan ve Antalya Fatihi olarak bilinen, Hamidoğullarından Yunus Bey'in oğlu Zincirkıran Mehmed Bey (ö. h. 779 / m. 1377), XVI. asırda II. Bayezid'in oğlu şehzade Sultan Korkud'un annesi Nigar Hatun (ö. m. 1503)'un vefatı ve tekkeye defnedilmesi üzerine Mevlevîhâne için yazdığı vakfiyede ve *Sefîne-i Mevlevîyye*'de Antalya Mevlevîhânesi'nin kurucusu gösterilmiştir. Antalya'yı yabancılardan temizlemek, halka yardım etmek ve Mevlevîhâneyi kurmak üzere gönderilen Zincirkıran Mehmed Efendi vefatından sonra Mevlevîhânenin hâmûşuna defnolmuş ve kendisinden sonra meşihat makamına Ahmed Çelebi geçmiştir.”¹⁶²

“Hüsrev Çelebi (ö. 969 h./1561 m.) oğlu Ferruh Çelebi (ö. 1010 h./1601 m.) oğlu Muhammed Çelebi (ö. 1010 h./1601 m.) oğlu Şâh Çelebi'nin (ö. 1045 h./1635 m.) oğlu olan Zincir-şiken Muhammed Çelebi 1012 h./1603 m. târihinde Konya'da dünyâyâ gelmiştir.

Zincir-şiken Muhammed Çelebi, 40 sene Antalya Mevlevîhânesi'nde postnişin olarak vazîfe yaptıktan sonra, yerini dervişânın muhabbetini kazanmış Ahmet Çelebi'ye, Konya Dergâhı'nın da uygun görmesiyle, terk etmiştir. 1077

¹⁶¹ *Sefîne*, s. 225-232.

¹⁶² Sezai Küçük, *Mevlevîliğin Son Yüzyılı*, s. 292-293.

h./1666 m. târihinde 65 yaşındayken vefat ederek, semâhânenin ön kısmına defnedilmiştir. Ayrıca vefâtından sonra bâzı gecelerde semâhânedede ve türbe civârında defâlarca müşâhede edildiği de dilden dile dolaşmıştır.”¹⁶³

3.45. HAZRET-İ LÜTFULLAH ÇELEBİ

“Hazret-i Lütfullah Çelebi, Abdülkerim Çelebi’nin torunlarındanır. Çocukluğundan itibaren Allah yolunda olmuştur. Zâhirî ve bâtinî ilimler konusunda ilerlemiştir. Adımlarını hep irfan yolunda atmıştır. Dünya eğlencelerinden ve zevklerinden hep uzak durmuştur. Fakirlere hep yardımcı olmuş, hizmetinde çalışan Hacı Ahmed isminde bir dervişin ölümünden sonra uzun zamanlar kahvehânedede oturmuş ve etrafına toplanan insanlarla ve özellikle dönemin saray mutfağında çalışanlarla orada sohbetler etmiş ve onların dertlerine derman olmuştur.

Bir vakit Karaman Eyaleti’ne veba hastalığı yayılmış ve birçok kişi bu hastalıktan hayatını kaybetmiştir. Kendisi de bu hastalığa yakalanmış, onu şehirden uzaklaştırmışlar, Paşa Çeşmesi denilen yere kadar gitmiş fakat burada hastalığı daha da artmış, “Çehil Tenane” meydanına gitmiş ve ölümünden önce burada, Allah’a kavuşacağından bahsetmiştir. Daha sonra burada vefat etmiştir. Hazret-i Lütfullah Çelebi’nin hem hayatı hem de ölümü rahmetin kaynağı olmuştur. (ö. h. 1088 / m. 1678 ?)”¹⁶⁴

“Ulu Ârif Çelebi’nin küçük oğlu Emir Âdil Çelebi’nin (ö. 770 h./1368 m.) oğlu Muhammed Sâdık’ın (ö. 805 h./1402 m.) oğlu Sâmi Çelebi’nin torunlarından, Cemal Ali Zâviyesi kurucusu ve postnişini Abdülkerim Çelebi’nin âilesinden olan Lütfullah Çelebi; gençliğinde zâhir ve bâtin ilimleriyle meşgul olan, ecdâdına âid eserleri mütâlâa ile vakit geçiren, mevlevî âdâb ve erkânına riâyette son derece titiz bir genç olarak bilinmiştir. Bir akşam namazı sonrasında, elleri havada, duâ ederek hânesine doğru ilerlerken, muhâtap olduğu bir hal netîcesinde ömrünün sonuna kadar cezbedâr olarak yaşamıştır.

¹⁶³ Betül Saylan, *Mevlânâ Ailesi ve Mevlevilikte Çelebilik Makamı*, s. 247-250.

¹⁶⁴ *Sefine*, s. 232-234.

Lütfullah Çelebi'ye isnâd edilen kerâmetlerden biri de, Dergâh'da kendisi için yeni ve farklı bir hırka gönlünden geçiren ancak bu arzusunu kimseye paylaşmayan bir dervişle ilgilidir ki; dervîşin gönlünün bu arzuyla dolu olduğu bir anda, Lütfullah Çelebi'nin ahabablarından biri Lütfullah Çelebi için Haleb'de bir hırka diktirmiştir ve hediye etmek üzere Dergâh'a gelmiştir. Lütfullah Çelebi ise bu hediye karşısında "Hırkayı isteyen budur, bana bir kepenek yeterlidir" buyurarak dervîşin gönlünden geçenden haberdar olduğunu beyan etmiştir.

Vefatlarının akabinde, mîrâsına tekâbül eden kepenek ve kemerleri, kendisi gibi cezbedâr bir kimse olan Yahyâ isimindeki muhibbine teslim edildiği ve bir nevi' makâmını kendisine terkettiği rivâyet edilmektedir. Yine kendisi gibi cezbedâr olan muhiblerinden Ahmed isimli olanını Nâblus'a, Dervîş Muhammed isimli olan muhibbini de Sivas'a gönderdiği de rivâyetler arasındadır."¹⁶⁵

3.46. HAZRET-İ ALİ ÇELEBİ

"Hazret-i Ali Çelebi, Celâleddin b. Hüseyin Çelebi b. Ferruh Çelebi tam adıdır. Fars, Arap ve Rum diyarlarında bulunmuş, aklî ve naklî ilimlerle ilgilenmiş, asrının teki olmuştur. Birçok diyar gezdikten sonra, Manisa halkının şefkatli olması ve kendisine çok ilgi göstermeleri sebebiyle buradaki hângâha yerleşmiş ve dönemin padişahından bu şehre yerleşmek için icazet almıştır. Burada bulunan ve kendisine alaka gösteren kişilerle hemdem olmuş, onların susuzluklarını manevî sohbetleri ile gidermiştir. Farsça'yı öğretme konusunda üstat olmuş, kendi sülalesinden olan Muhammed Lütfü Çelebi'yi veliahdı ilan etmiş, bildiği şeyleri ona öğretmiştir. Veziriazam Ahmed Arifî ve Efhâm İbrahim Paşa'nın davetiyle İstanbul Devlet Sarayı'na teşrif etmiş, orada makamından istifa edip, bir köşeye çekilmeye karar vermiştir. Nerede ve ne zaman öldüğü ile ilgili bir bilgi yoktur."¹⁶⁶

"Ferruh Çelebi (ö. 1010 h./1601 m.) oğlu Celâleddin Hüseyin Çelebi 1127 (ö. 1006 h./1597 m.) oğlu Nakşî Ali Çelebi, Sahîh Ahmed Dede'nin aktardığına göre 985 h./1577 m. târihinde dünyâya gelmiştir.

¹⁶⁵ Betül Saylan, *Mevlânâ Ailesi ve Mevlevîlikte Çelebilik Makamı*, s. 250-251.

¹⁶⁶ *Sefîne*, s. 235.

Birinci olarak Nakşî Ali Çelebi'nin zamânında vakıf gelirlerinin arttığını kaydetmektedirler. İkinci olarak ise; o dönemde çeşitli sebeplerle topraklarını terk eden vakıf reâyâsının tekrar yerlerine dönmelerini sağlayarak üretimin arttırılmasını sağladığı ve vakıftan haksız yere maaş alanların görevlerine son verdiği kaydedilmektedir. Son olarak da sağlanan ve artan gelirlerle, kendisinden önce bakımı ihmal edilmiş olan mevlevîhânenin ve vakıf müştamilâtının tâmirden geçirildiği Nakşî Ali Çelebi'nin postnişînliği döneminde gerçekleştirdiği faâliyetlerinden zikredilmektedir.

Farsça'da ve şiir yazmada mâhir bir zât olan Nakşî Ali Çelebi'ye âid *Na't-ı Pâk-i Seyyidü'l-Kevneyn* isimli bir naat bulunduğu rivâyet edilmektedir.

Nakşî Ali Çelebi, vefâtından birkaç sene önce makâmını oğlu Muhammed Lütfî Çelebi'ye (ö. 1150 h./1737 m.) terketmiştir. Böylece Mevlânâ Âilesi'nin uhdesine geçen Manisa Mevlevîhânesi'nde bu târihten sonra Çelebi Âilesi mensupları tarafından idâre edilmiştir. Osmanlı târihinde tahta çıkacak şehzâdelerin idârî görev yaptıkları bir şehir olan Manisa, özellikle son dönemlerde Konya Mevlânâ Dergâhı'nda posta oturacak çelebilerin Manisa Mevlevîhânesi'nde vazîfe yaptıkları bir şehir hâline gelmiştir.¹⁶⁷

3.47. HAZRET-İ ÇELEBİ ABDÜLAHAD

“Hazret-i Çelebi Abdülahad (d. 1060 h./1650 m. - ö. 1111 h./1699 m.), Ferruh Çelebi'nin torunlarından olan Şah Çelebi'nin oğlu, Bayram Çelebi'nin babasıdır. Kanaat ehli, fakirlerin yardımcısıdır. 90 yıl ömrünü, beş vakit namazını camide kılarak ve Kadir gecesini de nafilâ namaz kılarak yine camide geçirmiştir.

Ömrünün sonuna doğru, oğlu Bayram Çelebi'yi vekil ilan etmiştir¹⁶⁸

“*Sefîne*'nin naklettiği künyeye göre Abdülehad Çelebi; Ferruh Çelebi (ö. 1010 h./1601 m.) torunlarından Şâh Çelebi (ö. 1045 h./1635 m.) evlâdından Bayram Çelebi âilesindedir. Ancak, Şâh Çelebi; Ferruh Çelebi'nin oğlu Muhammed Çelebi'den (ö. 1010 h./1601 m.) olan torunudur. Ve Sahîh Ahmed Dede'nin

¹⁶⁷ Betül Saylan, *Mevlânâ Ailesi ve Mevlevîlikte Çelebilik Makamı*, s. 253-254.

¹⁶⁸ *Sefîne*, s. 235-236.

naklettiği bilgilere göre de Abdülehad Çelebi; Ferruh Çelebi'nin oğlu Celâleddin Hasan Çelebi'nin (ö. 1003 h./1594 m.) oğlu makam çelebisi Pîr Hüseyin Çelebi'nin (ö. 1077 h./1666 m.) oğludur.

Mustafa Sâkîb Dede'nin husûsî bir münâsebeti olduğunu rivâyet ettiği Abdülehad Çelebi; Konya Mevlânâ Dergâhı'nda yetmiş, beş vakit namazını Dergâh'ın mescidinde edâ etmesiyle bilinen, bunun yanı sıra teheccüd, işrâk, duhâ, evvâbîn gibi nâfile namazlarını ve mübârek günlerde tutulan nâfile oruçlarını ihmal etmeyen, Dergâh'daki mukâbeleleri ve Mesnevî sohbetlerini kaçırmayan ve geçimini de zirâatten elde eden biridir. Mustafa Sâkîb Dede, seyâhatlerinde, en az senede bir kez olmak üzere Abdülehad Çelebi ile görüştüğünü, sohbet ve nasîhatlerinden çok müstefid olduğunu aktarmaktadır. Kendisine bir defâ “Ey Derviş Sâkîb! Aklına tereddüd düştüğünde beni düşünerek tesbihâtta bulun!” nasîhatinde bulunduğunu ve sonra da bu nasîhatini “Esmâ zikrindeki ilerleme ve gerilemede, mânâ denizindeki durumunu belirlemede mübâlağa et! Sana şehirler, ülkeler arasında seyâhat etmen, köşe-bucak dolaşman fayda etmez. Vaktini isrâf etme! Bedeninin arzularına teslim olma! Fırsatları kaçırma! Zirâ pişmanlık fayda vermez!” şeklinde îzâh ettiğini kaydetmektedir.”¹⁶⁹

3.48. HAZRET-İ HALİL ÇELEBİ

“Hazret-i Halil Çelebi, Arif Kûçek Çelebi'nin yolundan gidenlerden olup, bütün güzel ahlaklara bürünmüştür. Şemseddin Tebrizî'nin dergâhında bulunmuş, isteyenlere vaaz vermiştir.

Öldüğünde yüzü, nurlu hayatı gibi nurlanmıştır. Naaşının sanki uyuyor gibi olduğu söylenir. Vasiyeti üzerine dedesinin ayakucuna defnedilmiştir.”¹⁷⁰

3.49. HAZRET-İ HASAN ÇELEBİ

¹⁶⁹ Betül Saylan, *Mevlânâ Ailesi ve Mevlevîlikte Çelebilik Makamı*, s. 254-255.

¹⁷⁰ *Sefîne*, s. 236.

“Hazret-i Hasan Çelebi (d. 985 h./1577 m. - ö. 1048 h./1638 m.), Ferruh Çelebi (ö. 1010 h./1601 m.) oğlu Celâleddin Hasan Çelebi'nin (ö. 1003 h./1594 m.) büyük oğlu; makam çelebisi Pîr Hüseyin Çelebi'nin (ö. 1077 h./1666 m.) erkek kardeşidir. Saadet kapısında kendisini geliştirmiş, inzivada bulunmuş, yalnız kaldığında kapalı kapılar arkasında kendisine rûhânî işaretler gelmiş ve valide sultan yanına teşrif buyurmuş ve ömrünün sonuna kadar bu makamda oturması teyit olmuştur.

Etrafında olanlara çoğu zaman muhabbetle davranmıştır. Fakirler arasında yaygın olan “Mukaddeme-i Mübeşşire” açıklandığında Hazret'in manevî (rûhânî) bir boyutu olduğu ve problemleri şefaitle kolay çözdüğü, kendi dergâhında kırk gün çile çeken birinin de onun bu nurundan nasiplendiği bildirilmiştir. Hazret'in şefaati Allah'ın kapısında her zaman makbul olmuştur. Ayrıca kişinin ne kadar günahı olursa olsun Allah'ın kapısına her zaman gelmesini ve mükâfatını göreceğini söylemiştir. Ölüm tarihi belli değildir.”¹⁷¹

3.50. HAZRET-İ HÜSEYİN ÇELEBİ

“Hazret-i Hüseyin Çelebi, Kâmile binti Çelebi Arif Kûçek Hazretleri'nin çocuklarından. Soyunun gurur duyduğu, servet sahibi, yüce ahlak ve faziletlerle sahiptir. Dünyevî sohbetlerden geri durmuş, kanaat ehli birisidir. Seçkin bir sülaleden olan Havva Hanım, Şeyh Mehmet Muhlis, Şeyh Ahmed-i Halis, Şeyh Mahmud-i Hamid ve Şeyh Ali Şakir, Hâlîme-i Âbide ve Fatıma-i Saliha, Aişe-i Zaide'nin ihsanlarıyla yetişmiştir.

Çelebi Abdülhâlîm'in postnişinliği döneminde Türbe-i Mukaddese'de bulunmuştur.

Ölüm tarihi ve yeri ile ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.”¹⁷²

3.51. HAZRET-İ HIZIR ŞAH ÇELEBİ

¹⁷¹ *Sefine*, s. 236-237.

¹⁷² *Sefine*, s. 237-238.

“Hazret-i Hızır Şah Çelebi, yüce sülalenin Cevher soyundan olup, ecdadının yolunu devam ettiren eşsiz bir zattır.

Mevlevî silsilesinin büyüklerinden, babası Hızır Paşa'nın yerine hakkıyla geçmiştir.

Hazret-i Hızır Şah Çelebi'nin birçok keramet ve üstünlüklerinin olduğu rivayet edilmiştir. Hatta bir mecliste orada olmayan birinin hasta olduğunu bilmiştir.

Çelebi Şah Mehmed'i kendi yerine veliahd tayin ederek bu dünyadan göçmüştür. Fakat ölüm tarihi belli değildir.”¹⁷³

3.52. HAZRET-İ ŞAH MEHMED ÇELEBİ

“Hazret-i Şah Mehmed Çelebi, büyük arif ve manevî âlemde neşr-u nüma olmuş, atalarının yolunu devam ettirmiştir.

Döneminin en önde gelen seçkin kişilerindendir. Babası, Hızır Şah Çelebi'nin göstermiş olduğu üstünlükleri, hizmetleri daha da ileriye götürmüştür. Hazret-i Şah Mehmed Çelebi'nin de babası gibi birçok keramet ve üstünlükleri konusunda rivayetler anlatılmıştır.

Ecel vakti geldiğinde Allah'ın davetine icabet ederek, huzurlu bir şekilde ruhunu teslim etmiştir.”¹⁷⁴

“Dîvânî Mehmed Çelebi'nin oğlu olan Hızır Şâh Çelebi, 903 h./1497-98 m. târihinde Karahisar'da dünyâya gelmiştir. Hayâtı boyunca dedelerinin mîrâsına sâhip çıkmasından ve eserlerine tam bir ittîbâ sağlamasından ötürü “Sânî-i Sultan Veled-İkinci Sultan Veled” olarak anılmıştır. Ayrıca, “Hızır” ismiyle insanların mânevî dertlerine derman olduğu; “Şâh” ismiyle de dünyâ işlerinde, insanların zâhir sıkıntılarında yardımcı olduğu; her iki ismiyle de zâhir ve bâtin işlerinde himmet eylediği rivâyet edilmektedir. Babası Dîvânî Mehmed Çelebi'nin vefâtı esnâsında dahi, gözü yaşlı ihvânı tesellî etmek vazîfesi Hızır Şâh Çelebi'ye düşmüş ve babasının vefâtıyla oluşabilecek mânevî otorite boşluğuna müsâade etmemiştir.

¹⁷³ *Sefine*, s. 238-242.

¹⁷⁴ *Sefine*, s. 242-246.

931 h./1525 m. târihinde hilâfetnâmesini almış, babası Dîvânî Mehmed Çelebi'nin vefâtıyla da 936 h./1530 m. târihinde, 33 yaşında posta geçmişlerdir. Kendisine âit olan ve “931 h. yılının Rebûlâhirinin ortalarında” tanzim edildiği belirtilen hilâfetnâmede Hızır Şâh Çelebi'den; “Çelebi Hızır Şâh bin Muhammed Çelebi el-Celâlî es-Siddîkî” olarak bahsedilmektedir.

Hızır Şâh Çelebi, 75 yaşındayken, 978 h./1570 m. târihinde Karahisar'da vefat etmiştir. Vefâtının yaklaştığını mânâ âleminde haber alması netîcesinde, ziyâfetler düzenlediği, semâ' merâsimleri tertib ettiği, vefâtından üç gün önce de makâmını oğlu Şâh Mehmed Çelebi'ye terkettiği rivâyet edilmektedir. Vefâtının akabinde, annesinin ve babasının yanına defnedilmiştir.”¹⁷⁵

3.53. HAZRET-İ ÇELEBİ KÛÇEK MEHMED EFENDİ

“Hazret-i Çelebi Kûçek Mehmed Efendi, Celâleddin sülalesinden olup, “Kûçek” lakabı ile meşhurdur. Fakat yaptıkları ve hizmetleriyle bu lakabın tevazu için olduğu anlaşılmaktadır.

Keramet ve üstünlükleri ile öne çıkmış, Mevlevî ailesinin Anadolu'da önde gelen temsilcilerinden olmuştur. Darda kalanlara, hakikat arayanlara yardımda bulunmuştur.

Onun bir kerameti olarak, hângâha girdiğinde oradaki bir aşçıbaşının hatasını anlayıp, düzelttiği rivayet edilmiştir.

Allah'ın hıfz-ü inayetiyle huzurlu bir şekilde ruhunu teslim etmiştir. Ölüm tarihi ile ilgili bir bilgi yoktur.

Hazret-i Arif Efendi'nin Kûçek Mehmed Efendi'ye yazmış olduğu mersiye *Sefine* 'de aktarılmıştır.” (s. 251) ¹⁷⁶

(مرثیه حضرت عارف افندی)

¹⁷⁵ Betül Saylan, *Mevlânâ Ailesi ve Mevlevîlikte Çelebilik Makamı*, s. 191-193.

¹⁷⁶ *Sefine*, s. 246-252.

"آن همای همت و عنقای قاف مکرمت.

ناگه از روی زمین پروازعلیین کرد..."¹⁷⁷

"Şâh Mehmed Çelebi'nin oğlu olan Küçük Muhammed Efendi, Sahîh Ahmed Dede'ye göre 992 h./1584 m. târihinde, Şâh Mehmed Çelebi 48 yaşındayken dünyâya gelmiştir. Doğumunun ardından, 2 sene sonra annesini kaybeden Küçük Muhammed Çelebi'yi, kendisinden 31 yaş büyük olan ablası Destînâ Hanım himâyesine almıştır. Boyunun kısalığından ve kendisinden önce Destînâ Hanım'ın postnişîn olmasından ötürü de müddet-i hayâtında "Küçük" lakabıyla anılmıştır. Ayrıca, şeyhlik yaptığı dönemde, cemâatinin çokluğu, hayır-duâ ile anılan bir zât olması sebebiyle "Ebû'l-Meşâyih ve'l-Hulefâ" olarak anıldığı rivâyet edilmektedir.

Şâh Mehmed Çelebi'nin vefâtının ardından, babalarının vasiyetine binâen Şâh Mehmed Çelebi'nin ablası Destînâ Hanım posta oturmuş ve Sahîh Ahmed Dede'ye göre 9 sene şeyhlik vazîfesini ve vakıf mütevellîliğini yürütmüştür. Ablasının henüz hayâttayken postu kendisine terketmesi netîcesi, 48 yaşında posta geçen Küçük Muhammed Çelebi, şeyhlik vazîfesini vefâtına kadar (ö. 1045 h./1635-36 m.) 5 yıl devam ettirebilmiştir. Küçük Muhammed Çelebi, 1045 h./1635-36 m. târihinde Karahisar'da, 53 yaşında vefat etmiştir. Vefâtından önce, Destînâ Hanım'ın kendisine makâmını terkettiği gibi, Küçük Muhammed Çelebi de makâmını, babası Mehmed Veled Çelebi'yi 1015 h./1606 m. senesinde kaybeden ve 7-8 yaşlarındayken yetim kalan, Küçük Muhammed Çelebi'nin terbiyesi altında yetişmiş yeğeni ve dâmâdı III. Muhammed Ârif Çelebi'ye terketmiştir."¹⁷⁸

4. SEFÎNE'DE GEÇEN BAYAN POSTNİŞİNLER

4.1. HAZRET-İ DESTİNÂ HANIM

¹⁷⁷ *Sefîne*, s. 251.

¹⁷⁸ Betül Saylan, *Mevlânâ Ailesi ve Mevlevîlikte Çelebilik Makamı*, s. 193-198.

“Hazret-i Şah Mehmed’in kızıdır. Yüce makam ve mevkinden dolayı kendisine “Destine” ihsan edilmiştir. Destine unvanı alan ilk kişidir. Kendisinden sonra Destinâ-i sâni lakaplı başka bir kişinin geldiği anlatılmıştır.

Hazret-i Destinâ Hatun tefsir ve hadis dersleri aldıktan sonra *Mesnevi-i Şerif*’i okumaya başlamıştır.

Bir iftira sonucu etrafındakilerin tutuklanıp hapse atılmaları sonucu kendisi de buna itiraz etmemiş, o da zincire vurulup hapse atılmıştır. Kısa bir süre sonra serbest bırakılmıştır.

Küçük Mehmed Efendi’nin annesi vefat ettiğinde Destinâ Hanım’ın terbiyesine verilmiştir.

Son zamanlarında gözleri görmez olmuştur. Kendi halvethânelerinde seksen yaşında vefat etmiştir.”¹⁷⁹

“Afyon Karahisar Mevlevîhânesi, Divânî Mehmed Çelebi’den sonra onun soyundan gelenlere tahsis edilmiş, bu sebeple Divânî Mehmed Çelebi’nin torunu ve Hızırşah Çelebi’nin oğlu Şah Mehmed Çelebi’den sonra kızı Destinâ Hatun (ö. h. 1040 / m. 1630), oğulları adına Mevlevîhânenin postnişinlik makamına geçmiştir.

Destinâ küçük yaşta çeşitli riyâzât ve ibâdâtla uğraşmış, nimet ve süsleri terk etmiş, *Kur’an-ı Kerim*’i hıfz etmiş, doğru yola sülûk etmiş, babasının öğrencisi olarak *Mesnevî-i Ma’nevî*’nin sırları, tefsir, hadis gibi çeşitli ilimler ve fenlerde yüceliğini göstermiş, ekseri vakitlerini Sultan-ı Sâti’u’l-burhan Ebü’s-Seyf türbesi içinde Saliha hanımlar için ayrılmış olan kafeste, zikir, nafîle ibadet ve murakabeler ile geçirmiştir. Babasından sonra onun yerine geçmiş ancak, tezkîr-i *Mesnevi-i Şerif* için irşâd ehli bir kimse, ayrıca diğer bazı hizmetler için de ehil birisini nasp ederek bizzat kendisinin ve görüşlerinin gerekli olduğu yerlerde de kendisi ilgilenerak tarikatın işlerini yürütmüştür. Aşırı riyazetten ve az uykudan zayıf düştüğünü görüp biraz posta yatmasını, uyumasını söyleyenlere: “Biz postu ayakaltına serdik ki Dost’un rızasını alalım. Özellikle o postu ki kurban oldu. Bu sebeple uyku libasından yüz kere daha iyi ve rahattır” sözleri ile cevap vermiştir. Birçok kere ricâl-i ğaybla görüştüğü, odasından gelen sesler üzerine kapısı vurulup da açıldığı zamansa kimsenin görülemediğini, ama değişik iklimlerden gelmiş birçok hediyenin göze

¹⁷⁹ *Sefine*, s. 252-253.

çarptığı için Hazret-i Meryem gibi “Merzûk-i gaybî”¹⁸⁰ olduğu söylenmiştir. Aldığı hediye ve ihsanları hiçbir zaman kendisi için harcamamış, fukaraya harcamıştır. Bu haliyle, babasının hem maddî hem manevî mirasına konduğunu göstermiştir.”¹⁸¹

“Destînâ Hanım’ın doğumundan önce, annesi Dîvânî Mehmed Çelebi’yi rüyâsında görmüş, Çelebi kendisine bir bilezik hediye edip, elleriyle Destînâ Hanım’ın annesinin koluna taktıktan sonra “Bu da, mahdûmenin doğumuna atandan hediye olsun” buyurmuş ve doğacak bebeğin adının “Destînâ” olmasını işâret etmiştir.

Destînâ Hanım, 31 yaşındayken, 992 h./1584 m. târihinde kardeşi Küçük Muhammed Çelebi dünyâya gelmiştir. Kardeşinin doğumundan 2 sene sonra 995 h./1586 m.’da annesi vefat etmiş ve 2 yaşındaki kardeşinin bakım ve terbiyesini üstlenmiştir. Babası Şâh Mehmed Çelebi’nin 1000 h./1591 m. târihinde vefâtından sonra, vasiyetleri gereğince hem şeyhlik vazîfesini hem de vakıf mütevellîliği vazîfesini üstlenmiştir.

Destîna Hanım’ın evlenip evlenmediği konusunda bir bilgiye rastlamadık. Ancak annesinin, kardeşi Küçük Muhammed Çelebi’nin doğumundan 2 sene sonra, kendisi 34 yaşında iken, 995 h./1586 m.’da vefâtından sonra kardeşi Küçük Muhammed Çelebi’nin bakım ve terbiyesini üstlenmiştir. Babası, Şâh Mehmed Çelebi’nin 87 yaşında, 1031 h./1621 m. târihinde vefat etmesiyle, babasının vasiyeti üzerine hem şeyhlik vazîfesini hem de vakıf mütevellîliğini üzerine almıştır. Bu dönemde 70 yaşında olan Destînâ Hanım, 9 sene dergâha hizmet ettikten sonra Karahisar Dergâhı’nın şeyhlik makâmını, bütün hizmet vazîfelerini ve vakfın mütevellîliğini kardeşi Küçük Muhammed Çelebi’ye terkederek halvethânesine çekilmiş ve 1040 h./1630 m. târihinde 80 yaşındayken Karahisar’da vefat etmiştir. Kabri, Hızır Şâh Çelebi’nin ayakucundadır.”¹⁸²

4.2. HAZRET-İ GÜNEŞHÂN-İ KÜBRA

¹⁸⁰ Hazret-i Meryem’in Allah’tan gönderilen yiyeceklerle gıdalandığına dair, Âl-i İmrân 3/37. Ayete işâret vardır.

¹⁸¹ Hülya Küçük, *Mevlevî Hanım Halife ve Şeyhler*, s. 72-73.

¹⁸² Betül Saylan, *Mevlânâ Ailesi ve Mevlevîlikte Çelebilik Makamı*, s. 198-200.

Hülya Küçük şöyle aktarmaktadır: “Kûçek Arif Çelebi’den sonra meşihati devralan kızı Güneşhân, küçük yaşta oğulları adına meşihata geçmiştir. (m. 1683 civarı) Kûçek Mehmed Çelebi’nin Güneşhân-ı Buzurg (ki diğer Güneşhân’lardan ayrılması için kendisine “Hazret-i Güneşhân-ı Buzurg/Kübra” denilirdi) Kerime, Rahime ve Seher Adlı dört kızı vardır ve Güneşhân, ilmi zahir ve batınla dolu, güzel ahlak, edeb, ilham ve keramet menşei, mirat-ı mükâşefe, kardeşleri arasında mazhâr-ı İsm-i A’zam olmakla meşhurdur. Kendisine miras kalan malları ve hediye edilenleri hep âsitâneye ve orada kalanlara harcadığı söylenir. Saliha bir kadının ebeveyni ile ilgili olarak gördüğünü söylediği bir rüyayı, ölüm zamanının yakın olduğu şeklinde yorumlayarak, rüyayı anlatana mebzul ihsanda bulunduktan sonra, elinde avucunda ne varsa fakirlere, evlâd-ı kirâmına, Kûçek Arif Çelebi’ye taksim eder ve yorumladığı gibi kısa zamanda Hakk’a kavuşur. Destinâ Hanım’ın yanına gömülür.”¹⁸³

“Hazret-i Güneşhân-i Kübra, Hazret-i Çelebi Kûçek Mehmed Efendi’nin en büyük kızıdır. İkinci kızı Kerime Hanım, üçüncü kızı Rahime, dördüncüsü Seher Hanımdır. Bunların içerisinde en öne çıkanı Güneşhân-i Kübra Hanım olmuştur. Pek çok üstün kerametlere sahip olmuş, hatta Mevlevî kadınlar arasından da en öne çıkanlarından olmuştur.

Maddi anlamda çok zengin biri olduğu, bunu etrafındaki ihtiyaç sahiplerine dağıttığı rivayet edilmiştir.

Vefat ettiğinde tüm mallarını Hazret-i Çelebi Arif Kûçek fakir fukaraya dağıtmıştır. Destinâ Hanım’ın yanına defnedilmiştir.”¹⁸⁴

“Güneş Hanım, kaynaklarda III. Muhammed Ârif Çelebi’nin kızı olan Güneş Hanım’la karıştırılmaması için “Güneş Hân-ı Kübrâ/Güneş Hân-ı Kebîre” olarak anılmıştır.

Güneş Hanım’ın, Karahisar Mevlevîhânesi’nde şeyhlik görevinde bulunup bulunmadığını bilemiyoruz. Ancak, babası Küçük Muhammed Çelebi’den sonra III. Muhammed Ârif Çelebi’nin posta geçtiğini biliyoruz ve Güneş Hanım’ın vefâtından önce “Bundan sonra Ârif’in nöbetidir” buyurmuş olması, vakfin

¹⁸³ Hülya Küçük, *Mevlevî Hanım Halife ve Şeyhler*, s. 73.

¹⁸⁴ *Sefîne*, s. 253-255.

mütevelli'si olarak vazîfeli olduğunu ve vefâtının akabinde buradaki vazîfesini III. Muhammed Ârif Çelebi'ye devrettiği görüşünü kuvvetlendirmektedir. Ayrıca Güneş Hanım'ın mukâbele idâre ettiği ve mevlevîhânenin dışarıdaki işleri için çarşıya gidip, alış-veriş yaptığına ve erkek şeyhler kadar îtibar gördüğüne dâir rivâyetler de vardır. Ancak biz şeyhlik görevinden ziyâde vakıf mütevelli'liğinde bulunduğu kanâatini taşımaktayız.

Doğum târihi gibi vefat târihi hakkında da bilgi sâhibi olamadığımız Güneş Hanım'ın kabri, Karahisar Mevlevîhânesi'nin Türbe kısmında, Destînâ Hanım'ın ayakucundadır.¹⁸⁵

4.3. HAZRET-İ KÂMİLE HANIM

“Çelebi Arif Kûçek'in kızıdır. Marifet, tarikat ve şeriat sahibi olan annesi de Mehmed Kûçek'in kızıdır.

Hazret-i Kâmile Hanım, annesi Kerime Hanım'ın Mehmed Ağa ile evlenip, Kütahya'ya yerleşmesi sonucu orada yaşamıştır. Kûçek Arif Çelebi'nin Güneşhân-ı Suğra, Kâmile, Âişe ve Kerime adlı dört kızı vardır. Daha küçük yaşta, gelecekte haber verme gibi kerametleri vardı ve çocuk olduğu için kendisini tutamayıp ulu orta her yerde bunları konuştuğu için babası buna engel olmak amacıyla pazardan aldığı rastgele bir yiyeceği ağzına koymuş ondan sonra bu tür şeyler yapamamıştır. Buluğa erdikten sonra eski haline dönmesi yine babasının himmeti ile olmuştur. Buluğ yaşına geldikten sonra artık erkek hocalardan ders almasına izin verilmemiş, kadın hocalardan ders alması istenmiştir. O da bunu kabul etmemiş, sadece babasından ders almıştır. Bazı zamanlar babasından da ders almaya vakit olmamıştır. O da bu duruma üzülmüş, Allah onu bu üzüntüsünden kurtarmak için kendisine uykusunda âlem-i hayalden hocalar göndermiştir. Öğrendiği ilimleri sular seller gibi başkalarına aktarır duruma gelmiştir. Kâmile Hanım'ın Kütahya'da yaşaması Kütahya için bolluk, bereket gelmesine sebep olmuştur.

¹⁸⁵ Betül Saylan, *Mevlânâ Ailesi ve Mevlevîlikte Çelebilik Makamı*, s. 201-202.

Yaşamı esnasında vuku bulan bir zelzeleden dolayı korkan halkı teskin etmiştir. Kardeşi Abdurrahman Çelebi ile Âsitâne-i Ebüseyf'de bulunmuş, orada vefat etmiştir. Güneşhân-i Suğra ve Kerime Hanım da aynı yerde defnedilmiştir.”¹⁸⁶

“Kütahya Mevlevîhânesi 1601-1689 yılları arasında III. Mehmed (Kûçek Arif) Çelebi'nin kızı Mesnevîhân Kâmile Hanım ile oğlu Hüseyin Çelebi ve kızı şair Hâce Fatma Hanım (ö. h. 1122 / m. 1710) tarafından yönetilmiştir. Kâmile Hanım'ın daha küçük yaştaiken gelecektek haber verme gibi kerametleri vardır. Fakat bu durumu buluş çağına kadar babası tarafından engellenmiş daha sonra yine onun himmetiyle geri verilmiştir.

Kâmile Hanım evlenme yaşına gelince, Kütahya ahalisinden Mustafa Ağa ile evlendirilmiş ve Kütahya'yı şerefletirmişdir. Orada Mevlevîliği ihya etmiştir. Mehmed, Hüseyin, Ebü Bekir, Hızır Şah, Halil, Ali adlı altı oğlu, Fatma, Emine, Hatice, Rabia adlı dört kızı olur. Erkeklerden son üçü daha çocuk yaşta vefat ederler. Kızlardan sadece Fatma yaşar.

Kâmile Hanım, malını mülkünü, yetimlere, yoksullara ve kocasının seferlerine harcar. O kadar dağıtır ki bir ara geçim sıkıntısına bile düşer. Bir akşam az miktar yiyeceklerini yemek üzere iken, misafirleri gelir. O az olan yiyeceği onun önüne koyarlar ve kendileri aç gecelerler. Bu haldeyken, kapı çalar ve kapıyı açtıklarında parlak yüzlü bir pîr görürler, elinde onlara getirdiği yiyecekler vardır. Bundan sonra hep bolluk içinde olurlar, şehrin fakirlerini devamlı doyuracak mebzûlluğa erişirler.

Kâmile Hanım'dan sonra önce oğlu Hüseyin Çelebi, sonra da kızı Hâce Fatma Hanım (ö. h. 1122 / m. 1710) postnişin olarak atanmıştır.”¹⁸⁷

“Kâmile Hanım, evlenerek Kütahya'ya geldiğinde, Kütahya Mevlevîhânesi, bir nevi fetret dönemi geçirmekteydi. İlyas Paşa (ö. 773 h./1371 m.) oğlu Celâleddin Ergün Çelebi'yle (ö. 775 h. /1373 m.) başlayan mevlevîhânenin postnişinliğini Celâleddin Ergün Çelebi oğlu Burhâneddin İlyas Çelebi (ö. 797-798 h./1394-1395 m.) ile devam edip; Burhâneddin İlyas Çelebi'nin amcası Şâh Melik'in oğlu Zeynüddin Çelebi'nin 828 h./1424 m.'de vefâtından sonra kesintiye uğramıştır. Bu döneme rastlayan Timur Olayı'nın, toplumun birçok kesimi gibi mevlevîleri ve

¹⁸⁶ *Sefîne*, s. 255-259.

¹⁸⁷ Hülya Küçük, *Mevlevî Hanım Halife ve Şeyhler*, s. 74-76.

mevlevîhâneleri de olumsuz etkilemiş; bu bozgunun Kütahya Mevlevîhânesi de nasibini almıştır. Zeynüddin Çelebi'nin 828 h./1424 m.'de vefâtının ardından, Çelebi Âilesi, ya Konya'ya avdet etmek sûretiyle ya da farklı coğrafyalarda hizmet etmek amacıyla Kütahya'dan ayrılmışlar ve mevlevîhâne, Kâmile Hanım'ın evlenerek Kütahya'ya gelişine kadar, tâyin edilen bir türbedar ve bâzı dedelerin gayretleriyle idâre edilmiştir. Kaynaklar, 950 h./1543 m. târihinden itibaren de Kütahyalı İbrâhim Dede'nin posta oturduğunu, yaklaşık 60 yıllık şeyhlik müddetinin akabinde, 1010 h./1601 m. târihinde Dede'nin vefâtından sonra, dâmâdı Ulûfecizâde Kütahyalı Mehmed Dede'nin posta geçtiğini ve 50 yıl bu vazîfeyi yerine getirdiğini kaydetmektedirler. Kâmile Hanım'ın, Kütahya'ya yerleştikten sonra, mevlevîhânedeki yüzünde peçe olmak sûretiyle Mesnevî takrirleri yaptığı ve fukarâ ve dervîşâna hizmet ettiği rivâyet edilmektedir.

Kâmile Hanım ile ilgili olarak *Sefîne*'de aktarılan bir olay dikkat çekicidir: Rivâyete göre, Kâmile Hanım'ın babası III. Muhammed Ârif Çelebi'nin vefâtından sonra, Karahisar Mevlevîhânesi'nin postnişînliği, Vezir Kara Mustafa Paşa'nın uygun görmesiyle, III. Muhammed Ârif Çelebi'nin "Şîrzâd" isimli bir câriyeden dünyâyâ gelen Veled adındaki oğluna tevcih edilir. Rivâyete göre, Veled Efendi'nin, bir câriyeden dünyâyâ gelmiş olması ve görevin Veled Efendi'ye tevcih edilmesi, III. Muhammed Ârif Çelebi'nin kızlarını bir miktar üzmüştür. Ve bu sıkıntılı dönemde Kâmile Hanım'ın "Bu iş, istikrâr erdikten sonra belli olur" dediği rivâyet olunur. Esâsen de, rivâyete göre, Veled Efendi, idâre ettiği ilk mukâbelesinde eli-ayağı dolaşarak cezbeye tutulmuş ve birkaç gün içerisinde de vefat etmiştir. Veled Efendi vefat etmeden önce, yukarıdaki vak'a kendisine aktarıldığında Veled Efendi, bunu bir müjde gibi karşılamış ve dervîşlere bağışlanmak üzere 40 kurban kesmiş, dervîşlere hırka parası bağışlamıştır. Yâni, makam dâvâsında olmadığını ispat etmiştir. Veled Efendi'nin vefâtından sonra, Karahisar Dergâhı'nın postnişînliği Kâmile Hanım'a teklif edilmiştir. Kâmile Hanım'ın da, "Bu, bu garip câna minnettir. Heyhât ki, bu yüce derece Güneş Hân'a lâyıktır" buyurarak, kardeşi Güneş Hân-ı Suğrâ'yı tavsiye etmiştir. Ancak, Güneş Hân-ı Suğrâ'nın Karahisar Mevlevîhânesi'nde şeyh olduğuna dâir bir bilgiye rastlamadık. Ancak *Sefîne*'de aktarıldığına göre de, Güneş Hân-ı Suğrâ, Kerîme ve Âişe Hanımlar vefatlarından

önce kısa süre de olsa Karahisar Mevlevîhânesi'nde görev yapmışlar ve burada vefat etmişlerdir.”¹⁸⁸

4.4. HAZRET-İ HÂCE FATMA HANIM

“Hazret-i Hâce Fatma Hanım, Çelebi Arif Kûçek'in ve Hazret-i Kâmile Hanım'ın kızıdır. Bedenî ve mâli ibadetleri tam manası ile yerine getirmiştir. Osman Paşazade Mahmut Bey ile evlenmiştir. Eşi öldükten sonra da tamamen dünyadan el etek çekip, uzletle, irşatla meşgul olmuştur. Kendisinin çocuğu olmamıştır. Kardeşi Hüseyin Çelebi'nin vefatından sonra onun kızı Havva Hanım'ın terbiyesini üstlenmiştir.”¹⁸⁹

“Kâmile Hanım'dan sonra, önce oğlu Hüseyin Çelebi, sonra da kızı Hâce Fatma Hanım (ö. h. 1122 / m. 1710) postnişin olarak atanmıştır. Hâce Fatma Hanım gençliğinin ilk yıllarında Osman Paşazade Mahmud Bey adında birisiyle evlendirilmiştir. Bu evliliğinden Hatice adlı bir kızı olmuş, bu da henüz çocuk yaşta vefat etmiştir. Bunun üzüntüsüyle Fatma Hanım, zevcine cariyeler ihsan edip kendisi de dünyadan el etek çekmiş, bütün varını yoğunu Hac ziyareti için harcamış ve bu ziyaretinde kendisine eşlik eden birçok insan da o mübarek yerleri görme imkânına kavuşmuştur. Kocası da öldükten sonra dünya ile alakasını tamamen kesmiş, inzivasına çekilmiş ve hemreftârı Destinâ ve diğer Mevlevî büyüklerinin yolunu izlemiştir. Kardeşi Hüseyin Çelebi'nin vefatından sonra onun kızı Havva Hanımı terbiyesi altına alarak ona kol kanat germiş ve Havva Hanım evlilik çağına gelince Sâkıb Dede ile evlendirilmiştir.

Hâce Fatma Hanım, annesi Kâmile Hanım'ın bütün kemâlât ve kerâmâtına varis olmasının dışında, nazm ve nesirde emsallerinin üzerinde idi. “ikinci Rabia” ve vakitlerini tarikat büyüklerinin kitaplarını tedris ve ilim ile amel etmekle, fukara-i Mevlevîyyeye kol kanat germekle geçirdiği için “El-Mevlevîyye-i Ümmü'l-Fukara” gibi isimlerle çağrılırdı. Sahibi olduğu kitapları, Erguniyye'de münzevi ihvana ve

¹⁸⁸ Betül Saylan, *Mevlânâ Ailesi ve Mevlevîlikte Çelebilik Makamı*, s. 203-205.

¹⁸⁹ *Sefîne*, s. 259-261.

temiz nesillerin evlâd-ı kiramına vakf olunmuştu. Öldükten sonra vasiyeti üzere, Celâleddin Ergun'un türbesi yanına defnolunmuştur.”¹⁹⁰

“Kâmile Hanım'ın kızı olan Fâtıma Hanım'ın doğum târihi hakkında kesin bir bilgiye ulaşamadık. Ancak, 1122 h./1710 m. târihinde, 87 yaşında iken vefat ettiğini kaynaklar rivâyet etmektedir. Buradan yola çıkarak, Hacı Fâtıma Hanım'ın 1032 h./1623 m. senesinde doğduğunu söyleyebiliriz.

Fâtıma Hanım'ın gençlik döneminde Kütahya eşrâfından Osman Paşazâde Mehmed Bey ya da Osman Paşazâde Mahmûd Bey adında bir beyle evlenmiş ve bu evlilikten Hatıce ya da Âişe adını verdikleri bir kızları dünyâyâ gelmiştir. Ancak bu çocuk, bebek yaşlarında vefat etmiş ve Fâtıma Hanım'ın da başka çocuğu olmamıştır. Bu durumu telâfi etmek için eşi Osman Paşazâde Bey'e câriyeler ihsan ederek, kalabalık bir toplulukla hac farızasını yerine getirmek üzere yola çıkmıştır. Fâtıma Hanım, kalabalık bir derviş topluluğunu hacca götürmesi ve birçok cömertliği sebebiyle hayâtı boyunca, “Ümmü'l-fukarâ” ve “Râbia-i Sâniye” olarak anılmıştır.

Hacdan döndükten bir müddet sonra eşi Osman Paşazâde Mahmûd Bey'in vefâtının ardından, dünyâ işlerinden elini çektiği, babasının amcasının kızı olan Destînâ Hanım (d. 961 h./1553 m. - ö. 1040 h./1630 m.) gibi köşesine çekildiği rivâyet edilir.

Mustafa Sâkîb Dede; Kütahya'ya geldikten sonra, Fâtıma Hanım'ın kendisine sâhip çıktığını, Ergüniyye Mevlevîhânesi'nde Hacı Fâtıma Hanım'ın tadrîsinden geçtikten sonra mesnevîhanlık görevini Hacı Fâtıma Hanım'ın kendisine tevdi ettiğini, mukâbele idâresinden sonra postnişîn olarak mevlevîhânedeki hizmet ettiğini *Sefîne*'de haber vermektedir. Bununla birlikte, Hacı Fâtıma Hanım'ın Kütahya Ergüniyye Mevlevîhânesi'nde bizzat postnişîn olduğuna dâir sağlıklı bir bilgi edinemedik. Tahmînimiz; Mustafa Sâkîb Dede'den önce Hacı Fâtıma Hanım'ın kardeşi Hüseyin Çelebi'nin postnişîn olduğu, Hüseyin Çelebi'nin vefâtıyla boşalan makâma II. Bostan Çelebi emriyle Mustafa Sâkîb Dede'nin tâyin olunduğu ve eğer arada bir boşluk meydana geldiyse, bu dönemde mevlevîhâne ile Hacı Fâtıma Hanım'ın ilgilendiği şeklindedir.

¹⁹⁰ Hülya Küçük, *Mevlevî Hanım Halife ve Şeyhler*, s. 75-76.

23 sene Hacı Fâtıma Hanım'ın hizmetinde bulunduğundan bahseden Mustafa Sâkıb Dede, bu süre içerisinde Hacı Fâtıma Hanım'ın erkek kardeşinin kızı olan Havvâ Hanım'la evlendiğini aktarır. Havvâ Hanım ve Mustafa Sâkıb Dede'nin evliliği, Kütahya Mevlevîhânesi ve mevlevîleri açısından büyük önem taşımaktadır. Çünkü günümüzde Kütahya'da hayâtını devam ettiren Çelebi âilesi bu evliliğin neticesidirler.”¹⁹¹

SONUÇ

Yüksek lisans tezi olarak incelediğimiz Mustafa Sâkıb Dede'nin *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân* adlı eserinin I. cildinde ismi geçen 58 Mevlevî şahıs ile ilgili bölümleri inceleyip özet halini genel olarak günümüz Türkçesine çevirerek bu Mevlevî şahıslar ile ilgili yapılan araştırmalarla karşılaştırma yaptığımız çalışmamız neticeye ulaşmış bulunmaktadır.

Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân, hem yazım hem de anlaşılma açısından oldukça zor ve yoğun bir şekilde Arapça ve Farsça kelime ve cümle yapılarından oluşan karmaşık bir Osmanlı Türkçesiyle yazılan dili ağır bir eserdir. Bu sebeple çeviri esnasında zorluklar yaşamak kaçınılmaz olmuştur. Diğer taraftan, bu eserde bulunan Mevlevî şahıslar hakkında yazılan başka kaynakları incelediğimizde özellikle zaman ve tarih kayıtları arasında farklılıklar olduğu gözlemlenmiştir.

Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân'ın I. cildinde adı geçen 4'ü bayan, 58 şahsın hayatlarıyla ilgili kısımlar, eserin başında uzunca ve ayrıntılı şekilde anlatılmış; sonlara yaklaştıkça kişiler hakkında bilgiler de kısalmıştır. Bazı şahısların farklı kaynaklarda üzerinde durularak ayrıntılı şekilde anlatıldığı, bazı şahısların ise isminin sadece *Sefîne*'de geçtiği, herhangi başka bir kaynakta bulunmadığı gözlemlenmiştir. Eserin son bölümünde kadın Mevlevîlere de yer verilmiştir. Eseri incelediğimizde, Mevlevî şahıslar anlatılırken beyit, nazım, gazel, rubai, mesnevi, kıta, mısra, ayet, mersiye ve rivayetlerin bulunduğu gözlemlenmiştir. Genel hatlarıyla sayısal çerçevede; 272 beyit, 70 nazım, 12 gazel, 10 rubai, 27 mesnevi, 72 kıta, 5 mısra, 19 ayet, 1 mersiye ve çok fazlaca rivayet bulunmaktadır. Ayrıca Ergun

¹⁹¹ Betül Saylan, *Mevlânâ Ailesi ve Mevlevîlikte Çelebilik Makamı*, s. 203-208.

Çelebi'nin anlatıldığı bölümde sayfa 67'den 75'e kadar *Gençnâme* adlı eser yazılmıştır.

Sâkıb Dede'nin cümle yapılarında kullandığı kelimeleri çok karmaşık seçip uzun cümlelerle bu eseri yazmış olduğundan çeviri esnasında zorluklarla karşılaşmış bulunmaktayız. Fakat bütün bu zorluklara ve farklılıklara rağmen *Sefîne-i Nefise-i Mevlevîyân*; Mevlevîlerin hayatları ile ilgili tek kayıtlı eser olmasından dolayı bu alanla ilgilenen araştırmacılar için önemli bir kaynaktır. Fakat ne yazık ki şimdiye kadar bu eserin tamamıyla ilgili bir çalışma yapılmamıştır. Bazı araştırmacılar önemli buldukları şahıslarla ilgili bölümlerden birkaç paragrafı ya da cümleyi günümüz Türkçesine çevirerek bilgi aktarmaya çalışmışlardır.

Yapmış olduğumuz bu çalışmayla Mevlevî silsilesinden 58 şahsın hayatıyla ilgili kısa da olsa bilgiler aktarmış bulunmaktayız. Çalışmamızın, bu alana ilgi duyan araştırmacılara ve bu alanla bağlantılı yapılacak çalışmalara faydalı bir kaynak olmasını temenni ediyoruz.

KAYNAKÇA

Ahmed Eflâki, *Ariflerin Menkıbeleri I-II*, (tercümesi), Hürriyet Yayınları, İstanbul, 1973.

Ahmed Dede, *Mecmûatü't-Tevârîhi'l-Mevleviyye - Mevlevîlerin Tarihi*, (haz: Cem Zorlu), İnsan Yayınları, İstanbul, 2003.

Ayan, Hüseyin, *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyana Göre Mevlevîlik*, Semazen Yayınları, 8. Milli Mevlânâ Kongresi, Konya, 2008.

Azamat, Nihat, Divânî Mehmed Çelebi, *DİA*, IX. Cilt, s. 435-437.

Çelebi, İlyas, Hızır- İlyas Paşa, *DİA*, IX. Cilt, s. 406.

Ferîdun, Sipehsâlâr Mecdüddin, *Risâle-i Sipehsâlâr*, (tercümesi), Rûmî Yayınları, İstanbul, 2005.

Gölpınarlı, Abdülbaki, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İnkılap ve Aka Yayınevi, İstanbul, 1983.

Gölpınarlı, Abdülbaki, *Mevlevî Adab ve Erkânı*, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 2006.

Haksever, Ahmet Cahid, *Modernleşme Sürecinde Mevlevîler ve Jön Türkler*, H Yayınları, İstanbul, 2009.

Kazan, Şevkiye, Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyandaki Türkçe Şiirler, *Gazi Üniversitesi Hacı Bektaşî Veli Dergisi*, 1998.

Konya Ansiklopedisi, Konya, Cilt I-IX. , 2009-2015.

Küçük, Hülya, Mevlevî Hanım ve Halife Şeyhler, *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, , sayı: 20, Yıl: 8, 2007

Küçük, Sezai, *Mevlevîliğin Son Yüzyılı*, Vefa Yayınları, İstanbul, 2007.

Lewis, D. Franklin, *Mevlânâ-Geçmiş ve Şimdi, Doğu ve Batı (Mevlânâ Celâleddin Rûmî'nin Hayatı, Öğretisi ve Şiiri)*, Kabalacı Yayınevi, İstanbul, 2008.

Meftah, Elhame, *Nigâhî be Revend-i Nufûz ve Gostereş-i zebân ve Edeb-i Farsî der Turkiyye*, İntişârat-ı vezaret-i Ferheng, Tahran, 1374 hş.

Özcan, Nuri, Ergun Çelebi, *DİA*, VII. Cilt, s. 247.

Özçelik, Mustafa, Kütahya'da Bir Mevlevî Şeyhi, *Yedi İklim*, 2007, Cilt 21, Sahih

Sâkıb Dede, *Danışname-i Edeb-i Farsî: Edeb-i Farsî der Anatoli ve Balkan*, VI. Cilt, 1384 hş.

Sâkıb Mustafa Dede, *DİA*, XXXVI. Cilt, İstanbul, 2009.

Sâkıb Mustafa Dede, *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân*, I. Cilt, Mısır, 1283.

Saylan, Betül, *Mevlânâ Âilesi ve Mevlevîlik'te Çelebilik Makâmı-Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân Örneği*, (Doktora Tezi), İstanbul, 2013.

Seyyid Fazıl Mehmed Paşa, *Mevlevîyye Silsilesi*, (haz: Tahir Hafizoğlu), İnsan Yayınları, İstanbul, 2010.

Şafak, Yakup, Mehmed Said Hemdem Çelebi'nin Hazırladığı Konya Mevlâna Dergâhı Postnişinleri Listesi, Nüsha, *Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, XVI Cilt, Ankara, 2016.

Yazıcı, Tahsin, *Parsî Nevisân-i Asya-yi Sağır*, İntişârat-ı Merkez-i Motaliat ve Tahgigat-i Ferhangî, Tahran, 1371 hş.